

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Οργανωτική φυσιογνωμία και ακροδεξιά ιεραρχία: Η Δίκη της Χρυσής Αυγής ως
πλαίσιο ανάλυσης

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Άντρεα Κώστα
Αρ. Μητρώου 1119M030

Αθήνα 2021

Τριμελής Επιτροπή

Βασιλική Γεωργιάδου, καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Αντώνης Έλληνας, αναπληρωτής καθηγητής Πολιτικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο
Κύπρου

Γιάννος Κατσουρίδης, επίκουρος καθηγητής τμήματος Πολιτικών Επιστημών και
Διακυβέρνησης στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Copyright © Άντρεα Κώστα, 2021

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό να απευθύνονται προς τη συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων της συγγραφέα.

*Για όσους θυσιάστηκαν,
με όποιο τρόπο
με όποιο τίμημα*

Ευχαριστίες

Η εν λόγω διπλωματική εργασία δεν θα μπορούσε να διεκπεραιωθεί εν απουσία της επιβλέπουσας καθηγήτριας, κας. Βασιλικής Γεωργιάδου, η οποία αποτέλεσε για μένα πηγή έμπνευσης στο συγκεκριμένο πεδίο το οποίο πραγματεύεται η έρευνα. Θέλω ειλικρινά να ευχαριστήσω για τη συνεχή καθοδήγηση, την άριστη επικοινωνία, την αμεσότητα της αλλά και για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε. Καθοριστικό ρόλο είχαν και τα μέλη της Τριμελούς Επιτροπής. Η συμβολή τους ενίσχυσε την καλύτερη στοιχειοθέτηση της έρευνας. Ο ποιοτικός προσανατολισμός απέδωσε ένα εξαιρετικό ταξίδι γνώσης.

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	8
Μέρος Α	
Μεθοδολογία	
2. Θεωρία Μεθοδολογίας Έρευνας.....	10
2.1. Μεθοδολογία Έρευνας	12
2.2. Σκοπός και Ερευνητικά Ερωτήματα	12
2.3. Βάση Δεδομένων	13
2.4. Κωδικοποίηση Βάσης Δεδομένων	15
Μέρος Β	
Χρυσή Αυγή	
1. Ιδεολογικά μοτίβα στην ακροδεξιά	16
1.1. Ριζοσπαστισμός ή Εξτρεμισμός;	18
1.2. Ο Εθνικισμός ως κέντρο βάρους.....	20
1.3. Ιδεολογικό Αποτύπωμα	22
2. Χρυσή Αυγή: Ο μανδύας του πολιτικού κόμματος	23
2.1. Θεματική Αρμοδιότητα: Η κατάκτηση της πολιτικής ατζέντας	24
2.2. Στρατηγική: Η κατάκτηση του πεζοδρομίου	27
3. Η πυραμίδα της ιεραρχίας	29
3.1. Οργανωτική Δομή	31
3.1.1. Το Κεντρικό Συμβούλιο.	32
3.1.2. Το Πολιτικό Συμβούλιο.	32
3.1.3. Το Συμβούλιο Διευθυντών.	33
3.2. Έσω – κομματικές διαδικασίες	33
3.3. Η Αρχή του Αρχηγού	35
Μέρος Γ	
Η Δίκη της Χρυσής Αυγής	
1. Οι απολογίες του ηγετικού πυρήνα.....	37
1.1. Μέλη	38
1.2. Καταστατικό	41
1.3. Ιεραρχία.....	44
1.4. Ιδεολογία	50
2. Δολοφονία Π. Φύσσα – Υπόθεση Αιγύπτιων αλιεργατών – Υπόθεση ΠΑΜΕ	54
Μέρος Δ	
Συμπεράσματα	56
Παραρτήματα – Βιβλιογραφία – Πηγές	61

Περίληψη

Η μελέτη των κομματικών οικογενειών αποτελεί αφενός ένα ευρύ φάσμα ερευνών κι αφετέρου ένα εξαιρετικά κρίσιμο σημείο στο χώρο της ακαδημαϊκής μελέτης στα πεδία της πολιτικής επιστήμης και της πολιτικής κοινωνιολογίας. Μια από τις πιο μεγάλες συζητήσεις στη βιβλιογραφία αφορά την οικογένεια των ακροδεξιών κομμάτων. Οι πρόσφατες ιστορικές μνήμες του συγκεκριμένου πολιτικού χώρου φαίνεται να αναδιπλώνονται με μια έξαρση κατά τα τελευταία χρόνια στην Ευρωπαϊκή Ένωση με την ταχεία αύξηση των εκλογικών αποτελεσμάτων αυτών των κομμάτων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποτελεί η περίπτωση της Χρυσής Αυγής, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε Ευρωπαϊκό, εφόσον αποτελεί περίπτωση ακροδεξιού μορφώματος το οποίο κρίθηκε, εν τέλει, ως εγκληματική οργάνωση με δικαστική απόφαση. Η παρούσα εργασία, εστιάζει στην ανάλυση της οργανωτικής δομής της Χρυσής Αυγής και κατ' επέκταση ασχολείται με τη Δίκη της Χρυσής Αυγής. Συγκεκριμένα, πραγματεύεται τη διαδικασία των απολογιών της ηγεσίας της Χρυσής Αυγής, ενώπιον του δικαστηρίου. Επιχειρείται ανάλυση των πλαισιώσεων των απολογιών του ηγετικού πυρήνα της οργάνωσης, με απώτερο στόχο τη μελέτη της πίστης στην ιεραρχία και στον αρχηγό.

Λέξεις κλειδιά: Ακροδεξιά κόμματα, Οργάνωση, Ιεραρχία, Αρχηγός, Δίκη Χρυσής Αυγής.

Abstract

The study of party families has been widely researched from various perspectives and it's an extremely critical point in the academic study of political science and political sociology. One of the biggest debates in the literature concerns the family of radical-right parties. These parties seem to have increased their electoral results around Europe over the last decade, bringing back memories of fascist regimes. Of particular interest both at national and European level, is the case of the Golden Dawn in Greece, as it is a case of an extreme right-wing formation which was ultimately judged as a criminal organization by a court decision. This dissertation is going to examine the organizational structure of the Golden Dawn and consequently the Golden Dawn Trial. More specifically, it focuses on the frame analysis of the defense procedure of the Golden Dawn's leaders to determine whether - and to what extend- these frame analyses reveal loyalty to leadership and hierarchy as would be expected in such organizations.

Key words: Far-right parties, Organization, Hierarchy, Political Leaders, Golden Dawn Trial.

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία στοχεύει στη διερεύνηση του ακροδεξιού πολιτικού χώρου με αναφορά τη μελέτη της περίπτωσης του Λαϊκού Συνδέσμου – Χρυσή Αυγή. Η ραγδαία αύξηση των εκλογικών ποσοστών των ακροδεξιών κομμάτων τα τελευταία χρόνια σε Ευρωπαϊκό επίπεδο αποτυπώνει και την ανάγκη έρευνας του συγκεκριμένου χώρου. Η επιλογή της Χρυσής Αυγής γίνεται κυρίως επειδή αποτελεί ακροδεξιό κόμμα, η ηγεσία του οποίου κατηγορήθηκε για σύσταση και διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης. Στη συγκεκριμένη δίκη υπήρχαν τέσσερις βασικές κατηγορίες· οι τρεις αφορούσαν συγκεκριμένα εγκληματικά γεγονότα και η τέταρτη κατηγορία, η οποία ήταν και η βασικότερη, αφορούσε την κατηγορία διεύθυνσης και ένταξης σε εγκληματική οργάνωση. Το παραπεμπτικό βούλευμα που ακολούθησε όλη τη μακροχρόνια διαδικασία της Δίκης έκανε λόγο για επιδίωξη πολιτικού οφέλους με τη χρήση βίας. Έτσι, οι υπόλοιπες κατηγορίες μόνο αυτόνομα εγκληματικά γεγονότα δεν θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν. Η δολοφονία του Παύλου Φύσσα το 2013, λειτούργησε καταλυτικά για εκδίκαση της Χρυσής Αυγής. Ως εκ τούτου, οι υπόλοιπες κατηγορίες είναι οι εξής: (1) η δολοφονία του Παύλου Φύσσα στο Κερασίни, (2) η επίθεση στους Αιγύπτιους αλιεργάτες και, τέλος, (3) οι επιθέσεις σε συνδικαλιστές του ΠΑΜΕ στο Πέραμα.

Την εν λόγω έρευνα θα απασχολήσει η κατηγορία περί διεύθυνσης εγκληματικής οργάνωσης. Σκοπός, η μελέτη του ρόλου της ηγεσίας καθώς και του ίδιου του αρχηγού σε τέτοιου είδους οργανώσεις. Κατά κύριο λόγο, μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας¹ εστιάζει στην ιδεολογία τέτοιων κομμάτων και ένα μικρό μέρος της² αντιστοιχεί την ιδεολογία με την οργανωτική μορφή του ακροδεξιού χώρου. Ωστόσο, για να επιτευχθεί η πλήρης αντίληψη γύρω από τη σημασία της ηγεσίας και της ιεραρχίας, θα επιχειρηθεί συζήτηση σχετικά με την οργανωτική δομή της Χρυσής Αυγής χρησιμοποιώντας ορισμένα κομματικά όργανα ως παράδειγμα. Ο καταλυτικός ρόλος της ηγεσίας των ακροδεξιών οργανώσεων θα καταγραφεί υπό το φακό της εξεταζόμενης περίπτωσης,

¹ Βλ. Ενδεικτικά, Mudde, C., 2002. *The ideology of the extreme right*. Manchester University Press.

Ignazi, P., 2003. *Extreme right parties in Western Europe*. Oxford University Press on Demand.

Bar-On, T., 2018. The radical right and nationalism. *The Oxford handbook of the radical right*, pp.17-41.

Rydgren, J. ed., 2018. *The Oxford handbook of the radical right*. Oxford University Press.

κυρίως μέσα από το πρίσμα της Δίκης καθώς βασική επιδίωξη είναι μέσω της απολογητικής διαδικασίας που ακολουθήθηκε να εξεταστούν οι πλαισιώσεις που υιοθέτησε ο ηγετικός πυρήνας της Χρυσής Αυγής. Βασικός προβληματισμός είναι η νοηματοδότηση της γλώσσας και πως αυτή χρησιμοποιείται σε σχέση με την πολιτική, αλλά και η ανάπτυξη στρατηγικών μεθόδων με στόχο την αναπαραγωγή της πραγματικότητας και ως εκ τούτου, της ιδεολογίας αλλά και της οργανωτικής δομής της Χρυσής Αυγής. Η χρήση της Δίκης ως σημείο αναφοράς σχετικά με την αφοσίωση στην ιεραρχία σε αυτού του είδους τα κόμματα εκλαμβάνεται ως καθοριστικό σημείο σχετικά με την ολοκληρωμένη ανάλυση αφενός της συγκεκριμένης περίπτωσης κι αφετέρου ευρύτερα του ακροδεξιού χώρου. Για να επιτευχθεί μια εμπειριστατωμένη κριτική ανάλυση, μεγάλο μέρος της έρευνας, θα εστιάσει στη βιβλιογραφική ανασκόπηση της άκρας δεξιάς ευρύτερα, καθώς και στην ιδεολογική κατάταξη της Χρυσής Αυγής. Βασικός πυλώνας, ο οποίος θα βοηθήσει κυρίως στην αποκωδικοποίηση των δεδομένων, αποτελεί η κατηγοριοποίηση του C. Mudde (2007) ως προς τις διαστάσεις ζήτησης και προσφοράς.

ΜΕΡΟΣ Α

Κεφάλαιο 2

Θεωρία Μεθοδολογίας Έρευνας

Κατά τη Μακιαβελική ερμηνεία, η ανάπτυξη της γλώσσας επήλθε από την αναζήτηση επικοινωνίας και, κατ' επέκταση, στρατηγικών με στόχο το μέγιστο ατομικό πλεονέκτημα (Chilton, 2004: 17). Άραγε, στην εξεταζόμενη περίπτωση, μιας ακροδεξιάς οργάνωσης με αυστηρή πίστη στην ιεραρχία, πίσω από τα έδρανα των κατηγορουμένων, και υπό το φόβο μιας πιθανής έκτισης ποινής φυλάκισης, υπερισχύει η επίτευξη μέγιστου ατομικού πλεονεκτήματος; Ή τελικά, υπερνικάει η «Αρχή του Αρχηγού»;

Στην προκειμένη περίπτωση θα επιχειρηθεί να εξεταστεί η νοηματοδότηση της γλώσσας και πώς αυτή χρησιμοποιείται σε σχέση με την πολιτική. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί η κοινή χρήση πληροφοριών και η σημασιοδότηση συλλογικών ταυτοτήτων (group identities), εφόσον η συγκεκριμένη έρευνα θα καταπιαστεί ουσιαστικά με μια οργάνωση η οποία κωδικοποιεί και μοιράζεται πληροφορίες μέσω μιας συγκεκριμένης χρήσης της γλώσσας. Το διακύβευμα εν προκειμένω είναι κατά πόσο άτομα εκτός αυτού του κύκλου είναι σε θέση να προσλάβουν ορισμένες πληροφορίες και μηνύματα που εκπέμπονται από το κομματικό περιβάλλον της Χρυσής Αυγής. Η διατήρηση συγκεκριμένης χρήσης της γλώσσας μπορεί εξίσου να επιτρέψει σε εξωγενείς παρατηρητές την ανάγνωση των χαρακτηριστικών που διέπουν μια οργάνωση ή ένα σύνολο, ποιος ανήκει ή όχι σε αυτή/ο, καθώς επίσης την ανάγνωση στόχων και επιδιώξεων (Chilton 2004). Ως συνεπακόλουθο, δημιουργούνται ερμηνευτικά σχήματα τα οποία ενισχύουν την κατανόηση και την επεξήγηση (Scheufele & Tewksbury 2007). Ως εκ τούτου, η κωδικοποίηση της πραγματικότητας με τη χρήση διαφορετικών μέσων (π.χ. λέξεις, φράσεις, εικόνες, λεζάντες, ειδησεογραφικός λόγος, συνθήματα, πολιτικός λόγος) (Κουντούρη 2015) ονομάζεται πλαισίωση (frame analysis) και θα απασχολήσει το μεθοδολογικό εργαλείο της έρευνας. Αυτό που αποτυπώνεται από τη συγκεκριμένη έρευνα είναι πως ακριβώς επειδή κάθε πλαίσιο (frame) συνεπάγεται συγκεκριμένες ερμηνείες ή αξιολογήσεις, τότε, διαφορετικά πλαίσια που επισημαίνουν διαφορετικές πτυχές της ίδιας πραγματικότητας οδηγούν αναπόφευκτα σε διαφορετικά συμπεράσματα. Η αξιοποίηση της ερμηνευτικής αξίας που μπορεί να παρέχει το μεθοδολογικό εργαλείο των πλαισιώσεων μπορεί να συμβάλει στη μείωση της πολυπλοκότητας που διακατέχει την εξεταζόμενη μελέτη περίπτωσης. Η συγκεκριμένη μέθοδος δίνει τη δυνατότητα επανεξέτασης των ήδη υφιστάμενων γνωστικών

σχημάτων λαμβάνοντας υπόψη διαφορετικά περιβάλλοντα, δηλαδή, την υφιστάμενη βιβλιογραφία για την κομματική οικογένεια της ακροδεξιάς και πώς αυτή ανταποκρίνεται και ερμηνεύεται υπό το πρίσμα της «Δίκης της Χρυσής Αυγής». Όπως αναφέρει ο Christian Baden (2015), οι πλαισιώσεις περιλαμβάνουν ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα στοιχεία: (1) εστίαση σε επιλεγμένα σημεία αναφοράς μιας καθορισμένης κατάστασης («αιτιώδης απόδοση»), (2) επικριτική τάση με στόχο να κωδικοποιείται η πραγματικότητα όσο περισσότερο/λιγότερο ελκυστική χρειάζεται («ηθική αξιολόγηση»), και τέλος, (3) αύξηση πιθανών σεναρίων που όμως ανταποκρίνονται στην εκάστοτε παρούσα κατάσταση («θεραπευτική σύσταση»). Αυτά τα στοιχεία σχηματίζουν ένα συνεκτικό ερμηνευτικό πλαίσιο κατά το οποίο η περίπτωση αλλαγής οποιουδήποτε στοιχείου συνεπάγεται με αντικατάσταση ενός εντελώς διαφορετικού νοήματος της πραγματικότητας.

Συνοψίζοντας, τα τρία στοιχεία που έχουν αναφερθεί πιο πάνω θα συνοδεύσουν λεπτομερώς την αναλυτική πλαισίωση των απολογιών. Η κεντρική αναφορά στη θεωρία των πλαισιώσεων αφορά την οργάνωση μιας κεντρικής ιδέας (“central organizing idea”). Οι πλαισιώσεις μπορούν να συνοψιστούν από την οργάνωση μιας κεντρικής ιδέας, η οποία εκφράζει τη λογική με την οποία σχετίζονται τα στοιχεία μεταξύ τους. Τα πλαίσια που σχηματίζονται κατά τις απολογίες, βασίζονται σε αποδεικτικά στοιχεία για τα οποία παρέχεται ένα συνεκτικό ερμηνευτικό πλαίσιο, το οποίο επιτρέπει την ερμηνεία αξιώσεων ή/και πεποιθήσεων. Πλαίσιο, αποτελεί μια σημασιολογική δομή, μια ερμηνευτική κατασκευή που καθιστά ένα σύνολο πληροφοριών συνεκτικό και ουσιαστικό (Baden 2015). Οι προσωπικές τοποθετήσεις της ηγεσίας κατά τη διαδικασία των απολογιών αποτελούν ερμηνευτικά σχήματα μέσω των οποίων ατομικά πλαίσια, ατομικές πεποιθήσεις μπορούν να αποκτήσουν συνοχή ως συλλογικές ερμηνευτικές αξιώσεις (Georgiadou & Kafe 2019) για το πώς οι ίδιοι πλαισιώνουν ζητήματα εσωτερικής προσφοράς (internal supply) σε μια ποινική διαδικασία. Ωστόσο, προκύπτουν κωδικοποιήσεις όπου, όπως επιχειρηματολογούν οι Valkenburg, Semetko, και, de Vreese (1999), εστιάζουν στη «σύγκρουση πλαισίων» («conflict frames»), άλλες αναφέρονται σε προσωπικές απόψεις («human interest») κι άλλες εστιάζουν σε συγκεκριμένες στρατηγικές («strategy frames»).

Τέλος, από την ανάλυση προκύπτουν συμβολικές διαδράσεις βάσει των οποίων διαφοροποιούνται οι σχέσεις κυριαρχίας μεταξύ των εξεταζόμενων δρώντων. Η δημιουργία (ή αποδόμηση) ιδεών, η διάχυση, η λειτουργικότητα και η ερμηνεία τους είναι σε θέση να δομήσουν τα χαρακτηριστικά και την οριοθέτηση συλλογικών

πλαισίων. Η αναφορά σε συλλογικά πλαίσια δράσης επεξηγεί ένα πλέγμα αντιλήψεων που παρακινούν τους δρώντες σε δράση, νομιμοποιώντας ενδεχομένως ορισμένες δραστηριότητες (Benford & Snow 2000).

2.1.Μεθοδολογία Έρευνας

Για την παρούσα μελέτη, θα χρησιμοποιηθεί η μεθοδολογία μελέτης περίπτωσης (case-study). Ο λόγος αυτής της χρήσης είναι η δημιουργία μιας εμπειρικής ανάλυσης δεδομένων, αναπτύσσοντας αφενός τη θεωρία κι αφετέρου μια συγκεκριμένη περίπτωση (critical case study) (Bryman 2012). Ως εκ τούτου, εξεταζόμενη περίπτωση αποτελεί η Δίκη της Χρυσής Αυγής και πιο συγκεκριμένα οι απολογίες του ηγετικού πυρήνα της οργάνωσης. Για να επιτευχθεί αυτό, θα χρησιμοποιηθεί η ανάλυση πλαισίων προκειμένου να αναδειχθούν ερμηνευτικές κατασκευές που συνεπάγονται επιρροές και αντιπαραθέσεις σε επίπεδο κατασκευής της πραγματικότητας. Τέτοια σχήματα τείνουν να κινητοποιούν τόσο την υποστηρικτική μερίδα του ακροατηρίου όσο και την ανταγωνιστική. Συνοπτικά, η μεθοδολογία είναι μεικτή ποιοτική, καθώς προκύπτει από συνδυασμό διαφορετικών εργαλείων και ποικίλων τεχνικών της ποιοτικής έρευνας.

Ερευνητικό θεμέλιο αποτελεί η θεωρία σχετικά με την ακροδεξιά οικογένεια, και συγκεκριμένα τις εξτρεμιστικές, νέο – ναζιστικές οργανώσεις με προσέγγιση τις παραμέτρους εσωτερικής προσφοράς (internal supply). Κεντρικό ερευνητικό ερώτημα αποτελεί, η σημασία της οργανωτικής δομής και πως αυτή αποτυπώνεται στη Δίκη της Χρυσής Αυγής. Ακολούθως, θα παρουσιαστούν ορισμένες υποθέσεις εργασίας που αφορούν τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που απασχολούν την εν λόγω έρευνα. Η συλλογή δεδομένων και τα ευρήματα της ενοποίησής τους με τη θεωρία, θα οδηγήσουν είτε στην επιβεβαίωση είτε στην απόρριψη των υποθέσεων που θα τεθούν ενώπιον της έρευνας. Κεντρικός σκοπός η διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων και η πρόταση μετέπειτα υποθέσεων εργασίας.

2.2.Σκοπός και Ερευνητικά Ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι μέσω μιας εμπειριστατωμένης καταγραφής της βιβλιογραφικής ανασκόπησης σχετικά με την ακροδεξιά οικογένεια να διατυπώσει εύλογα ερωτήματα τα οποία θα αναλυθούν λαμβάνοντας υπόψη τα ευρήματα της έρευνας. Βασικό εγχειρίδιο είναι ο διττός λόγος και ρόλος του εξεταζόμενου κόμματος, Χρυσή Αυγή. Εντός της αίθουσας του δικαστηρίου διαμορφώνεται, όπως ήταν

αναμενόμενο· μια αρένα συγκάλυψης του ιδεολογικού εξτρεμισμού της Χρυσής Αυγής. Η εξέλιξη της διαδικασίας μπορεί να παρουσιάσει συνέχειες και ασυνέχειες αναφορικά με τα οργανωτικά χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής και πώς αυτά αναδιαμορφώνονται σε οριακές καταστάσεις, όπως είναι μια ποινική δίκη που αφορά ένα πολιτικό κόμμα.

Τα ζητήματα που προκύπτουν κατά τη διαδικασία δημιουργούν επιμέρους ερευνητικούς προβληματισμούς.

Πιο συγκεκριμένα, τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στο πλαίσιο της εργασίας είναι τα εξής:

1. Ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κατά την περίοδο της απολογητικής διαδικασίας του ηγετικού πυρήνα της Χρυσής Αυγής και πώς αυτά μπορούν να συμβάλουν στην ήδη υπάρχουσα βιβλιογραφία;
2. Τι είδους πλαισιώσεις δημιουργούνται από τους κατηγορούμενους;
(α) Τα αποτελέσματα των πλαισιώσεων των απολογιών αποδίδονται στην πίστη στην ιεραρχία ακροδεξιών οργανώσεων;
(β) Αν όχι, αποδίδονται στην πίστη στην ιδεολογία;
3. Προκύπτουν τυχόν κοινά μοτίβα μεταξύ των επιχειρημάτων που χρησιμοποιούν τα ηγετικά στελέχη της οργάνωσης;
4. Τι αποτελέσματα προκύπτουν από την απολογητική διαδικασία σχετικά με την αναμενόμενη πίστη στον Αρχηγό που χαρακτηρίζει τα στελέχη ακροδεξιών οργανώσεων;

2.3.Βάση Δεδομένων

Η παρούσα έρευνα ασχολείται με την εμβληματική σημασία της ιεραρχίας των ακροδεξιών κομμάτων/οργανώσεων υπό το πρίσμα της Δίκης της Χρυσής Αυγής. Οι απολογίες του ηγετικού πυρήνα της Χρυσής Αυγής αποτελούν το κέντρο βάρους της έρευνας. Η επιλογή της απολογητικής διαδικασίας ως αφετηρία κατανόησης της οργανωτικής δομής της Χρυσής Αυγής, γίνεται διότι αποτελεί την κορύφωση μιας ποινικής διαδικασίας, της οποίας η δυναμική είναι τέτοια που μπορεί να καθορίσει την ύπαρξη της Χρυσής Αυγής αλλά και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της ακροδεξιάς ευρύτερα. Οι απολογίες λαμβάνονται υπόψη ως σύνθετες πτυχές μιας πραγματικότητας μέσω των οποίων προκύπτουν συγκεκριμένες έννοιες, πληροφορίες, ερμηνείες και αξιολογήσεις. Κατά συνέπεια, τα πλαίσια δεν θα προκύψουν μόνο από την καταγραφή των απολογιών της ηγεσίας της Χρυσής Αυγής, αυτές καθ' εαυτών, αλλά θα

λειτουργήσουν συνολικά και ως ένα κάποιο, ξεκαθάρισμα του περιεχομένου των απολογιών, υπό τη μορφή υποβόσκουσας λογικής, η οποία χτίζεται κατά την απολογητική διαδικασία. Η σύνδεση επιλεγμένων πτυχών της συζήτησης εντός του δικαστηρίου και η συσχέτιση μεταξύ τους μπορεί να αποδώσει πλαίσια. Αυτά τα πλαίσια, μπορούν να διαμορφώσουν συγκεκριμένα συμπεράσματα. Μια πλαισίωση εστιάζει πάντα στον ισχυρισμό που υποστηρίζει και αυτό ακριβώς είναι το ενδιαφέρον μιας τέτοιας ανάλυσης στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που έχει ένα ακροδεξιά κόμμα. Πώς όμως επαληθεύονται τα πλαίσια; Το σημείο αυτό της επαλήθευσης είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον εφόσον όπως υποστηρίζουν οι Benford, R. D., & Snow, D.A. (2000), όσο περισσότερα τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά τόσο πιο αξιόπιστο καθίσταται ένα πλαίσιο. Όπως θα προβληθεί στη συνέχεια, η απολογητική διαδικασία ενσωματώνει σωρεία πολιτιστικών χαρακτηριστικών.

Για σκοπούς καταγραφής της ιστορικότητας της συγκεκριμένης Δίκης, συστάθηκε το «Παρατηρητήριο για τη Δίκη της Χρυσής Αυγής» (Golden Dawn Watch)³ το οποίο κάλυπτε την ανάγκη της μη μαγνητοσκόπησης/βιντεοσκόπησης ή μαγνητοφώνησης της Δίκης. Εξίσου σημαντικό ρόλο ως προς την προσβασιμότητα σε όλες τις σχετικές πληροφορίες αποτελεί η διαδικτυακή πλατφόρμα ενημέρωσης «omniatv»⁴ και συγκεκριμένα οι εβδομαδιαίες εκπομπές υπό τον τίτλο «Η Δίκη της Χρυσής Αυγής - Ένα βιντεοχρονολόγιο».⁵

Τον Οκτώβριο του 2019 ξεκίνησε η απολογητική διαδικασία για τις κατηγορίες σχετικά με τη σύσταση και διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης. Η καταγραφή ξεκινάει κατά την 160^η εβδομάδα της Δίκης και ολοκληρώνεται την 164^η εβδομάδα, το Νοέμβριο του

³ «Το Golden Dawn Watch είναι μια πρωτοβουλία για την παρακολούθηση της δίκης της Χρυσής Αυγής που συγκροτήθηκε από την Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, το Παρατηρητήριο για τον Φασιστικό και Ρατσιστικό λόγο τα ΜΜΕ που λειτουργεί υπό το Μορφωτικό Ίδρυμα της ΕΣΗΕΑ, τον Αντιφασιστικό Συντονισμό Αθήνας-Πειραιά και το Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών του Δήμου Αθηναίων. Το Golden Dawn Watch, μέσω διαπιστευμένων συνεργατών του, θα παρακολουθεί κάθε μέρα τη δικαστική διαδικασία μέσα από την αίθουσα διεξαγωγής της δίκης, από την αρχή ως το τέλος της. Πηγή: <https://goldendawnwatch.org/>, (accessed 30/12/2020 - πρόσβαση 30/12/2020).

⁴ <https://omniatv.com/gdtrial>, (accessed 30/12/2020 – πρόσβαση 30/12/2020).

⁵ Ως εκ τούτου, η συλλογή της βάσης δεδομένων προέκυψε από τις συγκεκριμένες πηγές και αφορά τις εξής εκπομπές: 1) Η Δίκη της Χρυσής Αυγής|160^η εβδομάδα (Ημ. Δημοσίευσης, 11.10.2019, Διάρκεια: 2ώρες και 20λεπτά), 2) Η Δίκη της Χρυσής Αυγής|161^η εβδομάδα (Ημ. Δημοσίευσης, 18.10.2019, Διάρκεια: 2ώρες και 37λεπτά), 3) Η Δίκη της Χρυσής Αυγής|162^η εβδομάδα (Ημ. Δημοσίευσης, 25.10.2019, Διάρκεια: 2ώρες και 22λεπτά), 4) Η Δίκη της Χρυσής Αυγής|163^η εβδομάδα (Ημ. Δημοσίευσης, 30.10.2019, Διάρκεια: 1ώρα και 50λεπτά), 5) Η Δίκη της Χρυσής Αυγής|164^η εβδομάδα (Ημ. Δημοσίευσης, 07.11.2019, Διάρκεια: 2ώρες και 41 λεπτά) βλ. Παραρτήματα, Πίνακας Α1.

2019 με τελευταία την απολογία του αρχηγού, Νίκου Μιχαλολιάκου. Η κατηγορία που θα απασχολήσει τη συγκεκριμένη έρευνα είναι αποκλειστικά εκείνη της διεύθυνσης και σύστασης εγκληματικής οργάνωσης. Κριτήριο επιλογής των απολογιών που αναλύθηκαν, αποτέλεσε η τελική απόφαση του δικαστηρίου ως προς το ποια στελέχη διετέλεσαν τον ηγετικό πυρήνα της οργάνωσης. Τα στελέχη αυτά είναι τα εξής: Νικόλαος Μιχαλολιάκος, Ηλίας Κασιδιάρης, Ιωάννης Λαγός, Γιώργος Γερμενής, Ηλίας Παναγιώταρος, Χρήστος Παππάς, Αρτέμης Ματθαίουπουλος.

2.4.Κωδικοποίηση Βάσης Δεδομένων

Μέσω της παρακολούθησης της διαδικασίας, δημιουργήθηκε αρχείο με ερωτήσεις – απαντήσεις κατά τη διάρκεια των απολογιών το οποίο και κωδικοποιήθηκε ώστε να αναλυθεί (βλ. Παραρτήματα). Το περιεχόμενο των ερωτήσεων της απολογητικής διαδικασίας δομήθηκε γύρω από συγκεκριμένη θεματολογία η οποία αφορούσε την ευρύτερη δράση και ύπαρξη της Χρυσής Αυγής. Ως αποτέλεσμα της καταγραφής των απολογιών προέκυψε η κατηγοριοποίηση θεματικών. Για τη διευκόλυνση εξαγωγής συμπερασμάτων αυτές οι θεματικές ταξινομήθηκαν και εν μέρη καθόρισαν τη βιβλιογραφική ανασκόπηση της διπλωματικής εργασίας ούτως ώστε να συνάδει με τις ιδιαιτερότητες της μελέτης περίπτωσης που εξετάζεται.

Συνολικά προέκυψαν τέσσερις κατηγορίες. Η δόμηση της θεματογραφίας αναδεικνύεται μέσω των ερωτήσεων που προέρχονται από την έδρα του δικαστηρίου. Η θεματολογία παραπέμπει σε ζητήματα οργανωτικής δομής ακροδεξιών οργανώσεων και ολοκληρώθηκε ως εξής: (1) Μέλη (βλ. Πίνακας Α2/Παραρτήματα), (2) Ιεραρχία – Δομή (βλ. Πίνακας Α3/Παραρτήματα), (3) Καταστατικό (βλ. Πίνακας Α4/Παραρτήματα), (4) Ιδεολογία (βλ. Πίνακας Α5/Παραρτήματα).

ΜΕΡΟΣ Β

Κεφάλαιο 1

Ιδεολογικά μοτίβα στην ακροδεξιά

Κατά τη δεκαετία του 1980 και την επικράτηση των δύο ιδεολογικών κινημάτων, αυτών του νέο συντηρητισμού και της Νέας Δεξιάς, οι πολιτικοί αξιωματούχοι ήταν σε θέση να εκμεταλλευτούν και τις δύο αυτές «δομές ευκαιριών» καθώς αποδείχθηκαν εξαιρετικά ευνοϊκές. Τα δύο αυτά κινήματα, πλαισιώναν το λόγο τους με νέα ρητορικά σχήματα, τα οποία συνδύαζαν δεξιά εξτρεμιστικά στοιχεία με παραδοσιακές αναφορές ως προς την ερμηνεία της κοινωνίας γεγονός που ενίσχυε ταυτόχρονα τη Νέα Δεξιά. Σημαντικό στοιχείο της εποχής σχετικά με ζητήματα ορισμού, είναι η ανάδυση του όρου «Νέα Δεξιά». Ο όρος αυτός, προέκυψε κυρίως από την ανάγκη να προβληθούν καινούριοι προβληματισμοί οι οποίοι προέρχονταν από το συντηρητικό και τον παραδοσιακό πολιτικό χώρο. Σε κάθε περίπτωση, στον όρο αυτό δεν εμπερικλείονται εξτρεμιστικά ή αντί – συνταγματικά στοιχεία, αλλά αφορά ένα συνονθύλευμα περισσότερο πολιτισμικών χαρακτηριστικών. Για παράδειγμα η Γαλλική εκδοχή του όρου (“Nouvelle Droit”), αποτυπώθηκε από μια ομάδα διανοούμενων σε μια προσπάθεια να επαναπροσδιοριστεί ο δεξιός πολιτικός χάρτης (Ignazi 2003).

Οι πολιτικές ευκαιρίες, ιδεολογικές και οικονομικές, αποτελούν ευκαιρίες για τα κόμματα προερχόμενες από το ίδιο το πολιτικό σύστημα. Οι δομές πολιτικών ευκαιριών (political opportunity structures) αφορούν τον κομματικό ανταγωνισμό και κατ’ επέκταση τη δυναμική του εκάστοτε κόμματος στην πολιτική αρένα (Vasilopoulou & Halikopoulou 2015). Επιπρόσθετα, ο νεοναζισμός εμφανίζεται από τη δεκαετία του 1980 και μετά κυρίως σε τρεις βασικές μορφές. Συγκεκριμένα, εκπροσωπείται από τους αρνητές του Ολοκαυτώματος, από τους κύκλους των “Skinheads”, αλλά και από τους υπέρμαχους της «Αρίας φυλής», της «Λευκής φυλής». Αυτοί οι κύκλοι χαρακτηρίζονται κυρίως από ρητό αντισημιτισμό και ευρύτερες προσεγγίσεις σε φυλετική βάση (Taguieff, 2010: 457). Κάπως έτσι, δημιουργήθηκε συνοχή μεταξύ εθνικιστικών θεμάτων και της υποβόσκουσας εχθρότητας απέναντι στο αφήγημα του «άλλου», που «δεν ανήκει στην κοινωνία», που «δεν ανήκει σε μια ομάδα». Με την ενίσχυση των παραδοσιακά ηθικών ζητημάτων προωθήθηκαν ευρύτερα τοποθετήσεις που λειτουργούν ως κατασταλτικά εργαλεία απέναντι στα πολιτικά δικαιώματα.

Την ίδια δεκαετία με πρόσχημα τη διατήρηση της τάξης και της νομιμότητας, η ακροδεξιά εργαλειοποιεί το κράτος και καταφέρνει να ενισχύσει ακόμη περισσότερο

το ιδεολογικό – πολιτικό έδαφος και ως εκ τούτου αυξάνονται τα ριζοσπαστικά παρά τα παραδοσιακά μορφώματα (Ignazi 2003). Αναφορικά με τη συζήτηση που αναπτύσσεται για τα δυτικά πρότυπα ευρωπαϊκών κομμάτων, μέχρι και τις αρχές του 1990 τα ακροδεξιά κόμματα δεν προσέλκυαν ιδιαίτερη προσοχή. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με την ευρύτερη ταξινόμηση στον ιδεολογικό χάρτη δεν είχε αφιερώσει ιδιαίτερη προσοχή στην ακροδεξιά. Η αναφορά γινόταν κυρίως σε σχέση με νέο-φασιστικά μορφώματα, τα οποία ασκούσαν πολιτική στο περιθώριο. Η Γερμανική και Αγγλοσαξονική βιβλιογραφία επικεντρώθηκε στη βάση μιας «προσωπικής/ατομικής» προσέγγισης σε ότι αφορά τα ακροδεξιά κόμματα⁶. Στις απαρχές της συζήτησης περί κατηγοριοποίησης της ακροδεξιάς οικογένειας προκύπτει ένα χάσμα μεταξύ «κοινωνικού» κριτηρίου και ιδεολογικού. Η κληρονομιά του φασισμού παραπέμπει στον ιταλικό φασισμό και το γερμανικό ναζισμό. Μεταξύ αυτών θα πρέπει να διακριθεί ο εθνοφυλετικός εθνικισμός με μια βιολογική προσέγγιση της φυλής, απ' την οποία προκύπτουν κατάλοιπα βιολογικού ρατσισμού, η εναντίωση στην αστική τάξη και την πλουτοκρατία, ο ακραίος εθνικισμός κι ο αντί - κομμουνισμός (Taguieff, 2010: 303 – 305). Ουσιαστικά όροι όπως ο νέο-ναζισμός και ο νέο-φασισμός, αφορούν κόμματα τα οποία δηλώνουν τον ιδεολογικό τους προσανατολισμό με ρητές αναφορές στον ιστορικό φασισμό και ναζισμό (Mudde 2002).

Είναι σημαντικό, πριν προχωρήσει η ανάλυση σε ζητήματα ορισμού να γίνει ξεκάθαρος ο διαχωρισμός θεμάτων «Ζήτησης – Προσφοράς» (Mudde 2007). Οι κοινωνικό – οικονομικές συνθήκες, και κατ' επέκταση οι αλλαγές σε συναισθήματα, ή ακόμη και οι αλλαγές στάσεων και προτιμήσεων του εκλογικού κοινού, προδιαγράφουν ένα περιβάλλον ζήτησης για τα ακροδεξιά κόμματα. Το δημογραφικό προφίλ και η πολιτική συμπεριφορά των υποστηρικτών της Χρυσής Αυγής συνδεόταν με την απογοήτευση και την ανασφάλεια που ως αποτέλεσμα αυτών δημιουργήθηκε η ανάγκη στήριξης ενός κόμματος το οποίο διάδιδε την επιστροφή σε «παραδοσιακές αξίες». Τέτοιες επεξηγήσεις συνδέουν τις κοινωνικές κρίσεις (π.χ. παγκόσμια οικονομική κρίση 2008) με την εκλογική άνοδο ακροδεξιών κομμάτων. Το επιχείρημα εδώ είναι

⁶ Βλ. Σχ., Ignazi, P., 2003. *Extreme right parties in Western Europe*. Oxford University Press on Demand. Όπως αναφέρει ο ίδιος, «Η πρόθεση μιας ατομικής αναλυτικής προσέγγισης βασίζεται στην παράθεση σχετικής επαλήθευσης από έρευνα από το Γερμανικό Ινστιτούτο SINUS, το 1980, κατά το οποίο εξετάστηκε η λεγόμενη «F – Scale, F for Fascist» του Adorno et. Al (1950). Αυτή η κλίμακα παρήγαγε ένα αξιόπιστο απόθεμα με τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που σχετίζονται με το δεξιό εξτρεμισμό – στοιχεία δογματισμού, εθνικισμού, ξενοφοβισμού, ρατσισμού, μισαλλοδοξίας κτλ. Βασικό σημείο, η χρήση τους με μια ανάλυση «ατομικής» χροιάς.»

ότι η αβεβαιότητα στην οποία εκτίθενται οι κοινωνίες σε περιόδους κρίσης δημιουργεί ορισμένες προϋποθέσεις ώστε ένας ψηφοφόρος να στηρίζει ακροδεξιά κόμματα (Vasilopoulou & Halikopoulou 2015). Σε κάθε περίπτωση, αποτελεί παράμετρο την οποία δεν θα αγγίζει η συγκεκριμένη έρευνα.

Επιπροσθέτως, η συνεχώς αναδιαμορφούμενη δομή πολιτικών ευκαιριών, ο κομματικός ανταγωνισμός αλλά και η λειτουργία (ή ακόμη και λειτουργικότητα) της δημοκρατίας και ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.), αποτελούν σημεία προσφοράς αυτών των κομμάτων/οργανώσεων. Ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση και την αναμόρφωση οργανωτικών δομών, την ενίσχυση της στρατηγικής και την ενδυνάμωση της ιδεολογίας. Στη συγκεκριμένη εργασία, η προσέγγιση εξετάζει ζητήματα εσωτερικής προσφοράς (internal supply), όπως προτάθηκαν από τον C. Mudde (2007). Αναφορικά με τη δομή πολιτικών ευκαιριών, οι θεσμικοί παράγοντες όπως το εκλογικό σύστημα, ή ο κομματικός ανταγωνισμός μεταξύ δεξιάς κι ακροδεξιάς, μπορούν να καθορίσουν την επιτυχία/αποτυχία ενός κόμματος. Ωστόσο, πολιτικές ευκαιρίες προέρχονται και εκ των έσω ενός κόμματος. Εν προκειμένω, τα ακροδεξιά κόμματα μπορούν να καθορίσουν τις δικές τους ανάγκες καθότι μπορούν να εκπονήσουν μια συγκεκριμένη στρατηγική, εργαλειοποιώντας ρητορικές όπως το χάρισμα του αρχηγού, την οργανωτική δομή και το μανιφέστο του κόμματος (Vasilopoulou & Halikopoulou 2015). Για να διασφαλιστεί η τεκμηριωμένη αφήγηση έπειτα από την εκτενή και αναλυτική παράθεση ζητημάτων ιδεολογίας θα ακολουθήσει συστηματική χρήση τεκμηρίων που αποτυπώνουν την εσωτερική προσφορά (internal supply) όπως για παράδειγμα η εσωκομματική στρατηγική, η οργανωτική δομή της συγκεκριμένης κομματικής οργάνωσης καθώς και παράθεση πρακτικών εφαρμογών της ιεραρχίας.

1.1. Ριζοσπαστισμός ή Εξτρεμισμός;

Οι εσωτερικές πηγές των κομμάτων παρέχουν τα στοιχεία εκείνα τα οποία λειτουργούν ως κριτήριο συγκρότησης της ταυτότητας του εκάστοτε κόμματος. Τέτοιο υλικό είναι κυρίως κομματικά μανιφέστο, κομματικές πλατφόρμες, ομιλίες ή τοποθετήσεις στη δημόσια σκακιέρα ηγετών και στελεχών, γραπτό αρχείο της οργάνωσης/κόμματος.

Ορισμένοι συγγραφείς, επισημαίνουν βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ιδεολογικού «ανήκειν» της ακροδεξιάς οικογένειας. Η εθνικιστική ιδεολογία, ως μια

καταλυτικής σημασίας διάσταση, σε περιπτώσεις ισχυρής και αυστηρής πίστης σε αυτή μπορεί να κατατάξει ένα κόμμα στον άξονα των εξτρεμιστικών ακροδεξιών κομμάτων. Ωστόσο, ορισμένα κόμματα της ακροδεξιάς περιορίζονται σε μια ρητορική αντίθεση προς τη δημοκρατία χωρίς να προτάσσουν βίαιες μορφές αντιμετώπισης των προβλημάτων που εντοπίζονται.

Η διακριτή στάση μεταξύ εξτρεμιστικής δεξιάς και ριζοσπαστικής δεξιάς πηγάζει κυρίως από τη Γερμανική βιβλιογραφία, όπως αναφέρει ο Ignazi(2003). Η πίστη στη συνταγματική τάξη προσδιορίζεται κυρίως υπό τον όρο Δεξιός Ριζοσπαστισμός (Rechtsradikalismus)⁷. Στη γερμανική παράδοση οι όροι ριζοσπαστισμός και εξτρεμισμός χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν μια συγκεκριμένη άποψη έναντι της δημοκρατίας. Το γεγονός αυτό, προέρχεται κυρίως από το γερμανικό σύνταγμα το οποίο περιέχει ρητά τις «θεμελιώδεις αρχές της ελεύθερης δημοκρατικής τάξης». Στην Αμερικάνικη βιβλιογραφία ο όρος ριζοσπαστική δεξιά χρησιμοποιείται ως μια ευρύτερη και κάπως διαφοροποιημένη έννοια από αυτή της Ευρωπαϊκής βιβλιογραφίας. Στην Αμερικάνικη βιβλιογραφία συνήθως συναντάται πιο συχνά ο όρος «ριζοσπαστική δεξιά». Ο όρος «ριζοσπαστισμός» με την πάροδο των χρόνων υπέστη αλλαγή ως προς τον τρόπο που γινόταν αντιληπτός. Αυτό που σήμερα αντιμετωπίζεται ως «εξτρεμιστικό», κάποτε αποτελούσε τη «ριζοσπαστική» προσέγγιση. Σήμερα, οι έννοιες που χαρακτηρίζονται ως «ριζοσπαστικές» είναι εκείνες που σκοπό έχουν μονομερείς λύσεις, στοχεύοντας όμως «στη ρίζα του προβλήματος», χωρίς, ωστόσο, να εστιάζουν στην πλήρη ή ακόμη και στη μερική εξάλειψη της δημοκρατικής τάξης (Mudde, 2002: 12). Η διαφορά προκύπτει εκεί και όπου, συνήθως, τα εξτρεμιστικά κόμματα υιοθετούν αντί – συστημικές πρακτικές για την επίτευξη των στόχων τους, ενώ, τα ριζοσπαστικά κόμματα είναι εκείνα που περιορίζονται κυρίως σε μια ρητορική πλαισίωση της πραγματικότητας ενάντια στο κατεστημένο, στη νέα τάξη πραγμάτων και στην παγκοσμιοποίηση.

Ο όρος ακροδεξιά μπορεί να περιγράψει τόσο τα εξτρεμιστικά κόμματα, κινήματα, οργανώσεις, όσο και τα ριζοσπαστικά. Η διάκριση μεταξύ εξτρεμιστικών και ριζοσπαστικών οργανώσεων, κινήματων, κομμάτων αναφέρεται στη σχέση του κόμματος με τη δημοκρατία και τη βία. Ο δεξιός εξτρεμισμός αφορά την απόρριψη των

⁷ Ο όρος “Rechtsradikalismus” χρησιμοποιείτο κατά τη δεκαετία του ’70 κυρίως για να περιγράψει μια ριζοσπαστική κριτική στη συνταγματική πίστη, χωρίς, ωστόσο, την προβολή κάποιας πρακτικής πρόθεσης εναντίωσης προς αυτή.

δημοκρατικών αρχών και της ισότητας. Τα εξτρεμιστικά κόμματα συνδέονται με το φασιστικό δόγμα. Παράλληλα, η ριζοσπαστική δεξιά τείνει να αποσυνδέεται από τη φασιστική ρετσινιά περιθωριοποιώντας μια βιολογική προσέγγιση ως βάση της ιδεολογίας που πρεσβεύουν (Vasilopoulou & Halikopoulou 2015). Η περίπτωση της Χρυσής Αυγής, με την απρόβλεπτη πορεία που ακολούθησε και θα αναλυθεί σε μετέπειτα σημείο της έρευνας, αποτελεί ξεκάθαρα μια περίπτωση εξτρεμιστικού νέο – ναζιστικού κόμματος. Οι βίαιες και εγκληματικές πρακτικές που υιοθέτησε ως κόμμα, αποδεικνύουν περίτρανα την ταυτότητα μιας εξτρεμιστικής νέο – ναζιστικής οργάνωσης. Για σκοπούς καλύτερης ροής της έρευνας, η Χρυσή Αυγή στη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία θα αποκαλείται «οργάνωση/κόμμα» μέχρι το σημείο ανάλυσης να καταλήξει τακτικά και με απαγωγικό τρόπο σκέψης (δηλ. μέθοδος ανάλυσης από γενικό σε ειδικό), στο σημείο της Δίκης.

1.2. Ο εθνικισμός ως κέντρο βάρους

Ο εθνικισμός αποτελεί τη βάση μιας κυρίαρχης ιδέας στην ακροδεξιά οικογένεια. Με αυτή την αφετηρία δημιουργούνται διάφορες μορφές δράσεων τις οποίες αναπαράγουν τα κόμματα της άκρας δεξιάς, πάντα σε αντιδιαστολή με τις στάσεις του υπόλοιπου κομματικού χάρτη αλλά και άλλων εξωγενών παραγόντων. Ο κομματικός χώρος της άκρας δεξιάς έχει μια κοινή αφετηρία, τον εθνικισμό. Κατά τη βιβλιογραφική ανασκόπηση εντοπίζονται κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ακροδεξιάς οικογένειας, τα οποία αναφέρονται κυρίως στη βαριά ιστορική κληρονομιά του εκάστοτε έθνους, την πίστη στη θρησκεία, την πολιτιστική κληρονομιά αλλά και ευρύτερα τη διαφύλαξη της ομοιογένειας ως προς την ταυτότητα των πολιτών. Υπάρχει μια κοινή πεποίθηση πως μόνο με την υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων διαφυλάσσονται τα συμφέροντα των πολιτών, με το έθνος να υπερνικάει το κράτος. Στην προσπάθεια όμως της υπεράσπισης της εθνικής κυριαρχίας δημιουργείται το αφήγημα του «άλλου», του «ξένου» ως ο «εχθρός του έθνους». Ο «εχθρός του έθνους» ανάλογα τις συνθήκες, μπορεί να είναι είτε «εσωτερικός εχθρός», είτε «εξωτερικός». Μπορεί δηλαδή να αντικατοπτρίζεται στην ύπαρξη μεταναστών, ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας ή να έχει θεσμική μορφή, όπως για παράδειγμα η Ευρωπαϊκή Ένωση και πώς αυτή υποβαθμίζει την εθνική κυριαρχία, ο καπιταλισμός, η παγκοσμιοποίηση, η νέα τάξη πραγμάτων κ.α. (Tamir Bar – On 2018). Αντιστοίχως, οι Vasilakopoulou & Halikopoulou (2015), σε μελέτη για τη Χρυσή Αυγή, συμπέραναν την εξής

κατηγοριοποίηση, 1) οι «εξωτερικοί εχθροί» είναι όσοι διακρίνονται στη βάση της εθνικής τους καταγωγής και 2) οι «εσωτερικοί εχθροί» κρίνονται στη βάση πολιτικών πεποιθήσεων.

Σύμφωνα με τον Griffin (2003)⁸, ο εθνικισμός εκφράζεται μέσα από την ευχαρίστηση του «ανήκειν» καθώς και την πίστη στην αντίληψη της εθνικής κυριαρχίας. Έτσι, προβάλλει τον εθνικισμό σε πέντε διαστάσεις. Σε πρώτη φάση, αναφέρεται στη μοναδικότητα της πολιτιστικής ταυτότητας ενός έθνους το οποίο το κάνει ιδιαίτερο από άλλα υιοθετώντας μια ιστορική αποστολή. Έπειτα, σε επίπεδο πολιτείας εστιάζει σε ένα έθνος με μοναδικό συνταγματικό, ιστορικό, γεωγραφικό, θρησκευτικό, γλωσσικό και εθνοτικό σύνολο χαρακτηριστικών. Τρίτο, αναφορικά με τις συναισθηματικές διαστάσεις του εθνικισμού, αποτυπώνεται έντονη υπερηφάνεια στον πολιτισμό και στις παραδόσεις. Γενικά, ένα ακροδεξιό κόμμα είναι πιο πιθανόν να αυξάνει την επιρροή του όταν οι αξίες που προάγει είναι σαφώς συνδεδεμένες με την επικρατούσα εθνική κουλτούρα. Όπως για παράδειγμα, λειτούργησε για ένα κόμμα όπως η Χρυσή Αυγή κι ο ελληνικός εθνικισμός με τις αξίες που προάγει ως πολιτιστική ευκαιρία (Vasilakopoulou & Halikopoulou 2015).

Ως εκ τούτου, ο ομοιογενής λαός αποτελεί το κύριο και το μόνο δρώντα της εθνικής κοινότητας. Τέλος, ο διαχωρισμός μεταξύ εθνοτικών μορφών εθνικισμού και πολιτιστικών, μας βοηθάει να διαχωρίσουμε το πώς οι πολιτιστικές μορφές λαμβάνουν ξενοφοβικές και ρατσιστικές διαστάσεις (Griffin 2018). Η κυρίαρχη αφήγηση περί ομοιογένειας του έθνους μπορεί να ερμηνευτεί τόσο εθνικά όσο και γενεαλογικά η οποία έχει χαρακτηριστικά μιας κοινής κουλτούρας, με οργανικές ιδιότητες, συμπεριλαμβανομένων της καθαρότητας της φυλής, της θρησκείας και της γλώσσας. Η διατήρηση των κοινών πολιτιστικών χαρακτηριστικών δεν είναι σε καμία περίπτωση «λευκή επιταγή» αλλά αφορά συγκεκριμένα κοινά παραδοσιακά χαρακτηριστικά εθνικής συγκρότησης. Η άκρα δεξιά, αποστασιοποιείται φυσικά από το φιλελεύθερο εθνικισμό, το χώρο δηλαδή της παραδοσιακής δεξιάς, και εδράζεται στο χώρο του εθνοτικού εθνικισμού. Κάποια ακροδεξιά κόμματα ενδέχεται να ακολουθήσουν μια στρατηγική ελαχιστοποίησης και κατάργησης οποιασδήποτε εμφανούς αναφοράς στο φασισμό για να αποφευχθεί πιθανός στιγματισμός τους. Τέτοια κόμματα συνήθως τείνουν να προσαρμόζουν τη ρητορική τους (Ignazi 2003). Κόμματα τα οποία

⁸ Βλ. σχ., Bar-On, T., 2018. The radical right and nationalism. *The Oxford handbook of the radical right*, pp.17-41., ο.π., σ. 5.

ανακαλούν στοιχεία φασιστικής ιδεολογίας, συνήθως είναι εκείνα που επικαλούνται ταυτόχρονα και έναν «τρίτο» δρόμο πέρα από τον καπιταλισμό και τον κομμουνισμό.

1.3. Ιδεολογικό Αποτύπωμα

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση στη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία δεν θα αποτελέσει μια στείρα επανάληψη των ήδη καταγεγραμμένων γνωρισμάτων της οικογένειας της ακροδεξιάς. Σκοπός δεν είναι η παραβολή των ρατσιστικών, ξενοφοβικών, εθνικιστικών χαρακτηριστικών των ακροδεξιών οργάνωσης. Σκοπός είναι η αποκωδικοποίηση αυτών των γνωρισμάτων, καθώς αυτά λειτουργούν ως εργαλεία υποκίνησης βίαιης εναντίωσης στο δημοκρατικό σύστημα, με τελικό σκοπό την εξάλειψή του. Η ιδεολογία στο χώρο της ακροδεξιάς μπορεί να λειτουργήσει ως κινητήριο μοχλός επίτευξης πολιτικών στόχων. Η κοινή ιδεολογική ταυτότητα είναι εκείνη που θα συγκροτήσει αρχικά ένα σύνολο, μια ομάδα και άρα μια οργάνωση ή ένα κόμμα. Κατόπιν της συγκρότησης κοινών χαρακτηριστικών, θα ακολουθήσει η οριοθέτηση κοινών στόχων. Η επίτευξη των στόχων επιτυγχάνεται, δεδομένης της συγκρότησης, με την εξεύρεση των μέσων που κρίνονται ως αποδοτικά και κατάλληλα. Το γεγονός ότι στο ακροατήριο των ακροδεξιών κομμάτων δεν παρουσιάζεται η ίδια κομματική ταύτιση, όπως υπάρχει σε αριστερά ή δεξιά κόμματα, δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις ώστε να μην απευθύνονται σε συγκεκριμένες κοινωνικές τάξεις (Pauley 1979). Τα εθνικιστικά χαρακτηριστικά είναι τα κοινά γνωρίσματα. Ένα ετερογενές ακροατήριο χρειάζεται και ένα χαρισματικό ηγέτη, στο πρόσωπο του οποίου θα αντικατοπτρίζονται οι υπέρτατοι στόχοι της οργάνωσης και, στη περίπτωση που εξετάζεται, στόχοι που αφορούν το Ελληνικό έθνος. Για παράδειγμα, ο αρχηγός της Χρυσής Αυγής έχει πλήρη αντίληψη ότι η κοινοβουλευτική δραστηριότητα δεν αντιστοιχεί στην ιδεολογία που υπηρετεί. Ωστόσο, για λόγους τακτικής θα αναγκαστεί να ακολουθήσει το κοινοβουλευτικό μονοπάτι διατηρώντας παράλληλα ένα «μαχητικό αντικοινοβουλευτισμό» με εξτρεμιστικά χαρακτηριστικά (Pierre 2004), όπως θα αναλυθεί πιο κάτω. Επί της ουσίας, η ακροδεξιά εξτρεμιστική ιδεολογία έχει τη δυνατότητα να λειτουργεί κάπως παράδοξα. Τοποθετείται ταυτόχρονα εντός θεσμικών ορίων, ενώ παράλληλα απαρνείται το δημοκρατικό τόξο προωθώντας μια διαφορετική αντίληψη για το «ιδανικό πολίτευμα».

Κεφάλαιο 2

Χρυσή Αυγή: Ο μανδύας του πολιτικού κόμματος

Εκ του αποτελέσματος, πολλοί ισχυρισμοί διατυπώνονται γύρω από το επιχείρημα της «αναμενόμενης» πορείας που θα τύχανε η Χρυσή Αυγή. Το πολιτικό κίνημα Λαϊκού Συνδέσμου Χρυσής Αυγής, ιδρύεται το 1985, με τον μοναδικό, μέχρι τώρα, αρχηγό και ιδρυτή της, Νίκο Μιχαολιάκο. Έναυσμα της 36χρονης ιστορίας, το περιοδικό της, το εκφραστικό όργανο της Χρυσής Αυγής με τον ομώνυμο τίτλο και εν συνεχεία ακολούθησε η εφημερίδα. Η αίτηση που κατατέθηκε στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου με ημερομηνία 14 Φεβρουαρίου 1983, δήλωνε την ίδρυση «πολιτικής κινήσεως» κι όχι πολιτικού κόμματος, κάτι το οποίο ο αρχηγός με μετέπειτα κινήσεις μετουσίωσε σε «πολιτικό κόμμα» (Γεωργιάδου 2012). Σαφώς, ο αρχηγός συνειδητά οριοθέτησε την οργάνωση ως «πολιτική κίνηση», υπήρχε εξ αρχής η θέληση για δημιουργία μιας οργάνωσης η οποία θα χαρακτηριζόταν από έντονη κινητικότητα (Γεωργιάδου 2012). Κάτι τέτοιο, επιβεβαιώνεται και στις διάφορες δηλώσεις περί κατάκτησης του πεζοδρομίου από τον ίδιο τον αρχηγό της οργάνωσης κατά τις ομιλίες του σε βιντεοσκοπημένες εκδηλώσεις ενώ δήλωνε τους στόχους της Χρυσής Αυγής καθώς και τη στρατηγική τους. Η συζήτηση περί κατανόησης αυτού του μορφώματος, αυτής της οργάνωσης, συνεχίζεται μέχρι και σήμερα

Πρώτη εκλογική διαδικασία που συμμετείχε η Χρυσή Αυγή ήταν οι Ευρωεκλογές του 1994 με την ονομασία «Χρυσή Αυγή – Λαϊκός Σύνδεσμος» στις οποίες λαμβάνει 0.11% και 7.264 ψήφους. Το 2012 μπαίνει στη Βουλή με ποσοστό ύψους σχεδόν 7% ως 5^ο κόμμα. Τα εκλογικά ποσοστά της φαίνεται πως είχαν συνεχώς ανοδική πορεία, ακόμη και κατά τη χρονιά που έγιναν οι συλλήψεις των ηγετικών στελεχών με την αρχή της Δίκης της Χρυσής Αυγής. Εδώ, αξίζει να αναφερθεί πως, από σχετική έρευνα (Ελληνας & Λαμπριανού 2017) προέκυψε ότι, πριν από το 2012 και την είσοδο της Χρυσής Αυγής στο ελληνικό κοινοβούλιο, διεξήχθησαν εννέα εγκαίνια Τοπικών Γραφείων, σε Νίκαια, Πάτρα και Ασπρόπυργο, κάτι το οποίο συνεχίστηκε μέχρι, ακόμη, και κατά τη περίοδο των συλλήψεων όπου άνοιξαν ακόμη 40 γραφεία. Ωστόσο, υπάρχει ένα σημείο στη συμμετοχή της οργάνωσης σε εκλογικές διαδικασίες το οποίο, δεν αναφέρεται συχνά καθώς στην πλειονότητα τους οι έρευνες εστιάζουν στην εκλογική επιτυχία του 2012, πιθανότατα λόγω του ότι εξετάζονται κυρίως ζητήματα ζήτησης και το έτος 2012 αποτελεί μια πλούσια χρονιά ραγδαίων κοινωνικό – οικονομικών εξελίξεων στα πολιτικά δρώμενα της Ελλάδας. Παρ' όλ' αυτά, καθώς μας

αφορούν ζητήματα προσφοράς, και συγκεκριμένα ο ρόλος και η επίδραση της ηγετικής μορφής του αρχηγού, για την εν λόγω έρευνα, αποτελεί σημείο αναφοράς πως στις δημοτικές εκλογές του 2010, ο Νίκος Μιχαλολιάκος, εκλέγεται για πρώτη φορά στο δημοτικό συμβούλιο της Αθήνας με ποσοστό 5.3% (Dinas *et al.*, 2016). Στη συλλογική της συγκεκριμένης έρευνας, αυτό έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, κυρίως λόγω της ρεαλιστικής αποτύπωσης της σημασίας που κατέχει η οργανωτική δομή της Χρυσής Αυγής. Η οργανωτική δομή σκιαγραφεί τη σύνθεση της οργάνωσης. Το γεγονός ότι πρώτος εκλεγμένος σε επίσημο πολιτικό πόστο είναι και ο αρχηγός της οργάνωσης αναδιπλώνει δύο σημαντικά σημεία. Αφενός, ο τρόπος λειτουργίας, ο οποίος χαρακτηριζόταν από έντονη παρουσία στελεχών σε τοπικά δρώμενα και η εξτρεμιστική αντιμετώπιση καθημερινών «προβλημάτων» στο δρόμο, αποδείχθηκε επιτυχημένη συνταγή η οποία ακολουθήθηκε πιστά και σε επόμενες εκλογικές διαδικασίες. Και αφετέρου, αποτελεί το πρώτο στοιχείο όσον αφορά, τη σημασία που είχε η παρουσία του αρχηγού στην εξωκοινοβουλευτική δράση της οργάνωσης ενώ επήλθε το σημείο κατά το οποίο ήταν πλέον σε θέση να απολαμβάνει πολιτικά προνόμια. Η δραστηριοποίηση της οργάνωσης, η πρακτική δηλαδή εφαρμογή του ιδεολογικού κινήτρου της στις οργανωμένες επιθέσεις της, είναι υπόθεση των μελών της οργάνωσης. Ωστόσο υπήρχαν και περιπτώσεις όπου παρών ήταν και ηγετικά στελέχη ενώ παράλληλα διείσδυναν σε θεσμούς της δημοκρατίας.

Στο Δεύτερο Μέρος της έρευνας θα αναλυθεί η επικράτηση της Χρυσής Αυγής στην πολιτική σκακιέρα, συμπεριλαμβανόμενης της εξτρεμιστικής δραστηριότητας της, υπό το φακό της εσωτερικής προσφοράς, εξετάζοντας δύο επίπεδα ανάλυσης: 1) τη θεματική αρμοδιότητα που προκύπτει προφανώς από ιδεολογικούς παράγοντες, 2) τις στρατηγικές εφαρμογές, που επέρχονται του καθορισμού της πολιτικής ατζέντας της οργάνωσης, και άρα κατ' επέκταση την ίδια την οργάνωση.

2.1. Θεματική Αρμοδιότητα: Η κατάκτηση της πολιτικής ατζέντας

Στην κομματική αρένα, ο καθορισμός της πολιτικής ατζέντας αποτελεί καίριο σημείο για την ύπαρξη και δράση των πολιτικών κομμάτων. Η πολιτική ατζέντα είναι αυτή που θα καθορίσει και θα καθοριστεί από το δημόσιο διάλογο. Η έμφαση των κομμάτων σε συγκεκριμένη θεματολογία και η προβολή αυτής με περισσότερη έμφαση συγκριτικά με άλλα ζητήματα της επικαιρότητας ενισχύει τη σταθερή ανταπόκριση που λαμβάνουν από το εκλογικό κοινό (Green & Hobolt 2008). Έτσι, πλέον γίνονται θέματα τα οποία έχουν εδραιωθεί στην αντίληψη του εκλογικού ακροατηρίου ως

διακυβεύματα τα οποία «ανήκουν» σε αυτά τα κόμματα (issue ownership theory) (Green & Hobolt 2008).

Αυτό που κατάφερε η Χρυσή Αυγή, ξεκίνησε από τους δρόμους της Αθήνας, έφτασε στα πολιτικά έδρανα του Ελληνικού κοινοβουλίου και κατέρρευσε, μέχρι και δια στόματος της ηγεσίας, όπως θα καταδειχθεί στη συνέχεια, σε δικαστικές αίθουσες. Υπήρξε μια συστηματική εκμετάλλευση των κοινωνικό – οικονομικών συγκυριών. Με την οικονομική κρίση στο παρασκήνιο και την αύξηση της ανεργίας, η Χρυσή Αυγή οικειοποιείται ορισμένη θεματολογία η οποία ευνοεί την «υπεράσπιση» του Ελληνικού έθνους και της ελληνικής «φυλής»⁹. Η δράση της οργάνωσης σε δρόμους, πλατείες και γειτονιές αποκτά τέτοιο περιεχόμενο το οποίο αποκαλύπτει τη μεγάλη συζήτηση περί «Διπλού Λόγου» και του διττού χαρακτήρα της γενικότερα.

Η θεματολογία στην οργάνωση οριοθετείται γύρω από ζητήματα μετανάστευσης με μια ρητορική προσέγγιση γύρω από τα προβλήματα που δημιουργούνται ως συνεπακόλουθα της μεταναστευτικής ροής, της πολιτικής διαχείρισης της και της παγκοσμιοποίησης ευρύτερα. Την οργάνωση απασχόλησαν επίσης ζητήματα αξιολόγησης του πολιτικού συστήματος, σαφώς εκμεταλλευόμενη την πολιτική δυσарέσκεια που επικρατούσε στην Ελλάδα και ως εκ τούτου με μια τέτοια ρητορική απέκτησε και σύνδεση με μερίδα αυτού του ακροατηρίου. Η κριτική απαξίωσης του δημοκρατικού πολιτεύματος αποδίδει αντίστοιχη προσέγγιση περί «κατάλυσης» του. Η εθνοκεντρική προσέγγιση που χαρακτήριζε το πολιτικό μόρφωμα της Χρυσής Αυγής, δεν περιοριζόταν στον αποκλεισμό όσων δεν ανήκαν στην εθνοτική κατηγορία των Ελλήνων, ενσωμάτωσε παράλληλα, στη συζήτηση και το ριζικό μετασχηματισμό της κοινωνίας ευρύτερα (Ελληνας, 2013: 549). Υπάρχει η εντύπωση ενός πεπρωμένου της κοινωνίας η οποία προδιαγράφει πως θα ακολουθήσει μια ριζοσπαστική ανατροπή από το υφιστάμενο καθεστώς. Το ελληνικό έθνος απεικονίζεται ως κάτι το σπουδαίο από τη Χρυσή Αυγή και συνάμα αδικημένο από εξωτερικές δυνάμεις. Ο άμεσος στρατηγικός στόχος της οργάνωσης είναι η επαναφορά της τιμής του ελληνικού έθνους. Ο λόγος της τείνει να συνοδεύεται από πλαισιώσεις απελευθέρωσης, αποκατάστασης της εθνικής κυριαρχίας και αντίστασης σε εξωγενείς παράγοντες και εξωτερικές επιβολές (Vasilopoulou & Halikopoulou, 2015: 10).

⁹ <https://omniatv.com/853441668>, «#GDtrial | Τα ντοκουμέντα: Η ιδεολογία πίσω από την αιματηρή δράση». Επίσκεψη σε ιστοσελίδα, 19.05.2021. Αποσπάσματα από βίντεο που βρέθηκαν στο δίσκο του αρχηγού Νίκου Μιχαολιάκου και προβλήθηκαν στη δικαστική αίθουσα.

Όσον αφορά το μεταναστευτικό, η πλαisiώση που υιοθετείται είναι αναμενόμενη, καθώς δημιουργείται το πλέγμα του «λαθραίου», του «εισβολέα», του «ξένου» ακόμη και των «σκουπιδιών»¹⁰. Η σωρεία των ανακοινώσεων της οργάνωσης, τόσο ιδεολογικού χαρακτήρα όσο και υπό τη μορφή σχολιασμού της επικαιρότητας εμπερικλείουν τοποθετήσεις τέτοιου περιεχομένου. Οι συγκεκριμένες πλαisiώσεις προδίδουν την πολιτική δράση που θα μπορούσε να είχε η οργάνωση – η οποία στην πορεία επιβεβαιώθηκε ως τέτοια, βίαιη και εξτρεμιστική. Όταν κάτι/κάποιος περιγράφεται ως εισβολή/εισβολέας, τότε καταρχάς θεωρείται ανεπιθύμητο/ς και συνεπακόλουθα, επικίνδυνο/ς καθώς παραπέμπει σε καταστάσεις πολέμου με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Ίδια προσέγγιση και για τους υπόλοιπους χαρακτηρισμούς. Τέτοιες ρητορικές ειπώθηκαν και κατά τη διάρκεια των απολογιών. Σ’ αυτό το σημείο η έρευνα εστιάζει στο γεγονός ότι η Χρυσή Αυγή υιοθετώντας τέτοιες πρακτικές καταφέρνει να θέσει το μεταναστευτικό, ως «δικό» της θέμα, το οποίο και οικειοποιείται, «κατακτά», με αποτέλεσμα αυτή η στάση να αποδίδει και εκλογικά. Πέραν τούτου, το γεγονός ότι το μεταναστευτικό ζήτημα ήταν συνάμα ψηλά ως θέμα στη δημόσια ατζέντα (Budge 2015) λειτούργησε ενισχυτικά προς τη Χρυσή Αυγή παράλληλα με το ότι κατάφερε να το αναγάγει ως «δικό» της θέμα.

Επίσης, η Χρυσή Αυγή κατάφερε να απορροφήσει την απογοήτευση που επικρατούσε στις τάξεις του εκλογικού ακροατηρίου σχετικά με το πολιτικό σύστημα και τους πολιτικούς δρώντες ευρύτερα. Η κατίσχυση της πολιτικής δυσaréσκειας ευνόησε εκλογικά την οργάνωση. Οι εκλογικές ανακατατάξεις δεν περιορίζονται μόνο στο χώρο της δεξιάς, εφόσον μια μικρή μερίδα των πολιτών στηρίζει ακροδεξιά μορφώματα ως ψήφος διαμαρτυρίας (Cohen 2020). Επιπρόσθετη εκλογική δυναμική μπορούν επίσης να αποσπάσουν από το γεγονός ότι προωθείται μια αντικαπιταλιστική ρητορική σε εθνικιστικά πλαίσια (Τσιάκαλος, 2015: 14). Η καταγραφή της κοινοβουλευτικής δράσης της οργάνωσης, όπως σχετικά αναφέρει ο Δ. Ψαρράς (2014: 38), προσανατολίζεται σε αναμενόμενη θεματολογία, λαμβάνοντας υπόψη τα όσα έχουν ήδη αναφερθεί σχετικά με το ιδεολογικό στίγμα της οργάνωσης. Πιο συγκεκριμένα το περιεχόμενο αντικατοπτρίζει την αντιμεταναστευτική στάση της οργάνωσης, τον αντιτουρκισμό, αλλά και ευρύτερα την εναντίωση της σε οτιδήποτε «ξένο» προς το

¹⁰<https://bit.ly/3nD3yHt>, Εφημερίδα 'iefimerida'. Άρθρο «Κασιδιάρης: Έχουμε δικαίωμα να αποκαλούμε τους λαθρομετανάστες σκουπίδια.» Δημοσιεύθηκε στις 23.08.2012. Επίσκεψη σε ιστοσελίδα, 12.01.2021.

έθνος. Η εν λόγω καταγραφή (Ψαρράς, 2014: 38) γίνεται μέχρι και τις συλλήψεις του 2013 και αφορά ερωτήσεις σχετικές με «αλλοδαπούς» (62 ερωτήσεις), με Τούρκους ή την Τουρκία (61 ερωτήσεις), με «λαθρομετανάστες» (51 ερωτήσεις), με Αλβανούς ή Αλβανία (74 ερωτήσεις), με Ρομά (26 ερωτήσεις), εκκλησιαστικά θέματα (7 ερωτήσεις) και τέλος με παλαιοημερολογίτικα μοναστήρια (2 ερωτήσεις) και «αεροψεκασμούς» (2 ερωτήσεις επίσης). Τέλος, μέσα σε διάστημα 15 μηνών, η Χρυσή Αυγή κατέθεσε σύνολο 2.205 κοινοβουλευτικά αιτήματα ενώπιον της Ελληνικής Βουλής.

Συμπεραίνεται πως, αφενός από τη θεματική ατζέντα της Χρυσής Αυγής κι αφετέρου από τη θεματική αρμοδιότητα της σε ζητήματα επικαιρότητας, η ίδια κατάφερε να συμπύξει τις ανάγκες του ακροατηρίου της με τον καθορισμό της πολιτικής της ατζέντας (agenda setting) εμμένοντας στις ιδεολογικές της αρχές (Budge 2015). Η Χρυσή Αυγή κατόρθωσε να δημιουργήσει το ιδανικό συνεχές μεταξύ πολιτικής ατζέντας και του εθνικοσοσιαλιστικού ιδεολογικού της προσανατολισμού.

2.2. Στρατηγική: Η κατάκτηση του πεζοδρομίου

Η συμμετοχή ακροδεξιών κομμάτων στις εκλογικές διαδικασίες με απώτερο στόχο τη θεσμική τους αντιπροσώπευση, σε περιπτώσεις εκλογικής επιτυχίας, τείνει να επηρεάσει την εξωκοινοβουλευτική τους δράση, κάτι το οποίο συνήθως αποδίδεται σε μια περίοδο θεσμοποίησης και μετριασμού της ριζοσπαστικοποίησης τους (Pedahzur & Brichta 2002). Φυσικά, εάν τα κόμματα παραμείνουν έξω από τη θεσμική αντιπροσώπευση αποφεύγουν νομικούς φραγμούς. Απ' την άλλη όμως, η θεσμοποίηση των κομμάτων επιφέρει και θετικά στοιχεία ως προς την ενδυνάμωση τους, εφόσον στο κόμμα χορηγούνται κονδύλια τα οποία είναι σημαντικά για τις προεκλογικές εκστρατείες κι επίσης, αποκτούν πρόσβαση σε Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Norris, 2005: 29). Αυτό ακριβώς είναι και το σημείο «κλειδί» στην περίπτωση της Χρυσής Αυγής. Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να ανήκει η συγκεκριμένη οργάνωση στα ακροδεξιά κόμματα τα οποία πέρασαν από αυτό το στάδιο μετριοπάθειας της δράσης τους λόγω παρουσίας σε θεσμικά όργανα. Κάθε άλλο, παρά μαρασμό, δέχθηκε η ριζοσπαστικοποίηση του τότε κόμματος της Χρυσής Αυγής.

Με την επανεμφάνιση της οργάνωσης στο κέντρο της Αθήνας το 2007¹¹, φροντίζει να εφαρμόσει μια, διπλής όψεως, στρατηγική επιρροής των κατοίκων. Το διπλό

¹¹ Όπως αποκαλύπτει η Β. Γεωργιάδου, «Η εκλογική άνοδος της Χρυσής Αυγής. Ψήφος-ρεβάνς των επισφαλών και νέες πολιτικές ευκαιρίες», στο Γιάννης Βούλγαρης και Ηλίας Νικολακόπουλος (επιμ.),

προσωπείο φροντίζει όπως ικανοποιήσει κενά που δημιουργήθηκαν. Από τη μια, οργανωμένες ομάδες επιτίθενται στο κέντρο της πρωτεύουσας και σε πλατείες, μαχόμενες για την εκδίωξη του «ξένου» αλλά και για την επαναφορά και επιβολή της τάξης διοργανώνοντας βίαιες επιθέσεις εναντίον μεταναστών. Στην προσπάθεια αυτή δημιουργείται ένα αφήγημα γύρω από την απουσία κυβερνητικής και κρατικής ανταπόκρισης σε τέτοια ζητήματα αλλά και την ανάγκη να καλυφθεί το κενό που αφήνει η απουσία της «νομιμότητας». Ταυτόχρονα, η Χρυσή Αυγή, προτάσσοντας ένα «διαφορετικό» προσωπείο, συγχωνεύθηκε σταδιακά με ορισμένες επιτροπές κατοίκων. Τέτοιες πρακτικές, παραπέμπουν στο Εθνικοδημοκρατικό Κόμμα Γερμανίας (Nationaldemokratische Partei Deutschlands – NPD) και σε αντίστοιχες ενέργειες ως μια προσπάθεια διείσδυσης στον τοπικό πληθυσμό (Dinas *et al.*, 2016). Αφενός, παρείχε διάφορες υπηρεσίες στα τοπικά δρώμενα, είτε παροχή βοήθειας και φαγητού είτε διοργάνωση αιμοδοσιών – πάντα μόνο σε Έλληνες. Κι αφετέρου, ως ένας άλλος «αστυνομικός της γειτονιάς», φρόντιζε να «καθαρίσει την Αθήνα»¹² με νεοναζιστικές βίαιες τακτικές.

Ως εκ τούτου, υπάρχει μεγάλη συζήτηση γύρω από το εάν ένα μόρφωμα σαν αυτό που εξετάζεται εδώ, θα μπορούσε να ανήκει στην κατηγορία των «κινηματικών κομμάτων». Τα επιχειρήματα ποικίλουν κι οι απόψεις καταπιάνονται κυρίως με ζητήματα ιδεολογικού περιεχομένου με καίριο ζήτημα το φασιστικό ιδεολόγημα που υπηρετεί η οργάνωση. Όταν εξετάζεται η οργάνωση των κινηματικών κομμάτων, εξετάζονται κυρίως ζητήματα που αφορούν μέλη, την ιδιότητα του μέλους, παρουσία επαγγελματικού προσωπικού, κατάλληλων υποδομών και ζητήματα σχετικά με τη χρηματοδότηση (Pirro & Gattinara 2018). Στοιχεία, τα οποία φρόντισε η Χρυσή Αυγή να τα διατηρήσει ταυτόχρονα με την παρουσία της στην εξωθεσμική αρένα. Σε κάθε περίπτωση, δεν θα απασχολήσει τη συγκεκριμένη εργασία αυτός ο συλλογισμός, ωστόσο, αναφέρεται με σκοπό να τίθενται ενώπιον του αναγνώστη τόσο τα ευρήματα που προκύπτουν, όσο και προβληματισμοί για περαιτέρω έρευνα.

2012: Ο διπλός εκλογικός σεισμός, ό.π., σ. 185-219.,: «η Χρυσή Αυγή από το Δεκέμβριο του 2005 είχε αναστείλει τη λειτουργία της δραστηριοποιούμενη για ένα διάστημα δια μέσου της οργάνωσης-καμουφλάζ 'Πατριωτική Συμμαχία' (ΠΑΤΡΙ.Σ.)».

¹² Προεκλογικό σύνθημα του Ηλία Κασιδιάρη για το Δήμο Αθηνών. Η προεκλογική ατζέντα αφορούσε κυρίως ζητήματα επαναφοράς της τάξης, κατά της εγκληματικότητας, πάταξης της «λαθρομετανάστευσης» κτλ. (Βλ. σχετικές προεκλογικές τοποθετήσεις: <https://bit.ly/35ytjCh>.)

Η επικράτηση της Χρυσής Αυγής σε πεζοδρόμια και πλατείες χαρακτηρίζεται από μαζικές επιθέσεις εναντίον μειονοτικών ομάδων. Η στρατηγική αυτή παρουσιάζει μια συστηματικότητα ως προς το περιεχόμενο και την ποιότητα της δράσης. Οι επιθέσεις γίνονται από συγκροτημένες ομάδες, συνήθως οπλισμένες με διάφορα αντικείμενα, οργανωμένα και συντονισμένα. Τα θύματα έχουν επίσης παρόμοια χαρακτηριστικά, τα οποία στο σύνολο τους φανερώνουν πως εχθρός της οργάνωσης είναι αυτός που είναι και εχθρός της κυρίαρχης ιδεολογίας, δηλαδή, του εθνικοσοσιαλισμού.

Επί τούτου αξίζει να αναφερθεί πως η επικράτηση της Χρυσής Αυγής στο πεζοδρόμιο δεν επήλθε μόνο από τις εξτρεμιστικές της δραστηριότητες. Η επικράτηση συγκροτήθηκε κι από μη βίαιες εκδηλώσεις που διεξάγονταν σε τοπικά γραφεία της οργάνωσης. Έπειτα κι από την εκλογική επιτυχία του 2012, σχετικές έρευνες δείχνουν πως από εκεί που οι μηνιαίες εκδηλώσεις της οργάνωσης αριθμούσαν λιγότερες από 50, μέχρι και το Μάιο του 2013, αυξήθηκαν πιο πολύ κι από 200 εκδηλώσεις. Η πλειοψηφία του περιεχομένου αφορούσε κυρίως ομιλίες ηγετικών στελεχών σε τοπικές εκδηλώσεις, καθώς από σύνολο 3594 τοπικών εκδηλώσεων οι 2047 (57%) ήταν ομιλίες (Ελληνας & Λαμπριανού, 2017: 4). Το μήνυμα που ήθελε να περάσει η Χρυσή Αυγή, είχε τεθεί πλέον ξεκάθαρα, ο ευρύτερος αγώνας για επικράτηση αντανακλούσε δύο επίπεδα δράσης.

Κεφάλαιο 3

Η πυραμίδα της ιεραρχίας

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα ακολουθήσει καταγραφή σωμάτων όπου αποτυπώνονται στο καταστατικό του Λαϊκού Συνδέσμου – Χρυσή Αυγή, το οποίο κατέθεσε στα αναγνωστέα του δικαστηρίου ο δημοσιογράφος Δημήτρης Ψαρράς. Ο λόγος που λαμβάνεται υπόψη το συγκεκριμένο καταστατικό είναι κυρίως η απόδειξη μέσω της δικογραφίας, και συγκεκριμένων στοιχείων που κατατέθηκαν στο δικαστήριο, πως αυτή η οργανωτική δομή ακολουθείτο στις εγκληματικές δραστηριότητες της οργάνωσης. Στόχος να παρουσιαστεί η οργανωτική δομή όπως αυτή καταγράφεται στο καταστατικό, ούτως ώστε, σε μεταγενέστερο στάδιο να εξεταστεί ο τρόπος που αντανακλάται σε αυτό η ιδεολογία της οργάνωσης και εν τέλει, πώς αυτό πλαισιώνει τις απολογίες της ηγεσίας στη Δίκη. Για να κατανοηθεί η τελική κατηγορία σύστασης και διεύθυνσης εγκληματικής οργάνωσης, πρέπει να γίνει πλήρως

αντιληπτή η οργανωτική συγκρότηση αλλά και η σημασία της ιεραρχίας της Χρυσής Αυγής, ως καθοριστικό σημείο αναφοράς.

Το συγκεκριμένο καταστατικό, επιβεβαιώνεται ως αληθή κι από έναν επιπλέον παράγοντα. Κατά την περίοδο των αρχικών συλλήψεων η αστυνομία διεξήγαγε κατ' οίκων έρευνα. Έτσι, στο σπίτι του Χρήστου Παππά στα Γιάννενα, εντοπίστηκε ένα χειρόγραφο διάγραμμα της δομής της οργάνωσης – το οποίο επιβεβαιώνει τα όσα αναγράφονται στο πρώτο καταστατικό της Χρυσής Αυγής. Το συγκεκριμένο στοιχείο φέρει τον τίτλο, «κύκλος της Χρυσής Αυγής, Εσωτερικός Κώδικας» (Ψαρράς, 2014: 48 – 49), γεγονός το οποίο επιβεβαιώνει εξίσου το διττό χαρακτήρα της οργάνωσης.

Το ζήτημα είναι πως και κατά τη διάρκεια της Δίκης, εκτός από το καταστατικό που κατατέθηκε, στα αναγνωστέα υπήρχαν και πολλές δηλώσεις, ακόμη κι από βουλευτές της οργάνωσης, που αφορούσαν τη λειτουργία της Χρυσής Αυγής και πώς αυτή παραπέμπει σε στρατιωτικές οργανώσεις (Παπαδοπούλου 2020). Τέλος, μια τέτοια συμπερίληψη στην έρευνα θα βοηθήσει στην πρακτική αποτύπωση του συσχετισμού που υπάρχει μεταξύ της πολιτικής δραστηριότητας της Χρυσής Αυγής και της εσωκομματικής δημοκρατίας – αν υπάρχει.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να γίνει μια μνεία στην οργανωτική δομή του Κ4Α (Κόμμα 4^{ης} Αυγούστου), στο οποίο έκανε τα πρώτα του πολιτικά βήματα ο ίδιος ο Νίκος Μιχαλολιάκος. Το κόμμα του Κωνσταντίνου Πλεύρη, συνηγόρου υπεράσπισης της Χρυσής Αυγής και συγκεκριμένα του Ιωάννη Λαγού. Στη Χρυσή Αυγή εντοπίζονται αρκετά κοινά οργανωτικά χαρακτηριστικά με το Κ4Α. Δεν υπάρχουν αμφιβολίες για τον ιδεολογικό προσανατολισμό του Κόμματος της 4^{ης} Αυγούστου. Ο αντικοινοβουλευτισμός, ο αντιφιλελευθερισμός κι ο αντικομμουνισμός αποτελούσαν κάποια από τα βασικά του ιδεολογικά γνωρίσματα. Εκτός από τα ιδεολογικά συγγενικά στοιχεία της Χρυσής Αυγής και του Κ4Α, υπήρχαν και οργανωτικές ομοιότητες. Σαφώς η ανώτατη αρχή ήταν η αρχή του αρχηγού και για τις όποιες αποφάσεις λαμβάνονταν η υλοποίηση τους ήταν μονόδρομος και η αμφισβήτηση τους αδιανόητη (Γεωργιάδου 2019). Η αυστηρή πειθαρχία και υπακοή αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό. Η οργανωτική δομή του Κ4Α περιλάμβανε πυρήνες μελών όπου είχαν υπεύθυνο τους έναν Πυρήναρχη – τρεις πυρήνες αποτελούσαν ομάδα – με υπεύθυνο τους τον Ομαδάρχη – αντίστοιχα, τρεις ομάδες αποτελούσαν τομέα με υπεύθυνο τον Τομεάρχη. Αντιστοίχως, υπήρχαν οι φάλαγγες με το Φαλαγγάρχη (Ψαρράς 2018), δηλαδή στρατιωτικού τύπου δομές οι οποίες εμφανίζονται και στο κρυφό καταστατικό της Χρυσής Αυγής.

Στο μανιφέστο της Χρυσής Αυγής εκφράζεται ξεκάθαρα η εναντίωση της τόσο στη φιλελεύθερη πολιτική όσο και στον κομμουνισμό, καταδικάζοντας παράλληλα τα σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα. Ως εκ τούτου, συμπεραίνεται η αντισυστημικότητα της οργάνωσης (Vasilopoulou & Halikopoulou 2015). Η οργανωτική δομή της Χρυσής Αυγής σκιαγραφούσε τις κατάλληλες προϋποθέσεις ώστε να καλύψει το κενό που δημιουργήθηκε ένεκα και της αποστροφής μιας μεγάλης μερίδας πολιτών από την πολιτική σκηνή και από τα παραδοσιακά πολιτικά κόμματα. Η ιδεολογία της οργάνωσης παρουσιάζεται ως η αφετηρία ώστε να επιτευχθεί η απομόνωση των «εσωτερικών» και των «εξωτερικών εχθρών» που συμβάλλουν στην παρακμή του έθνους (Vasilopoulou & Halikopoulou, 2015: 49).

Καταλήγοντας, το επιχείρημα που αναπτύσσεται εδώ, είναι πως δεν είναι εφικτό, εν απουσία πλήρους εικόνας και αντίληψης της υποβόσκουσας ιδεολογικής προσέγγισης με όρους οργανωτικής δομής, να κατανοηθεί η πολιτική δραστηριότητα και κατ' επέκταση η σημασία της ιεραρχίας ως προς την υλοποίηση και την επίτευξη των στόχων της Χρυσής Αυγής.

3.1. Οργανωτική Δομή

Η σύνθεση της οργάνωσης επιβεβαιώνει πως η δράση της Χρυσής Αυγής αποκτά διπλή διάσταση. Ο τρόπος παρουσίας της πολιτικής της δραστηριότητας λειτουργεί σε δύο επίπεδα, πολιτικά και παραστρατιωτικά. Στο δικαστήριο προσκομίζεται έγγραφο κατά το οποίο παρουσιάζονται οι δύο οργανωτικές αρχές της Χρυσής Αυγής, ένα μέρος υπό τον τίτλο «Χρυσή Αυγή» κι ένα δεύτερο υπό τον τίτλο «Λαϊκός Σύνδεσμος». Ζητήματα ιδεολογίας, στελεχών και μελών αφορούν το κομμάτι «Χρυσή Αυγή». Ενώ, ζητήματα πολιτικής δραστηριότητας, διοικήσεως, διεθνών σχέσεων, πολιτικής οργάνωσης, πολιτικής προπαγάνδας, νεολαιίστικο κομμάτι όπως κι ο συντονισμός της πολιτικής δράσης, εμπίπτουν στο κεφάλαιο του «Λαϊκού Συνδέσμου». Αυτά τα στοιχεία συγκροτούν μια γερή βάση στην οποία στηρίχθηκε η οργάνωση και κατάφερε να ενδυναμωθεί.

Όλα τα τεκμήρια, τόσο τα θεωρητικά όσο κι οι δράσεις, αποδεικνύουν πως η Χρυσή Αυγή αποτελεί κυρίως οργάνωση προσωποκεντρικού χαρακτήρα με «χαρισματικά» στοιχεία στο πρόσωπο του αρχηγού, καθώς φάνηκε πως τόσο εσωκομματικά όσο και δημαγωγικά, ο αρχηγός, ήταν μια καθοριστική μορφή («η αρχή του αρχηγού» - “Führerprinzip”) (Γεωργιάδου 2012). Ως εκ τούτου, όπως αναγράφεται στο «IV. Οργανωτικές Αρχές. Άρθρο 3» του καταστατικού, η ανώτατη οργανωτική βαθμίδα της

οργάνωσης είναι εκείνη του αρχηγού και της κεντρικής διοικήσεως. Η Κεντρική Διοίκηση αφορά τρία ανώτατα όργανα τα οποία είναι πιο κοντά στον αρχηγό, (1) το Κεντρικό Συμβούλιο, (2) το Πολιτικό Συμβούλιο, (3) το Συμβούλιο των Διευθυντών.¹³ Η επιλογή αυτών των συγκεκριμένων σωμάτων του καταστατικού προς ανάλυση, γίνεται κυρίως λόγω της σημασίας που κατέχουν ως προς την ιεραρχική δομή της οργάνωσης καθώς είναι αυτά που πλαισιώνουν τον αρχηγό, οι «εκλεκτοί παίχτες» δηλαδή του Ν. Μιχαλολιάκου. Τέλος, η παρουσίαση των συγκεκριμένων οργάνων θα ολοκληρωθεί με την ανάδειξη εσωτερικών διαδικασιών που ακολουθεί η οργάνωση με στόχο την καλύτερη στοιχειοθέτηση του ψηφιδωτού της ιεραρχίας της Χρυσής Αυγής.

3.1.1. Το Κεντρικό Συμβούλιο

Το Κεντρικό Συμβούλιο της οργάνωσης, όπως καταγράφεται στο «Άρθρο 3, Α2» (σημεία 2.1. και 2.2.) του καταστατικού, είναι το ανώτατο διοικητικό και θεσμικό όργανο της Χρυσής Αυγής. Είναι μονοετούς θητείας και ανακαλείται μόνο με απόφαση του αρχηγού. Με την απαρχή της Δίκης, μέλη του Κεντρικού Συμβουλίου είναι οι ακόλουθοι: Ηλίας Κασιδιάρης, Ιωάννης Λαγός, Χρήστος Παππάς, Νίκος Μίχος, Αντώνης Γρέγος, Ελένη Ζαρούλια, Πολύβιος Ζησιμόπουλος, Παύλος Ηλιόπουλος, Αρτέμης Ματθαϊόπουλος, Ηλίας Παναγιώταρος.¹⁴

Αναφορικά με το Άρθρο 10, η γενική ιδεολογική και πολιτική γραμμή της οργάνωσης προέρχεται από το Κεντρικό Συμβούλιο, το οποίο λειτουργεί ως το ανώτατο ιδεολογικό καθοδηγητικό όργανο από το οποίο υποχρεώνονται τα υπόλοιπα όργανα να ακολουθούν τη γραμμή πλεύσης. Πιο συγκεκριμένα, κείμενα και εκδόσεις της οργάνωσης πρέπει να εγκριθούν από το Κεντρικό Συμβούλιο.

3.1.2. Το Πολιτικό Συμβούλιο

Σύμφωνα με το «Άρθρο 3, Α3» (σημεία 3.1 μέχρι 3.6), της Χρυσής Αυγής, το Πολιτικό Συμβούλιο είναι εκείνο που είναι υπεύθυνο για την ιεραρχική ανέλιξη των στελεχών με κριτήριο την προσφορά στις κατώτατες βαθμίδες. Είναι δηλαδή το αρμόδιο σώμα

¹³ <http://archive.efsyn.gr/?p=123425>, «Το κρυφό καταστατικό της ναζιστικής οργάνωσης της ΧΑ». Ημερομηνία Δημοσίευσης: 29.09.2013. Πηγή: Η Εφημερίδα των Συντακτών. Πρόσβαση: 25.01.2021 – accessed 25.01.2021.

¹⁴ <https://goldendawnwatch.org/?p=1564>, «Για τη Δίκη της Χρυσής Αυγής. Κράτησε τα μάτια ανοιχτά.» Golden Dawn Watch (2015).

αξιολόγησης της δράσης και της παρουσίας του κάθε μέλους με σκοπό είτε την κάθειρξη αυτού είτε την απονομή αξιώματος σ' αυτό. Εξακολουθεί να ισχύει και εδώ το δικαίωμα ανάκλησης μιας απόφασης του Πολιτικού Συμβουλίου από τον αρχηγό, όπως επίσης κι η ενός έτους θητεία του σώματος. Το Πολιτικό Συμβούλιο έχει την αρμοδιότητα να λειτουργήσει ως πειθαρχικό συμβούλιο καθώς τελεί υπό την ιδιότητα του να αποπέμπει μέλη, καλώντας τα προηγουμένως σε απολογία.

Υπεύθυνος αυτής της ιδιότητας, ο Ιωάννης Λαγός. Η ιδιότητα του αυτή στις οργανωτικές αρχές της Χρυσής Αυγής, βοήθησε το Νίκο Μιχαλολιάκο να δομήσει την πλαισίωση μιας «οργάνωσης του Ι. Λαγού» ως επιχείρημα προς υπεράσπιση του. Τα μέλη του Πολιτικού Συμβουλίου, ήταν οι εξής κατηγορούμενοι, Νίκος Μιχαλολιάκος, Ηλίας Κασιδιάρης, Ιωάννης Λαγός, Χρήστος Παππάς, Αρτέμης Ματθαίουπουλος και ο Ηλίας Παναγιώταρος.¹⁵

3.1.3. Το Συμβούλιο Διευθυντών

Το Συμβούλιο Διευθυντών λειτουργεί ως το κατώτερο όργανο της Κεντρικής Διοικήσεως (Άρθρο Α4, σημεία 4.1. και 4.2.). Το συγκεκριμένο όργανο υλοποιεί τις αποφάσεις της Κεντρικής Διοίκησης και είναι σε αυτό που κατά μια έννοια, ανήκουν οι «επόπτες», δηλαδή, οι επικεφαλής τμημάτων και διευθύνσεων της οργάνωσης.

3.2. Εσωκομματικές διαδικασίες

Η μεγάλη αναμέτρηση για την κατάρτιση των οργάνων της Χρυσής Αυγής γίνεται κατά την περίοδο της «Μεγάλης Συνόδου» της οργάνωσης. Έτσι, έχουμε την ευκαιρία να μελετήσουμε εκ των έσω ποια είναι η ιδανική μέθοδος εκπροσώπησης κατά τη Χρυσή Αυγή, εφόσον τηρούν τις συγκεκριμένες διαδικασίες, και ως εκ τούτου δικαίως συμπεραίνεται πως αυτές αποτελούν και τις διαδικασίες τις οποίες θα ήθελαν να ακολουθούσαν και ευρύτερα σε μια ιδανική «πολιτεία». Συνήθως, οι διαδικασίες που ακολουθούν οι πολιτικές δυνάμεις κλεισμένων των θυρών, είναι κι η αντανάκλαση της ιδέας που έχουν επί της δημοκρατίας. Αντίστοιχες έρευνες¹⁶, έχουν διεξαχθεί και

¹⁵ Βλ. Footnote n.6

¹⁶ Βλ. σχ. ενδεικτικά, Deseriis, M. and Vittori, D., 2019. The impact of online participation platforms on the internal democracy of two Southern European parties: Podemos and the Five-Star Movement. *International Journal of Communication*, 13, pp.5696-5714.

Sanches, E.R., Lisi, M., Razzuoli, I. and do Espírito Santo, P., 2018. Intra-party democracy from members' viewpoint: the case of left-wing parties in Portugal. *Acta Política*, 53(3), pp.391-408.

για την έσω – κομματική δημοκρατία στην οικογένεια των αριστερών κομμάτων καθώς εκεί σκιαγραφείται η δομή αναφορικά με κόμματα μαζών.

Κατά συνέπεια, η διαδικασία συγκρότησης των οργάνων της Χρυσής Αυγής έχει ως εξής. Ο αρχηγός στη Μεγάλη Σύνοδο, διορίζει τα τέσσερα από τα 7 μέλη που απαρτίζουν το Κεντρικό Συμβούλιο. Ήδη, από την πρώτη κιόλας ανάδειξη διαδικασίας, επισφραγίζεται ένα ασφαλές συμπέρασμα. Εφόσον οι αποφάσεις λαμβάνονται κατά πλειοψηφία, και δεδομένου του γεγονότος ότι 7 μέλη διορίζονται, εξασφαλίζεται ο «έλεγχος» του αρχηγού διαμέσου των έμπιστων του. Επιπροσθέτως, τα μέλη της Κεντρικής Διοίκησης έχουν διπλή ψήφο σε αντιδιαστολή με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες. Σύνολο, εκλέγονται 38 μέλη τα οποία κατοχυρώνουν την εκλογή τους μόνο μέσω επίκλησης της εμπιστοσύνης του αρχηγού. Έτσι, με την ήδη κατοχυρωμένη εμπιστοσύνη από τον αρχηγό σε συνεργασία με τα υπόλοιπα τέσσερα εξίσου «εκλεκτά» άτομα – άτομα πλήρους εμπιστοσύνης του αρχηγού, εκλέγουν τα υπόλοιπα μέλη της Κεντρικής Διοικήσεως, η οποία όπως έχουμε ήδη αναφέρει, αποτελεί το ανώτατο όργανο της Χρυσής Αυγής.

Κατ' επέκταση, θα μπορούσαμε να πούμε πως η όλη διαδικασία είναι μια έμμεση διαδικασία διορισμού έμπιστων στελεχών αποκλειστικής επιλογής του ίδιου του αρχηγού. Είτε αυτή η επιλογή είναι άμεση, είτε έμμεση μέσω των εκλεκτών του, καθώς ουσιαστικά αρχηγός και κεντρικό συμβούλιο διορίζουν τα υπόλοιπα μέλη του Πολιτικού Συμβουλίου και του Συμβουλίου Διευθυντών (Άρθρο 16 του καταστατικού, ο.π. σε προηγούμενη αναφορά).

Συμπερασματικά, αποκαλύπτεται πως κανένα όργανο του κόμματος, δεν έχει συγκροτηθεί στηριγμένο σε εκλογικές διαδικασίες ή σύγκλιση συνελεύσεων ή κάποιων ομάδων βάσης ή ευρύτερων οργανωμένων σωμάτων της οργάνωσης. Η οργάνωση λειτουργεί κυρίως υπό την πλήρη καθοδήγηση του αρχηγού με ένα σύστημα το οποίο πορεύεται γύρω από τις αποφάσεις του «χαρισματικού» ηγέτη, ο οποίος ως ένας πεφωτισμένος ακόλουθος της σκληρής ιδεολογίας, ο λόγος του αποτελεί το «Ευαγγέλιο» της θεωρητικής και της πρακτικής λειτουργικής πλαισίωσης της οργάνωσης. Αυτομάτως, με τέτοιες διαδικασίες, αντικατοπτρίζεται η μεγάλη δύναμη που έχει ο αρχηγός, αφενός, ως ιδέα, κι αφετέρου, επί του πρακτέου.

Τέλος, το μεγάλο σημείο που προκύπτει εδώ, είναι πως με ένα τέτοιο σύστημα οργανωτικής διοικήσεως φανερώνει πως ο «διορισμός» και η άντληση εμπιστοσύνης από τον πεφωτισμένο ηγέτη, ισοδυναμούν με το σημείο κατά το οποίο οι «εκλεκτοί της

εμπιστοσύνης» είναι υπόλογοι των πράξεων τους ενώπιον του αρχηγού, έμμεσα ή άμεσα, καθότι απουσιάζει άρθρο περί διαγραφής μελών στο εν λόγω καταστατικό.

3.3. Η Αρχή του Αρχηγού

Η ιδανική εισαγωγή για να εξεταστεί η μορφή του αρχηγού είναι όπως αυτή παρατίθεται στο βιβλίο του Δ. Ψαρρά (2014: 54 – 55), «Ο αρχηγός. Το αίνιγμα του Νίκου Μιχαλολιάκου», ο οποίος παρουσιάζει έγγραφο που βρέθηκε στο σκληρό δίσκο της Ουρανίας Μιχαλολιάκου, και είναι το εξής:

«Στην κορυφή αυτής της Ιεραρχικής πυραμίδας βρίσκεται ο Άνθρωπος που όλοι σεβόμαστε και όλοι ακολουθούμε. Ο γνήσιος εκφραστής της Ιδεολογίας μας, ο Αρχηγός μας ο Νίκος Μιχαλολιάκος. Η έννοια του Αρχηγού – Καθοδηγητή στην Ιδεολογία μας προσλαμβάνει μεταφυσικό περιεχόμενο. Ως μεταφυσικό περιεχόμενο ορίζουμε την ακράδαντη πίστη όλων των χρυσαυγιτών πως ο Αρχηγός μας είναι ο Άνθρωπος που θα οδηγήσει την Ιδεολογία μας στην Τελική Νίκη εναντίον των δυνάμεων του σκότους που απεργάζονται το θάνατο του Ελληνισμού και θα οδηγήσει ολόκληρη τη Χώρα στη δημιουργία του Γ' Ελληνικού Πολιτισμού που όλοι μας ονειρευόμαστε. Ο κάθε Άνθρωπος έχει θετικά και αρνητικά στοιχεία, είτε μιλάμε για τον Αγώνα, είτε μιλάμε γενικότερα. Το ίδιο ισχύει και για τους χρυσαυγίτες της όποιας ιεραρχικής βαθμίδας μιλάμε. Ο Αρχηγός μας συγκεντρώνει τα θετικά στοιχεία όλων των αγωνιστών της Χρυσής Αυγής, όντας πρώτος μεταξύ όμοιων στην αδιάσπαστη φάλαγγα των Εθνικιστών που παρατίθεται εναντίον του αμαρτωλού καθεστώτος που μολύνει την Πατρίδα μας με την ύπαρξή του. Είναι ο Άνδρας ο Ερχόμενος, ο οποίος θα σαρώσει με την παρουσία του το οτιδήποτε σάπιο ταλανίζει και βασανίζει το Ελληνικό Έθνος.»

Η πιο πάνω τοποθέτηση σκιαγραφεί το προφίλ του αρχηγού της Χρυσής Αυγής. Σε επιτυχημένα φασιστικά μορφώματα (π.χ. το Γερμανικό Ναζιστικό Κόμμα) η απόλυτη αρχή υπακοής στον αρχηγό ήταν απαραίτητη. Η οποιαδήποτε μορφή αμφισβήτησης στο πρόσωπο του αρχηγού συνεπάγεται με την αμφισβήτηση της νομιμότητας της ίδιας της οργάνωσης (Pauley 1979). Στο πρόσωπο του αρχηγού, σχηματίζεται η ιδεολογία και στην κρίση του εναπόκειται το φορτίο της πρακτικής εφαρμογής της μέσω της εθνικής αναγέννησης. Η οργανωτική δομή αντικατοπτρίζει την ανωτερότητα που περιγράφει τον αρχηγό. Το αρχηγικό προφίλ φανερώνει ορισμένα απαραίτητα

στοιχεία, τη σιδερένια θέληση, τη φανατική πεποίθηση ότι κατέχει τη μοναδική αλήθεια, ακράδαντη πίστη στο πεπρωμένο και στον ιστορικό του στόχο, την ικανότητα του να κερδίζει και να διατηρεί την απόλυτη πίστη των εξίσου ικανών ακόλουθων του (Pauley, 1979: 275).

Επιβεβαιώνεται το απαράβατο του αρχηγού και των αποφάσεων του, καθώς αποτελεί τον ανώτατο ηγέτη της Χρυσής Αυγής. Η λειτουργικότητα της οργάνωσης καθορίζεται ως αποτελεσματική εφόσον η θέληση του αρχηγού επιβάλλεται και ακολουθείται άμεσα (Παπαδοπούλου, 2020: 191). Τονίζεται η πειθαρχία στην ιεραρχική δομή της οργάνωσης καθώς είναι απαραίτητη προϋπόθεση προς την επίτευξη των στόχων του κινήματος (Άρθρο 10). Τρανό παράδειγμα της πίστης στην ιεραρχική δομή είναι η σχέση Ρουπακιά – Μιχαλολιάκου. Προφανώς ο αρχηγός δεν ήξερε όλα τα μέλη της Χρυσής Αυγής προσωπικά. Η σχέση που όριζε το ντόμινο Ρουπακιάς – Λαγός – Μιχαλολιάκος, σχετικά με τη δολοφονία του Π. Φύσσα, ήταν η κοινή σύμπλευση τους σε μια οργάνωση με αδιαμφισβήτητη πίστη και πειθαρχία στην ιεραρχία (Παπαδοπούλου, 2020: 85).

Στη Χρυσή Αυγή ο αρχηγός του κόμματος είναι αυτομάτως και αρχηγός του έθνους. Είναι εκείνος που ενσαρκώνει τις απαντήσεις σε όλα όσα εμπερικλείει η αναφορά περί «δυνάμεων του σκότους». Εδώ αφορά τη δαιμονοποίηση των ελίτ και την καταφυγή σε θεωρίες συνωμοσίας. Η αναφορά γίνεται στις εξωτερικές δυνάμεις, στη νέα τάξη πραγμάτων η οποία στοχεύει στην εξαφάνιση των εθνών, προκειμένου να αντικατασταθούν με μια παγκόσμια διακυβέρνηση (Taguieff 2010). Ο αρχηγός του κόμματος είναι και ηγέτης του έθνους αντιπροσωπεύοντας έτσι τη βούληση της μάζας. Ο απόλυτος στρατηγικός στόχος της Χρυσής Αυγής είναι η πλήρης ανάληψη της εξουσίας στο όνομα του έθνους, με οδηγό τον αρχηγό και την ιδεολογία. Ο αρχηγός ενσαρκώνει τη θέληση των υποστηρικτών της οργάνωσης καθότι πεφωτισμένος ηγέτης. Δεν είναι δίπλα στα μέλη, ούτε μπροστά τους. Δεν αποτελεί μέρος των μελών της οργάνωσης, είναι κάτι περισσότερο από αυτό, είναι ανώτερος με «μεταφυσικό περιεχόμενο».

Μέρος Γ

Η Δίκη της Χρυσής Αυγής

Κεφάλαιο 1

Οι απολογίες του ηγετικού πυρήνα

Η επιλογή των απολογιών γίνεται με βάση την τελική απόφαση του δικαστηρίου ως προς το ποιοι κρίθηκαν ότι αποτελούν το Διευθυντήριο της Χρυσής Αυγής. Η τελική κατηγορία για διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης αφορούσε τους εξής: Νικόλαος Μιχαλολιάκος, Ηλίας Κασιδιάρης, Ιωάννης Λαγός, Γιώργος Γερμενής, Ηλίας Παναγιώταρος, Χρήστος Παππάς, Αρτέμις Ματθαίουπουλος. Ωστόσο, για σκοπούς διεύρυνσης της έρευνας και καλύτερης στοιχειοθέτησης θα χρησιμοποιηθούν ενδεχομένως κι άλλες απολογίες. Οι απολογίες των ηγετικών μελών ξεκινούν κατά την 388^η και 391^η Δικασίμους, την 160^η Εβδομάδα της Δίκης, και ολοκληρώνονται την 164^η εβδομάδα κατά τις 398^η και 399^η Δικασίμους. Τελευταίος απολογείται όπως είναι αναμενόμενο ο αρχηγός της οργάνωσης, ο Νίκος Μιχαλολιάκος, γεγονός το οποίο αποτέλεσε συνειδητή στάση παρά τις προσπάθειες που υπήρξαν από το δικηγόρο του Ιωάννη Λαγού ώστε να καταθέσει μετά τον αρχηγό.¹⁷ Κάτι τέτοιο αποτέλεσε και την επιβεβαίωση της προσπάθειας από πλευράς της υπεράσπισης, να δημιουργηθεί ένα σχήμα οργάνωσης υπό τη διεύθυνση του Ι. Λαγού.

Η έδρα του δικαστηρίου στηριζόμενη στις κατηγορίες καθώς και στη μεγάλη δικογραφία, φαίνεται πως ως προς τις ερωτήσεις που υπέβαλε, ακολουθείτο μια συγκεκριμένη θεματική αλληλουχία. Αναφορικά με τις ερωτήσεις που συνόδευσαν τη διαδικασία των απολογιών της ηγεσίας της Χρυσής Αυγής, τόσο η έδρα όσο και η Εισαγγελία οριοθέτησαν μια συζήτηση βασισμένη σε συγκεκριμένη θεματολογία. Με σκοπό η τεκμηρίωση να γίνει ολοκληρωμένα, αποκωδικοποιήθηκαν οι ερωτήσεις και ταξινομήθηκαν στις εξής θεματικές συζητήσεις: (1) συζήτηση γύρω από την ύπαρξη μελών στην οργάνωση της Χρυσής Αυγής, (2) συζήτηση σχετικά με την ιεραρχία του κόμματος καθώς και τη δομή, (3) συζήτηση αναφορικά με την ύπαρξη καταστατικού και (4) ζήτημα ιδεολογίας της οργάνωσης. Την έρευνα που διεξάγεται για τη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία θα απασχολήσουν μόνο τα όσα έχουν αναφερθεί

¹⁷ <https://omniatv.com/853452933>, Η δίκη της Χρυσής Αυγής | 160^η εβδομάδα, απολογήθηκαν: Χρυσοβαλάντης Αλεξόπουλος, Γεώργιος Γερμενής, Αντώνιος Γρέγος, Ελένη Ζαρούλια, Πολύβιος Ζησιμόπουλος, Παναγιώτης Ηλιόπουλος.

ως θεματοφύλακες των απολογιών της ηγεσίας, ωστόσο, προφανώς υπήρχαν συζητήσεις γύρω από τις υπόλοιπες τρεις κατηγορίες, δηλαδή τη δολοφονία Παύλου Φύσσα, την υπόθεση των αλιεργατών αλλά και την υπόθεση ΠΑΜΕ. Η ανάλυση θα αφορά κυρίως τις τέσσερις συγκεκριμένες θεματικές συζητήσεις μέσω των οποίων θα εξεταστεί αφενός η ηγετική μορφή της οργάνωσης, το ζήτημα του αρχηγού αλλά και αφετέρου οι πλαισιώσεις που προκύπτουν από την απολογητική διαδικασία της δίκης.

1.1.Μέλη

Το ζήτημα των μελών απασχόλησε αρκετά τη συγκεκριμένη δίκη, πράγμα που δικαιολογείται απόλυτα εφόσον η σημαντικότερη κατηγορία ήταν αυτή της ένταξης και διεύθυνσης εγκληματικής οργάνωσης. Βασικό κριτήριο ύπαρξης και λειτουργίας μιας οργάνωσης αποτελεί η στελέχωσή της από ενεργά μέλη τα οποία θα αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της δομής της εκάστοτε οργάνωσης· εξυπακούεται ότι είναι τα άτομα εκείνα που λειτουργούν ως εντολοδόχοι και εφαρμοστές της όποιας ιδεολογίας, ειδικότερα δε όταν η οργάνωση απευθύνεται στα μέλη της ως «στρατιώτες». Ο Ν. Μιχαλολιάκος δεν συμφώνησε ποτέ στις μαζικές εισροές μελών, καθώς κάτι τέτοιο θα υποβάθμιζε την αυστηρή πίστη στην πειθαρχία. Έτσι, φαίνεται πως, φρόντισε να δημιουργηθούν οι λεγόμενοι «υποστηρικτές», ιδιότητα η οποία υπήρχε χωρίς καθόλου δικαιώματα (Ψαρράς, 2018: 157).

Το πρόβλημα που δημιουργείται στην προκειμένη, είναι η άσκηση βίας προερχόμενη από αυτά τα μέλη, συστηματικά και οργανωμένα, και άρα κατ' επέκταση, η ύπαρξη εγκληματικής οργάνωσης. Στο κατηγορητήριο, στο παραπεμπτικό βούλευμα του δικαστηρίου, αναφέρεται η υπόθεση του διπλού λόγου της οργάνωσης. Η Χρυσή Αυγή ουσιαστικά, διένυε έναν παράλληλο βίο, λειτουργώντας διαφορετικά σε κλειστές συναντήσεις μεταξύ των στελεχών της, ενώ ο δημόσιος λόγος και η δημόσια τοποθέτηση της παρουσιαζόταν διαφοροποιημένη. Εξαιρετικά σημαντικό σημείο στο παραπεμπτικό βούλευμα αποτελεί η εξής τοποθέτηση, «επιδίωξη πολιτικού οφέλους με τη βία».¹⁸ Έτσι, η δημιουργία μιας μεγάλης συζήτησης γύρω από την ύπαρξη μελών αποτελεί σημείο καθοριστικό για τη Χρυσή Αυγή εφόσον μέσω του ξεκαθαρίσματος

¹⁸ <https://omniatv.com/853453321>, 161^η εβδομάδα | Η Δίκη της Χρυσής Αυγής. Δικάσιμοι 392 – 394, Απολογίες: Ηλίας Κασιδιάρης, Δημήτριος Κουκούτσης, Αρτέμιος Ματθαίουπουλος, Νικόλαος Κούζηλος, Νικόλαος Μίχος.

αυτής της έννοιας αυτομάτως διαχωρίζονται οι αξιόποινες πράξεις από την ηγεσία (Καμπαγιάννης, 2020: 95).

Για παράδειγμα, ο Χρυσοβαλάντης Αλεξόπουλος και ο Αντώνης Γρέγος κάνουν λόγο για υποστηριχτές και δόκιμα μέλη, με εξαίρεση το Νίκο Μίχο ο οποίος θα μιλήσει για στελέχη και για καταλόγους μελών. Με την παραδοχή του Νίκου Μίχου, αποδομείται εντελώς το επιχείρημα της υπερασπιστικής γραμμής περί διαγραφών, ότι δηλαδή, από τη στιγμή που δεν υπήρχαν κατάλογοι του κόμματος, δεν μπορούσαν και να διαγραφούν μέλη που ενεργούσαν εγκληματικά. Τα ηγετικά στελέχη, πλαισιώνουν το ζήτημα των μελών εστιάζοντας σε μια λογική «ναι μεν αλλά...», αποπροσανατολίζοντας έτσι τη συζήτηση με μια προσπάθεια κατακερματισμού των ευθυνών. Τα σχόλια αφορούσαν κυρίως τοποθετήσεις όπως, Ηλίας Παναγιώταρος, «υπήρχαν μέλη αλλά μετά το 2012», Ηλίας Κασιδιάρης, «υπήρχαν μέλη αλλά μόνο στην Τοπική Αθήνας». Αποκορύφωμα της απολογητικής διαδικασίας η τοποθέτηση του αρχηγού του κόμματος, ο οποίος φαίνεται ξεκάθαρα να παίρνει θέση ώστε να μην αναλάβει την ποινική ευθύνη των μελών του – πρακτική, την οποία φαίνεται να εφαρμόζει μόνο ο ίδιος, διατηρώντας διαφορετική στάση από την υπόλοιπη ηγεσία.

Πρόεδρος: «Η ερώτηση ήταν αν είχατε μέλη. Αν υπήρχαν άτομα που γράφτηκαν από το 1992.» Νίκος Μιχαλολιάκος: «Ναι, υπήρχαν.» (...)

Νίκος Μιχαλολιάκος: «Ναι μέλος ήταν κάποιος που είχε μια συνέπεια στην παρουσία του στα γραφεία, στη συμμετοχή σε ότι διαδικασίες είχαμε (...) Δεν προλάβαμε να ολοκληρώσουμε το μητρώο.»

Εισαγγελία: «Δηλαδή δεν ισχύει το μητρώο; Νίκος Μ.: Έχει πάρα πολλά ονόματα.»¹⁹

Οι αναφορές στα ‘Δόκιμα Μέλη’ γίνονται ως εξής:

Πρόεδρος: «Εσείς είστε μέλος;» Γ. Γερμενής: «Δεν υπήρχαν μέλη. Είπαμε να ξεκινάμε να έχουμε αλλά δεν προχώρησε.» Πρόεδρος: «Δόκιμα μέλη;»

Γ. Γερμενής: «Βεβαίως.» Πρόεδρος: «Ποια ήταν αυτά;» Γ. Γερμενής: «Αυτοί που είχαν παρουσία με σκοπό να γίνουν μέλη. Ήταν τρόπος έκφρασης.» Πρόεδρος: «Το ‘δόκιμα μέλη’ ήταν τρόπος έκφρασης ή πραγματικότητα;»

¹⁹ <https://omniatv.com/853454383>, Η Δίκη της Χρυσής Αυγής | 164η Εβδομάδα. Δικάσιμοι 398- 399, Απολογία: Νίκος Μιχαλολιάκος.

Εισαγγελέας: «Δηλαδή μπορούσε οποιοσδήποτε να εγγραφεί στην τοπική;»

Γ. Γερμενή: «Με μια συνδρομή.»²⁰

Αν και ο Γεώργιος Γερμενή αρχικά λέει πως δεν υπήρχαν μέλη στην πορεία παραδέχεται την είσπραξη συνδρομής. Ωστόσο αναφορικά με την ύπαρξη «δόκιμων μελών», την επιβεβαιώνει λέγοντας πως αποτελούσαν άτομα με συνεχή παρουσία, τα οποία είχαν σκοπό να γίνουν μέλη. Ο Ηλίας Κασιδιάρης δηλώνει επίσης τη μη ύπαρξη μελών, παρ' όλ' αυτά δίνει μια εξήγηση του όρου δόκιμο μέλος, το οποίο περιγράφει ως «κάποιον που έκανε ιδεολογικά μαθήματα», με «διαρκή παρουσία», επιβεβαιώνοντας έτσι τα όσα αναφέρει ο Γ. Γερμενή. Συμπληρωματικά, κι ο Παναγιώτης Ηλιόπουλος αρνείται την ύπαρξη μελών. Ο Αντώνης Γρέγος οριοθετεί την ύπαρξη δόκιμων μελών ως τα νεοεισερχόμενα μέλη. Ενώ την ίδια ώρα περιγράφει τον όρο «υποστηρικτής» ως τα άτομα τα οποία ασχολούνταν με την παροχή τροφών σε σωματεία, την παροχή οικονομικής ενίσχυσης και ευρύτερα την επίσκεψη σε γραφεία της Χρυσής Αυγής. Την ίδια ώρα, αναφέρει το δόκιμο μέλος ως ένα – ενδιάμεσο – στάδιο, κατά το οποίο υπάρχει η δυνατότητα να μην καταλήξει τελικά ως μέλος. Στα ίδια μήκη πλεύσης κι ο Ιωάννης Λαγός, «Μέλος λέγαμε όποιο άτομο ήταν ενεργό στη Χρυσή Αυγή. Αυτό λέγαμε στην ουσία ένα άτυπο μέλος.»

Ο Θανάσης Καμπαγιάννης²¹ κατά την αγόρευση του κάνει ένα εξαιρετικά εύστοχο διαχωρισμό ως προς το πως κατηγοριοποιήθηκαν τα μέλη κατά τη διάρκεια των απολογιών. Σε μια προσπάθεια απόδειξης της νομιμότητας ενός εξτρεμιστικού ακροδεξιού κόμματος προέκυψαν διάφορες αντιφάσεις που όμως ομαδοποιήθηκαν. Το μέλος που περιέγραψε ο Η. Κασιδιάρης το περιγράφει ως «Το κατά Κασιδιάρη: Θεωρητικό Μέλος», για τον Η. Παναγιώταρο «Το κατά Παναγιώταρος: παρευρισκόμενο μέλος», για τον Γερμενή «Το κατά Γερμενή: ας το πούμε μέλος.» και τέλος, «Το κατά Μιχαλολιάκο: οιονεί μέλος» (Καμπαγιάννης, 2020: 101).

Εν κατακλείδι, κατά τη διάρκεια των απολογιών, αναδιπλώθηκαν αντιφατικές τοποθετήσεις αναφορικά με το συγκεκριμένο ζήτημα. Χρησιμοποιήθηκαν διάφοροι όροι, κάποιοι από αυτούς: Δόκιμο μέλος και Υποστηρικτής. Στη συζήτηση επίσης,

²⁰ <https://omniatv.com/853452933>, Η δίκη της Χρυσής Αυγής | 160ή εβδομάδα, απολογήθηκαν: Χρυσοβαλάντης Αλεξόπουλος, Γεώργιος Γερμενής, Αντώνιος Γρέγος, Ελένη Ζαρούλια, Πολύβιος Ζησιμόπουλος, Παναγιώτης Ηλιόπουλος

²¹ Ο.π., στο «Με τις μέλισσες ή με τους Λύκους» (2020). Εκδόσεις Αντίποδες.

ενσωματώθηκε και το ζήτημα των διαγραφών. Σε πρώτη φάση, αν αφηγήσουμε την παρουσία διάφορων ορολογιών (υποστηρικτής, μέλος, δόκιμο μέλος, για τις οποίες θα αναφερθούμε αναλυτικότερα πιο κάτω), παρατηρείται ένα σχήμα οξύμωρο στις απολογίες. Προκύπτει ένα σχήμα σύμπλευσης κάποιων απόψεων, το οποίο διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία αφορά τα άτομα εκείνα που δεν ανήκουν στον ηγετικό πυρήνα της οργάνωσης, και οι απολογίες τους κυμαίνονταν κυρίως γύρω από την ύπαρξη υποστηρικτών και δόκιμων μελών. Στη δεύτερη κατηγορία είναι η τοποθέτηση της ηγεσίας η οποία απέφευγε την παραδοχή ύπαρξης μελών και καταλόγων είτε με χρονικά διαγράμματα είτε και χωρίς. Το γεγονός ότι ο ίδιος ο αρχηγός απολογείται τελευταίος και παραδέχεται την ύπαρξη μελών, δεν είναι κάτι που συμβαίνει πρώτη φορά. Το ζήτημα, ωστόσο, εν συναρτήσει της απολογητικής διαδικασίας της ηγεσίας, λαμβάνει άλλη διάσταση γι' αυτό και αξίζει να διαχωριστεί η στάση του αρχηγού ως μια κατηγορία ανεξάρτητη της γραμμής που ακολούθησε η υπόλοιπη ηγεσία.

1.2.Καταστατικό

Το ζήτημα του καταστατικού προκύπτει κυρίως λόγω του ότι ο Δημήτρης Ψαρράς, δημοσιογράφος, ο οποίος δραστηριοποιείται έντονα στην έρευνα σχετικά με τη Χρυσή Αυγή, είχε προσκομίσει στο δικαστήριο ένα έντυπο, το οποίο ενδεχομένως να πρόκειται για το γνήσιο καταστατικό της οργάνωσης από το 1992. Το συγκεκριμένο έγγραφο έφτασε στα χέρια του Δημήτρη Ψαρρά από στελέχη της ίδιας της Χρυσής Αυγής. Ωστόσο, θα μελετηθεί η εξέλιξη της συγκεκριμένης συζήτησης εντός της αίθουσας του δικαστηρίου, και δη, η τοποθέτηση του ηγετικού πυρήνα της οργάνωσης γύρω από το ζήτημα.

Το περιεχόμενο του καταστατικού που κατατέθηκε φανερώνει εθνικοσοσιαλιστικά χαρακτηριστικά. Η δομή της οργάνωσης συνδυάζει το πολιτικό σκέλος και το στρατιωτικό, το επιχειρησιακό, αυτό που καταγράφει την ύπαρξη φαλαγγιτών, οπλιτών κ.α. Η εν λόγω συζήτηση είναι άκρως καθοριστική αφού επί της ουσίας αποκαλύπτει τη στρατιωτική δομή της Χρυσής Αυγής στη βάση της. Δηλαδή, προκύπτει πως η στρατικοποίηση ανήκει στο DNA της οργάνωσης. Η γενική στάση της αλλά και οι επιμέρους πράξεις των μελών της δεν αποτελούν μεμονωμένα περιστατικά αλλά πιστή ακολουθία της δομής της και σε καμία περίπτωση δεν αποτελούσαν απαντήσεις σε

επιμέρους επιθέσεις που μπορεί να δεχόταν ως κόμμα. Καθοριστικό σημείο του καταστατικού που υπήρχε στη δικογραφία, εκείνο που αναφέρεται στην «Αρχή του Αρχηγού», το οποίο αποκαλύπτει πολλά για το χαρακτήρα της οργάνωσης και αναλύθηκε σε προηγούμενο στάδιο της μελέτης.

Μελετώντας τις απολογίες σχετικά με το θέμα του καταστατικού, φαίνεται πως δημιουργείται μια ερμηνευτική κατασκευή γύρω από την τοποθέτηση της ηγεσίας. Το συγκεκριμένο πλαίσιο δεν βρισκόταν ακριβώς στο περιεχόμενο των απολογιών αλλά ερμηνεύτηκε από τις θέσεις που διατηρούσαν στη δίκη. Παρουσιάζεται μια εμμονή στην αναφορά για το καταστατικό που κατατέθηκε στον Άρειο Πάγο, εκείνο του 2012. Εδώ, η χρήση του Άρειου Πάγου, ως βασικός επιχειρηματικός κορμός, χρησιμοποιείται ως επίκληση στη νομιμότητα. Ουσιαστικά δημιουργείται μια προσπάθεια να επικαλεστούν τον Άρειο Πάγο με σκοπό την άντληση της νομιμότητας του κόμματος. Η χρησιμότητα αυτής της αναφοράς προσδίδει ένα κάποιο κύρος αφού στις απολογίες προστίθεται η αναζήτηση νομιμοποιητικών αρχών οι οποίες θα μπορούσαν να παρέχουν συμπληρωματική κάλυψη (Taguieff 2010). Ως εκ τούτου, αξίζει να αναφερθεί εδώ πως η κατάθεση καταστατικών στον Άρειο Πάγο λειτουργεί ως μια τυπική διαδικασία χωρίς να χρειάζεται αποδοχή ή έγκριση από τον ίδιο τον Άρειο Πάγο. Μέσω αυτού επιχειρείται να εξασφαλιστεί η νομιμότητα του καταστατικού. Δημιουργώντας μια τέτοια βάση στη συζήτηση, το οικοδόμημα του συγκεκριμένου επιχειρήματος ολοκληρώνεται με την αιτιολογία ύπαρξης άλλου καταστατικού, συγκεκριμένα αυτού του 1992, να αποδίδεται σε συνωμοσιολογίες. Σε γενικά πλαίσια, ζητήματα συνωμοσίας ακολουθούσαν την ευρύτερη επιχειρηματολογία καθ' όλη τη διάρκεια της δίκης. Στο συγκεκριμένο σημείο, κτίζεται μια εικόνα πολιτικής σκευωρίας εις βάρος της Χρυσής Αυγής, με στόχο να πληγεί το κόμμα λόγω του ότι άρχισε να φανερώνει μια απειλητικά αυξητική πορεία στα εκλογικά του ποσοστά. Έτσι, η κατάθεση ενός καταστατικού που χρονολογείται από το 1992, αποτελεί, και με βάση τον ίδιο τον αρχηγό, Νίκο Μιχαλολιάκο: «ένα έγγραφο κατασκευασμένο». Για παράδειγμα παρατίθεται πιο κάτω η απολογία του Ηλία Παναγιώταρου, μέσω της οποίας αποτυπώνεται η ευρύτερη στάση της ηγεσίας,

Πρόεδρος: «Το καταστατικό αυτό που κατατέθηκε;»

Η. Παναγιώταρος: «Είχε περάσει από το Πολιτικό Συμβούλιο και πριν από αυτό είχαμε καταθέσει στον Άρειο Πάγο έγγραφη δήλωση ότι σεβόμαστε το Σύνταγμα και το κράτος, είμαστε νομοταγείς, σε αντίθεση με άλλους.»

Πρόεδρος: «Ένα άλλο καταστατικό το οποίο είδαμε στη δικογραφία;»

Η. Παναγιώταρος: «Μύθευμα, προϊόν και προσπάθεια του κ. Ψαρρά και άλλων που έχουν όνειρο ζωής να πάψουν τη Χρυσή Αυγή».²²

Ο Taguieff, P. A. (2010), αναφερόμενος σε χαρακτηριστικά δογματικών πνευμάτων περιγράφει πως ορισμένες οντότητες αντιλαμβάνονται τον κόσμο ως απειλή. Αντιμετωπίζουν δυσκολίες σχετικά με την ικανότητα διαχωρισμού μιας πληροφορίας από την πηγή της. Η προκατάληψη όσον αφορά την πηγή υποβαθμίζει και την ερμηνεία της πληροφορίας. Ουσιαστικά, το «υπόστρωμα» λειτουργεί κατασταλτικά ως προς το περιεχόμενο του μηνύματος ή/και της πληροφορίας. Σαφώς, αυτό που συμβαίνει στο εξεταζόμενο σημείο είναι η ενδεχομένως εκμετάλλευση της ιδιότητας του κ. Ψαρρά από την ηγεσία της οργάνωσης και στο πρόσωπο του σκιαγράφησαν οποιοδήποτε ήθελε να πλήξει την οργάνωση. Η χρήση αυτής της πλαισίωσης προς όφελος της υπερασπιστικής γραμμής δημιουργήθηκε με ένα μείγμα συνωμοσιολογίας αφήνοντας στο περιθώριο την πραγματική πληροφορία που ήταν και η προσκόμιση του καταστατικού στα αναγνωστέα του δικαστηρίου.

Παρ' όλ' αυτά, την ίδια ώρα που στην απολογία του ο Ιωάννης Λαγός σε ερώτηση της προέδρου για το πως λειτουργούσε το κόμμα πριν το 2012 και κατά πόσο υπήρχε ένα κείμενο που να συντονίζει τη δομή, δήλωσε πως δεν υπήρχε κάτι. Ερχόμενος ο αρχηγός, διέψευσε τέτοιες δηλώσεις σαν αυτές του Ι. Λαγού. Η απολογία του αρχηγού κτίστηκε ως εξής: «Είχαμε ένα καταστατικό αλλά όταν μπήκαμε στη Βουλή θα παίρναμε κρατική χρηματοδότηση. Έπρεπε να φτιάξουμε ένα καταστατικό διότι το άλλο ήταν ένα λιτό κείμενο που δεν προέβλεπε κάποια πράγματα» Μέχρι τη δεδομένη στιγμή της απολογίας, ο αρχηγός, Νίκος Μιχαλολιάκος, έλεγε πως δεν υπήρχε προηγούμενο κείμενο από αυτό του 2012. Εν τέλει, σε ερώτηση για το πότε έχει γίνει το πρώτο έγγραφο, απάντησε «Το 1992 που ήταν για την ιδεολογία και την πολιτική.» Πίσω από τα λεγόμενα της ηγεσίας για το καταστατικό φανερώνεται πως το κόμμα ήρθε αντιμέτωπο με μια επιτακτική ανάγκη προσαρμογής σε πιο θεσμοποιημένα μονοπάτια. Αυτό έρχεται με την παραδοχή του ίδιου του αρχηγού. Η συζήτηση συνδέεται επίσης με το ζήτημα των μελών, αφού το καταστατικό που προσκόμισε ο

²² <https://video.omniatv.com/videos/watch/431389fe-9d4b-419b-83df-5e80c332f930>, Η Δίκη της Χρυσής Αυγής | 162η Εβδομάδα. Δικάσιμοι 395 και 395, απολογήθηκαν: Κ. Μπαρμπαρούσης, Η. Παναγιώταρος, Ε. Μπούκουρας, Χ. Παππάς

Δημήτρης Ψαρράς αναφέρεται σε «Άριους» καθώς και σε πυρήνες υποδοχής μελών. Απ' την άλλη το δισέλιδο που ισχυρίζονται πως προϋπήρχε του καταστατικού του 2012 αναφέρεται σε δόκιμα μέλη, και τέλος, στο καταστατικό που κατατέθηκε στον Άρειο Πάγο γίνεται αναφορά σε μέλη καθώς και σε διαδικασία εγγραφής τους (Καμπαγιάννης, 2020: 95). Ουσιαστικά, η συζήτηση έρχεται να συμπληρώσει τα προηγούμενα ευρήματα περί διπλού λόγου του κόμματος καθώς η πλαισίωση εδώ αφορά μια προσπάθεια ισορροπίας μεταξύ εξωκοινοβουλευτικής και κοινοβουλευτικής δράσης, μεταξύ στρατιωτικής δομής και επιχειρησιακής/πολιτικής παρουσίας.

1.3.Ιεραρχία

Η συζήτηση περί ιεραρχίας αναδιπλώθηκε υπό το πρίσμα διαφόρων διακριτών ομάδων. Κατά την απολογητική διαδικασία οι ερωτήσεις αφορούσαν κυρίως την ύπαρξη Πολιτικού Συμβουλίου, Στρατιωτικής Δομής ή Οργάνωσης, Τάγματα Εφόδου, Κεντρική Επιτροπή, Τοπικές, Ομάδες Κρούσης και Γραφείο Αναφορών. Το ίδιο το προεδρείο της Δίκης προσαρμόζει τις ερωτήσεις στο διττό χαρακτήρα της Χρυσής Αυγής. Οι ερωτήσεις από μόνες τους διακρίνονται σε εκείνες που υπονοούν μια εγκληματική οργανωτική δομή και σε εκείνες που αναφέρονται σε σώματα τα οποία κάθε πολιτικό κόμμα ή/και οργάνωση θα μπορούσε να συμπεριλάβει στη δομή του. Ως εκ τούτου, ερωτήσεις σχετικές με Τάγματα Εφόδου, Στρατιωτική Δομή/Οργάνωση, Ομάδες Κρούσης, Γραφείο Αναφορών, συγκεκριμένη ενδυμασία, είναι αυτές που παραπέμπουν σε παραστρατιωτικού τύπου οργανώσεις.

Τα άτομα τα οποία αποτελούσαν το μηχανισμό εκείνο που λειτουργούσε ως η επιχειρησιακή προέκταση της Χρυσής Αυγής, κατά τη διάρκεια της Δίκης, παρουσιάστηκαν με διάφορες ορολογίες, όπως για παράδειγμα: «ομάδες ασφαλείας», «ομάδες κρούσης», «στρατιωτικά αγήματα», «τάγματα ασφαλείας», «διμοιρίες», «πολιτοφυλακή». Τέτοια χαρακτηριστικά θυμίζουν ομάδες κρούσης που διατηρούσε κατά τον Μεσοπόλεμο το Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα Γερμανίας (NSDAP) (Καμπαγιάννης, 2020: 45 – 46). Προφανώς, η ροή των απολογιών ήταν τέτοια που όλα τα στελέχη αρνήθηκαν οποιαδήποτε ερώτηση αφορούσε αποδείξεις ή συσχετισμούς με δομές εγκληματικών οργανώσεων. Σε αντίθεση με τις ερωτήσεις που αφορούσαν πολιτικούς μηχανισμούς που διατηρούν ευρύτερα οι κομματικοί σχηματισμοί (πολιτικό

συμβούλιο, κεντρική επιτροπή κ.α.). Κατ' επέκταση, το βασικό ζήτημα που εξετάζεται στη συγκεκριμένη θεματική είναι αυτό της αδιαπραγμάτευτης πίστης στην ιεραρχία, στην ηγεσία, αλλά και στην Αρχή του Αρχηγού. Μπορεί οι επιμέρους απαντήσεις να ήταν αρνητικές ωστόσο, οι πλαισιώσεις φανερώουν πως επί της ουσίας η πίστη στην ιεραρχία ήταν βασικό κριτήριο της οργανωτικής δομής της Χρυσής Αυγής.

Συχνά στις απολογίες ακούστηκαν στελέχη να λένε πως είναι λάτρεις της πειθαρχίας σε σχετική ερώτηση του προεδρείου. Εδώ πρέπει να τονιστεί ένα σημαντικό στοιχείο. Το καίριο σημείο και η ουσία που γεννάει αυτού του είδους ερωτήσεις είναι η σύνδεση της πειθαρχίας με την άσκηση ή/και την πρόκληση βίας. Πώς δηλαδή η τυφλή πειθαρχία, γεννάει την τυφλή πίστη σε κάθε εντολή και κατ' επέκταση τη διενέργεια εγκληματικών και φασιστικών επιθέσεων. Η πειθαρχία που ικανοποιεί μορφώματα όπως η Χρυσή Αυγή είναι στα πλαίσια της εξυπηρέτησης της ιδεολογίας.

Ας αναλυθεί η απολογία του Χρυσοβαλάντη Αλεξόπουλου ώστε να τεθεί ένα παράδειγμα ως βάση του επιχειρήματος.

Πρόεδρος: «Μετά τις επιθέσεις και τη δολοφονία γιατί δεν έκλεισαν τα γραφεία;»

Χ. Αλεξόπουλος: «Γιατί υπήρχε μια αντίληψη στην ηγεσία ότι θα φαινόμεσταν αδύναμοι.»²³

Η πιο πάνω απολογία, καταρρίπτει επιχειρήματα άλλων στελεχών όπου κινούνται σε μια λογική μη ύπαρξης προκαθορισμένων αλλά και συντεταγμένων οδηγιών με συγκεκριμένη σειρά από συγκεκριμένα όργανα με συγκεκριμένο περιεχόμενο. Ο Χ. Αλεξόπουλος με αυτή τη δήλωση, σκιαγραφεί καταρχάς το ότι δεν μπορούσε η κάθε Τοπική να δράσει ως ανεξάρτητος πυρήνας του κόμματος, και σε καμία περίπτωση να λάβει αποφάσεις που να αφορούσαν την τοπική της δράση. Σημαντικό σημείο επίσης, η απουσία στην πιο πάνω τοποθέτηση έστω και της επιλογής της κάθε τοπικής να προωθήσει στην ηγεσία ακόμη και κάποια εισήγηση σχετικά με τοπικές εξελίξεις. Ο Χρυσοβαλάντης Αλεξόπουλος, είχε αποχωρήσει από τη Χρυσή Αυγή από τις πρώτες κατηγορίες που του είχαν κατανεμηθεί από το 2014. Ο Παναγιώτης Ηλιόπουλος κατά την απολογία του, εν μέρη, επιβεβαιώνει την τοποθέτηση του Χ. Αλεξόπουλου,

Πρόεδρος: «Τυφλή υπακοή στην ηγεσία υπήρχε;»

²³ <https://omniatv.com/853452933>, Η δίκη της Χρυσής Αυγής | 160ή εβδομάδα, απολογήθηκαν: Χρυσοβαλάντης Αλεξόπουλος, Γεώργιος Γερμενής, Αντώνιος Γρέγος, Ελένη Ζαρούλια, Πολύβιος Ζησιμόπουλος, Παναγιώτης Ηλιόπουλος.

Π. Ηλιόπουλος: «Δεν την έβλεπα στην πράξη.»²⁴

Ο κατηγορούμενος για ένταξη και διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης, ρητά, δεν αρνείται την τυφλή υπακοή στην ηγεσία, ίσα ίσα εκφράζει, ενδεχομένως, και ένα παράπονο πως η τυφλή υπακοή στην ηγεσία δεν εφαρμοζόταν στην πράξη, καθώς, ομολογεί έμμεσα πως αυτό θα ήταν ίσως ακόμη και το αυτονόητο από την ηγεσία, το αναμενόμενο. Επιπρόσθετα, η έδρα επιλέγει να ζητήσει από τον Η. Κασιδιάρη δήλωση σχετικά με άρθρο που έκανε αναφορά στην εξής φράση «Πίστευε, Υπάκουε, Πολέμα», δήλωση του Η. Παναγιώταρου. Ο Η. Κασιδιάρης απάντησε πως «ο πολιτικός μας λόγος, ο δημόσιος λόγος, είναι απολύτως προσαρμοσμένος στα πλαίσια της νομιμότητας. Δεν υπάρχει παραμικρή σκιά.»²³ Πρόκειται για μια αρκετά στοχευμένη ερώτηση από το προεδρείο εφόσον ερμηνεύεται ως απόλυτη *πίστη* στην ιδεολογία που παίρνει σάρκα και οστά από τη συγκρότηση της οργάνωσης. Απόλυτη *υπακοή* στον αρχηγό ενώ το «πολέμα» αναφέρεται λογικά στα μέλη τα οποία είναι οι εφαρμοστές της ιδεολογίας και είναι οι πρώτοι που θα βγουν στους δρόμους να «πολεμήσουν». Η χρήση της προστακτικής προδιαγράφει μια πλαισίωση ύπαρξης πολέμου. Σε κάθε πόλεμο υπάρχει και ο εχθρός και επιμέρους ζητήματα που χρήζουν υπεράσπισης με διαφορετικά μέσα υπεράσπισης ή αμυντικής στάσης. Εδώ επιβεβαιώνεται πως η ΧΑ είχε εχθρούς, εσωτερικούς και εξωτερικούς, όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Εν συνεχεία, την απολογία του Π. Ηλιόπουλου συμπληρώνει άθελα του, ο Νίκος Κούζηλος,

Πρόεδρος: «Υπάρχει αρχή υπακοής ως προς την ιεραρχία;»

Νίκος Κούζηλος: «Όχι ιεραρχία υπάρχει σε όλα τα πολιτικά κόμματα. Όπως το έχουν αφήσει να νοηθεί δεν υπάρχει κάτι τέτοιο, ότι ο Μιχαλολιάκος μας διέταζε για τα πάντα, δεν ισχύει. Μας έλεγε ‘κάντε αυτό που νομίζεται σωστό, να είστε κύριοι. Δεν υπήρχε αυτό που προσπαθούν να παρουσιάσουν.»

Την ίδια στιγμή που έπειτα από λίγο στη διαδικασία απολογιών ο ίδιος ο Νίκος Κούζηλος σε άλλη ερώτηση από το προεδρείο δηλώνει το εξής,

Προεδρος: «Ποια τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των εγγεγραμμένων μελών;»

²⁴ <https://omniatv.com/853452933>, Η δίκη της Χρυσής Αυγής | 160ή εβδομάδα, απολογήθηκαν: Χρυσοβαλάντης Αλεξόπουλος, Γεώργιος Γερμενής, Αντώνιος Γρέγος, Ελένη Ζαρούλια, Πολύβιος Ζησιμόπουλος, Παναγιώτης Ηλιόπουλος.

Νίκος Κούζηλος: «Να υπάρχει ιεραρχία, να υπάρχει σεβασμός στον αρχηγό, να προσέχουμε, οι μπλούζες φοριόντουσαν μόνο στα γραφεία και πουθενά αλλού, να μη δίνουμε δικαιώματα.»²⁵

Γενικότερα, οι αντιφάσεις είχαν πρωταγωνιστικό ρόλο στην απολογητική διαδικασία όλων των μελών της Χρυσής Αυγής και κατ' επέκταση αυτό, συνεπάγεται με μια ιδεολογική «απομάκρυνση», έστω, επιφανειακή. Μια δηλαδή, «αποδέσμευση» από την αυστηρή πίστη στην ιδεολογία. Ακόμη και στις περιπτώσεις όπου φανερώνεται μια συγκεκριμένη υπερασπιστική γραμμή υπάρχει δυσκολία να διατηρηθούν οι προτεινόμενες πλαισιώσεις από τους συνήγορους υπεράσπισης. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η πίστη στην ιεραρχία, αποδίδεται ως κάτι ξένο και απομακρυσμένο από τις διαδικασίες της Χρυσής Αυγής, πλάθεται μια εικόνα που ενισχύει το επιχείρημα πως όλα αυτά που της προσδίδονται είναι απλές εικασίες και «μυθεύματα» σε όλα τα επίπεδα. Ωστόσο, αυτό που προκύπτει είναι πως όχι μόνο δεν είναι μυθεύματα αλλά είναι τόσο καλά ριζωμένα στις αντιλήψεις του ηγετικού πυρήνα που άθελα τους, ακριβώς αυτό σκιαγραφείται στη διαφορετική πλαισίωση που υιοθετεί ο καθένας τους. Ο Νίκος Μίχος, είναι το στέλεχος εκείνο που ξεγύμνωνε συνεχώς τον πραγματικό χαρακτήρα της Χρυσής Αυγής.

Νίκος Μίχος: «Η ιεραρχία ήταν ως εξής: ο αρχηγός, το Κεντρικό Συμβούλιο και τα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής. Μετά πειθαρχικό, οι υπεύθυνοι για τα συνδικαλιστικά.» (...) «Οι Τοπικές Οργανώσεις ήταν ημιαυτόνομες. Έδιναν μόνο αναφορά στα Κεντρικά, τις αναφορές τις έπαιρνε ο Λαγός, εγώ δεν έστελνα αναφορά, δεν είχα καμία θέση ή ευθύνη.» (...)

Νίκος Μίχος: «Ιεραρχικά πάντα τον πρώτο λόγο τον είχαν οι του Πολιτικού Συμβουλίου. Υπήρχε ιεραρχία.»

Πρόεδρος: «Αυτό τι σημαίνει; Δεν μπορούσε κάποιος να διατυπώσει τη διαφωνία του;»

Νίκος Μίχος: «Όχι.» (...) «Ο τελευταίος και ο πρώτος ομιλητής στις εκδηλώσεις ήταν μέλος του Πολιτικού Συμβουλίου. Τα μέλη του Πολιτικού Συμβουλίου ήταν ανώτεροι, όχι κλειστή ομάδα, αλλά πιο κοντά στο Μιχαλολιάκο.»²⁶

²⁵ https://www.youtube.com/watch?v=k5NzFyZ1Mj4&ab_channel=omniatv, Η Δίκη της Χρυσής Αυγής | 161η εβδομάδα. Δικάσιμος 394η, απολογήθηκαν: Κούζηλος, Μπαρμπαρούσης, Μίχος

²⁶ https://www.youtube.com/watch?v=k5NzFyZ1Mj4&ab_channel=omniatv, Η Δίκη της Χρυσής Αυγής | 161η εβδομάδα. Δικάσιμος 394η, απολογήθηκαν: Κούζηλος, Μπαρμπαρούσης, Μίχος.

Η απολογία του Νίκου Μίχου ξεδιπλώνει αρκετά στοιχεία για το χαρακτήρα της ηγεσίας στη Χρυσή Αυγή. Οι αναφορές πήγαιναν μόνο στα κεντρικά και παρουσιάζει τον Ιωάννη Λαγό ως τον υπεύθυνο αναφορών. Ένταση στην απολογία του Νίκου Μίχου, δίνει η αντιπαραβολή της θέσης που είχε ο ίδιος σε αντίθεση με εκείνη του Ι. Λαγού. Ο ίδιος λέει, δεν είχε κάποια ευθύνη, νοσηματοδοτεί έτσι τη μεγάλη αντίθεση μεταξύ των στελεχών της Χρυσής Αυγής καθώς και του καταμερισμού των ευθυνών μεταξύ τους, γεγονός το οποίο σκιαγραφεί την ιεραρχική δομή. Εξίσου καταλυτικά σημεία εδώ, είναι το γεγονός ότι δεν μπορούσε κάποιο μέλος να διατυπώσει τη διαφωνία του – κάτι το οποίο παρουσιάστηκε και προηγουμένως σε άλλη απολογία. Πέραν αυτού, η πλαισίωση που συνεπάγεται του ποιος μιλούσε στην αρχή και ποιος στο τέλος των εκδηλώσεων φανερώνει το στόχο της οργάνωσης για τήρηση της καθοδηγητικής γραμμής μέσω της οριοθέτησης από την ηγεσία των καθιερωμένων πλαισίων όσον αφορά το περιεχόμενο μιας εκδήλωσης. Το γεγονός ότι πρώτος και τελευταίος ομιλητής είναι μέλος του Πολιτικού Συμβουλίου, αποδεικνύει αβίαστα την ανάγκη ύπαρξης πολιτικής κατεύθυνσης, αυτό που στη καθομιλουμένη αναφερόμαστε ως «η γραμμή της ηγεσίας», η πολιτική κατεύθυνση που δίδεται δηλαδή, από την ηγεσία προς το χαρακτήρα της κάθε εκδήλωσης αλλά και ευρύτερα στο περιεχόμενο της αλλά και τη σκιαγράφηση της πολιτικής κατεύθυνσης προς τα μέλη/υποστηρικτές ή ακόμη και σε απλούς ακροατές.

Τέλος, η περιγραφή του χαρακτήρα των μελών του Πολιτικού Συμβουλίου, υποβόσκει τι θέση έχει ο αρχηγός, τι αντίληψη υπάρχει ως προς το πρόσωπο του Αρχηγού του κόμματος. Η σημαντικότητα που χαρακτηρίζει τα άτομα που απαρτίζουν το Πολιτικό Συμβούλιο καθορίζεται και περιγράφεται ως «τα άτομα που είναι πιο κοντά στον Μιχαολιάκο» – όχι άτομα τα οποία πιθανόν να τυγχάνουν εμπιστοσύνης από ένα αριθμό στελεχών ενδεχομένως σε κάποιο Πανελλαδικό Συνέδριο ενός κόμματος – αλλά οι «εκλεκτοί» του Ενός. Μια τέτοια παραδοχή επιβεβαιώνει τη μη τήρηση δημοκρατικών διαδικασιών εντός του κόμματος, απουσία ίσως ψηφοφοριών για την κατάρτιση των εσωκομματικών σωμάτων. Το ζήτημα της «σχέσης με τον αρχηγό» αντιμετωπίζεται ως κριτήριο πολιτικής στελέχωσης των οργάνων του κόμματος. Αναλύοντας το συγκεκριμένο επιχείρημα προκύπτει πως υπάρχει μια υπόνοια, πως η ουσιαστική κατεύθυνση προέρχεται επί της ουσίας από τον ίδιο τον αρχηγό. Εφόσον, τα άτομα που απαρτίζουν το Πολιτικό Συμβούλιο είναι αφενός εκείνα που είναι πιο κοντά στον αρχηγό και αφετέρου εκείνα που τοποθετούνται στην αρχή και στο τέλος

των εκδηλώσεων, αυτή η αλληλουχία δημιουργεί τη σύνδεση με την Αρχή του Αρχηγού, την προέλευση της πολιτικής κατεύθυνσης από τον ίδιο τον αρχηγό.

Επιπροσθέτως, δεν υπάρχει καμία παραδοχή για σώματα/όργανα που παραπέμπουν σε στρατιωτική δομή, προφανώς, σε καμία απολογία. Όπως ήταν αναμενόμενο κανείς δεν παραδέχθηκε την ύπαρξη ταγμάτων ασφαλείας και ομάδων κρούσης ή την αποτύπωση στρατιωτικής δομής στο κόμμα. Ωστόσο, έμμεσες παραδοχές υπήρχαν και πρέπει να αναφερθούν. Ο Νίκος Μιχαλολιάκος επίσης, είναι ο μόνος που κάνει αναφορά για το ότι η κάθε Τοπική Οργάνωση είχε το δικό της πειθαρχικό συμβούλιο. Αυτό γίνεται κυρίως ώστε να αποφύγει ευθύνες. Καθοριστική στιγμή στην απολογία του αρχηγού η εξής:

Πρόεδρος: «Στρατιωτική οργάνωση, δομή και εκπαίδευση, υπήρχαν; Ο Κασιδιάρης δίνει παράγγελμα...»

Νίκος Μιχαλολιάκος: «Ο Κασιδιάρης το δίνει το παράγγελμα αλλά αυτοί δεν πάνε συντεταγμένοι, αυτό είναι που έχει σημασία.»²⁷

Η εστία της ερώτησης για την πρόεδρο είναι η ύπαρξη εγκληματικής οργάνωσης. Σε αντίθεση όμως με τον αρχηγό του, τότε, κόμματος, ο οποίος σε μια στιγμή αδυναμίας θα έλεγε κανείς, αποποιείται τον μανδύα του «Γενικού Γραμματέα της Χρυσής Αυγής» και μένει με τον πραγματικό του τίτλο ως «αρχηγός της Χρυσής Αυγής» (καθώς αυτοί οι δύο τίτλοι έχουν μια σαφώς ποιοτική διαφορά μεταξύ τους), και στην απάντηση του εστιάζει στο ότι η ομάδα με τα μπλουζάκια της Χρυσής Αυγής και τα στρατιωτικά παντελόνια με τις αρβύλες, δεν είναι σε θέση να ακολουθήσει πιστά και συντεταγμένα το παράγγελμα του Ηλία Κασιδιάρη. Το συγκεκριμένο σκηνικό, έγινε στην εκδήλωση του Μελιγαλά το 2013.²⁸ Αυτό που συμβαίνει στο σημείο αυτό της απολογητικής διαδικασίας είναι η ύπαρξη ενός προβλήματος. Στην προκειμένη, το πρόβλημα αφορά το σκηνικό στην εκδήλωση του Μελιγαλά το 2013. Η διαδικασία εστιάζει στο πως θα οριστεί αυτό το «πρόβλημα» από τους δρώντες. Δημιουργείτε έτσι, μια ανταγωνιστική

²⁷ <https://omniatv.com/853454383>, Η Δίκη της Χρυσής Αυγής | 164η Εβδομάδα. Δικάσιμοι 398- 399, Απολογία: Νίκος Μιχαλολιάκος.

²⁸ https://www.youtube.com/watch?v=BJJR_T12XVo&ab_channel=GoldenDawn%3AAPersonalAffair, «Μελιγαλάς 2013: Τα Τάγματα Εφόδου της Χρυσής Αυγής», απόσπασμα από το ντοκιμαντέρ «Χρυσή Αυγή: Προσωπική Υπόθεση» της Angelique Kourounis. Ημερομηνία δημοσίευσης: 6 Ιουλίου, 2017. Πρόσβαση 29.11.2020 – accessed 29.11.2020.

διάσταση ως προς την ετικετοποίηση αλλά και ως προς το που θα προσανατολιστεί αυτή η νοηματοδότηση (Κουντούρη, 2016: 69).

1.4.Ιδεολογία

Η συζήτηση γύρω από το ζήτημα της ιδεολογίας της Χρυσής Αυγής αναπτύχθηκε προφανώς σε διαστάσεις όπως η Εθνικοσοσιαλιστική ταυτότητα του κόμματος, η χρήση των συμβόλων, των ναζιστικών χαιρετισμών, η αρχή υπακοής στον αρχηγό, οι ορκωμοσίες των μελών, η πειθαρχία που διέπει την οργάνωση αλλά και οι απόψεις των στελεχών αναφορικά με τους μετανάστες, τους Ρομά και τη χαρακτηριστική ενδυμασία που παρουσίαζαν σε εκδηλώσεις κτλ. Σ' αυτό εδώ το σημείο οι Χρυσανγίτες κατηγορούμενοι δημιούργησαν ένα πλέγμα κυρίως γύρω από το δημοκρατικό δικαίωμα της έκφρασης καθότι η ηγεσία επικαλείτο κυρίως την ελευθερία του λόγου.

Η. Κασιδιάρης: «Τα ζητήματα των χαιρετισμών και των συμβόλων που έχω αναπτύξει στην αρθρογραφία μου, δε θα τα θίξω στην απολογία μου, γιατί ακόμα και το βούλευμα του Ντογιάκου ρητά αναφέρει ότι η ιδεολογία και τα σύμβολα, άρα ο Στάλιν και ο Χίτλερ, τα σφυροδρέπανα, η σβάστικα δεν αφορούν την ποινική δίωξη. Υπάρχει ελευθερία διακίνησης ιδεών, εγώ δεν μπορώ να κάνω κανένα σχόλιο σε αυτά από τη στιγμή που εντάσσονται στα πλαίσια της νομιμότητας, δε θα πω τίποτα άλλο πάνω σε αυτά όλα.»

Το πιο πάνω παράθεμα είναι εξαιρετικό παράδειγμα για το ότι επικαλείτο συχνά η ελευθερία διακίνησης ιδεών. Επίσης, εκ παραδρομής από τη χρήση της θεωρίας των δύο άκρων που επικαλείται εδώ ο Η. Κασιδιάρης και ότι αυτά είναι στα πλαίσια της νομιμότητας παραδέχεται πως η χρήση εθνικοσοσιαλιστικών συμβόλων συνδέεται ή/και παραπέμπει σε έκνομες πράξεις. Απ' την άλλη, το ζήτημα της ελευθερίας της έκφρασης θα μπορούσε να αποδοθεί στη γνωστική κατανόηση των ηγετικών στελεχών τη δεδομένη στιγμή της διαδικασίας και να καταγραφεί ως «ατομικό πλαίσιο» (Κουντούρη 2015), ωστόσο μια τέτοια προσέγγιση ενδεχομένως να είναι ελλιπής καθώς δεν πρέπει ποτέ να μην υπολογίζεται στη συζήτηση πως ο σημασιολογικός μηχανισμός στον οποίο αναφερόμαστε εξετάζεται στο πλαίσιο μιας δικαστικής διαδικασίας με ό,τι αυτό συνεπάγεται (επιχειρήματα, τεκμήρια, δικογραφία κτλ.).

Αναφορικά όμως με το σημείο που η έδρα ασχολείται με τα σύμβολα της οργάνωσης, φαίνεται να υπάρχει κοινή γραμμή ως προς το πώς ο δημόσιος λόγος της Χρυσής Αυγής

βάδιζε στα πλαίσια της νομιμότητας. Σε μια προσπάθεια, απαλοιφής της «φασιστικής ρετσινιάς» όλα τα εθνικοσοσιαλιστικά σύμβολα που υποδεικνύονται στη διαδικασία, μετουσιώνονται σε αρχαιοελληνικά σύμβολα, διαμορφώνοντας έτσι, τα προβληματικά πεδία στην απολογητική διαδικασία. Σε περιπτώσεις όπου η έδρα αναφέρει φωτογραφίες και βίντεο αλλά και γενικά υλικό της δικογραφίας που δείχνει υποστηρικτές της Χρυσής Αυγής να χαιρετούν ναζιστικά, τότε ηγεμονεύει το επιχείρημα περί «μεμονωμένων περιστατικών». Επιπρόσθετα όσον αφορά το θέμα περί ορκωμοσίας στελεχών, η πλαισίωση αλλάζει εκ μέρους της ηγεσίας. Η έδρα κάνει λόγο για συγκεκριμένη εκδήλωση και τελετουργία ορκωμοσίας την ίδια στιγμή που κατά τη διάρκεια των απολογιών ο Γιώργος Γερμενής, ηγετικό στέλεχος, δεν αρνείται την ύπαρξή τους αλλά προσπαθεί να αλλάξει την πλαισίωση, κάνοντας λόγο για «πυρήνες υποδοχής», τους αποδίδει δηλαδή απλά μια διαφορετική ονομασία.

Πρόεδρος: «Θυμάστε να είστε παρών σε ορκωμοσία Δόκιμων μελών τον 7/2011;»

Γ. Γερμενής: «Δεν ήταν ορκωμοσία. Τελείωσαν οι ομιλίες και μεταξύ μας ήταν αυτοί που είχαν παρακολουθήσει αυτό τον κύκλο μαθημάτων, αν θέλετε, και κάναμε μια παρουσίαση αυτών που λέγαμε.

Πρόεδρος: «Δεν ήταν δηλαδή ότι αυτά τα άτομα προχώραγαν σε κάτι περισσότερο;»

Γ. Γερμενής: «Εμείς το λέγαμε ‘πυρήνες υποδοχής’.»²⁹

Την πιο πάνω απολογία συμπληρώνει εκείνη του Ηλία Κασιδιάρη, ο οποίος φαίνεται να είναι ο εκπαιδευτής των εν λόγω ορκωμοσιών. Συγκεκριμένα όμως, κάνει λόγο μόνο για «εκπαίδευση στελεχών, η οποία αφορούσε το δημόσιο λόγο, χωρίς όπλα, πολεμικές τέχνες κτλ» Εν κατακλείδι δηλαδή, αυτό που διαφοροποιείται είναι το πώς θα ονομαστεί αυτή η διαδικασία της οργάνωσης κι όχι τα ποιοτικά της χαρακτηριστικά επί της ουσίας. Η ύπαρξη ως κορυφαία διαδικασία της οργάνωσης, παραμένει ως τέτοια και επιβεβαιώνει την ιεραρχική δομή της Χρυσής Αυγής μέσω του διαχωρισμού των ρόλων που αναλάμβανε ο καθένας σε μια τέτοια ενέργεια. Επίσης, από την τοποθέτηση του Η. Κασιδιάρη, προκύπτει μια ανάγκη να τονιστεί η απουσία όπλων και εκμάθησης πολεμικών τεχνών. Επανέρχεται δηλαδή η επίκληση στη νομιμότητα σε άλλα πλαίσια.

²⁹ <https://omniatv.com/853452933>, Η δίκη της Χρυσής Αυγής | 160ή εβδομάδα, απολογήθηκαν: Χρυσοβαλάντης Αλεξόπουλος, Γεώργιος Γερμενής, Αντώνιος Γρέγος, Ελένη Ζαρούλια, Πολύβιος Ζησιμόπουλος, Παναγιώτης Ηλιόπουλος.

Σε ερώτημα σχετικά με την ιδεολογία δεν φαίνεται να υπάρχει κάποια συμπίεση και ίσως αυτό από μόνο του να φανερώνει κάτι. Τέτοιας φύσεως ερώτημα γίνεται στην απολογία των, Ηλία Κασιδιάρη, Ηλία Παναγιώταρου, Χρήστου Παππά, Ιωάννη Λαγού. Ο τελευταίος μάλιστα, δεν απαντάει καν την ερώτηση περί Εθνικοσοσιαλισμού, επικαλούμενος πως η Χρυσή Αυγή δεν διώκεται για τις ιδέες της. Έμμεσα θα μπορούσε να συμπεράνει κανείς πως η πλαισίωση εδώ μας οδηγεί σε πολύ ενδιαφέροντα μονοπάτια, εάν δηλαδή οι ιδέες της Χρυσής Αυγής δεν ήταν τέτοιες που να οδηγούν σε αξιόποινες πράξεις, τότε ποια είναι η ανάγκη εκείνη που υποκινεί τον Ιωάννη Λαγό, εξαιρετικά σημαντική προσωπικότητα της ηγεσίας της οργάνωσης, να επικαλεστεί το γεγονός πως δεν διώκονται για τις ιδέες τους; Ο Ηλίας Κασιδιάρης στην απολογία του αναφέρει πως «Η Χρυσή Αυγή είναι ένα λαϊκό εθνικιστικό κόμμα» και πως η ιδεολογία τους είναι ο Κοινωνικός Εθνικισμός. Αυτό επιβεβαιώνει εξίσου και ο Χρήστος Παππάς, ο οποίος αναφέρει και το σχετικό χρονικό: «Η ιδεολογία μας είναι ο Λαϊκός Εθνικισμός, αυτό ξεκαθαρίστηκε πολύ πριν. Είναι απόφαση του συνεδρίου του 1992». Την ίδια ώρα που ο συναγωνιστής του Ηλίας Παναγιώταρος αρνείται τον όρο «Λαϊκός Εθνικιστής» και αναφέρεται σε «Έλληνες Χριστιανούς Ορθόδοξους».

Την εικόνα περί ιδεολογίας ολοκληρώνει το προεδρείο με την επιμονή στην ερώτηση αναφορικά με τη θέση των κατηγορουμένων για τους αλλοδαπούς, τους μετανάστες και τους Ρομά. Εδώ συγκροτείται ένα επιχείρημα γύρω από την έλλειψη εφαρμογής της νομιμότητας. Γίνεται μια προσπάθεια νοσηματοδότησης των εγκληματικών πράξεων ως «επιβολή της νομιμότητας», ως μια κάποια αμυντική στάση των στελεχών της οργάνωσης. Ωστόσο, από τη συχνή χρήση και επισήμανση του όρου «λαθρομετανάστες» από τους ίδιους τους κατηγορούμενους προκύπτει και η ευρύτερη τάση αντιμετώπισης αυτών των ανθρώπων εντός των γραμμών της Χρυσής Αυγής. Το γεγονός ότι αποκαλούνται ως «λαθρομετανάστες», η συμπερίληψη ενός «λαθραίου» προσανατολισμού βγάζει στην επιφάνεια την ανάγκη απόδοσης ή επαναφοράς της δικαιοσύνης. Επιπρόσθετα, στις απολογίες συντάσσεται κι η επίκληση μιας γενικής αποδοχής τέτοιων αντιλήψεων από τον ευρύτερο πληθυσμό. Συχνά ακούγονται προσεγγίσεις όπως, «όσοι μπαίνουν παράνομα στη χώρα να εφαρμόζεται ο νόμος, και νομίζω αυτό λέει και όλος ο κόσμος», εδώ, ο Αντώνης Γρέγος, επικαλείται την κοινή γνώμη με σκοπό να επισφραγίσει την αντίληψη περί μεταναστών/αλλοδαπών που παραθέτει στο δικαστήριο. Το ίδιο επιχειρεί και ο Παναγιώτης Ηλιόπουλος, «η άποψη μου είναι η ίδια με κάθε Έλληνα». Οι Α. Ματθαίοπουλος, Η. Κασιδιάρης, Κ.

Μπαρμπαρούσης και Ν. Μιχαλολιάκος, τοποθετούνται επί του θέματος αναφερόμενοι μόνο στην ύπαρξη παράνομων μεταναστών οι οποίοι πρέπει να απελαθούν εφόσον παρανομούν. Από τις πλαισιώσεις είναι εμφανής η απουσία μη παράνομων μεταναστών από τις απολογίες των Χρυσανγιδών και κάτι τέτοιο καταδεικνύει ένα μεγάλο μέρος της ιδεολογικής πτυχής της οργάνωσης. Αναπτύσσεται μια σημασιολογία αυτονόητου σχήματος «παράνομων μεταναστών». Τέλος, ακόμη μια τάση εντός των απολογιών περί μεταναστών, είναι αυτή της προσπάθειας απόσπασης νομιμοποίησης από τη Νέα Δημοκρατία, π.χ. ερωτηθείς ο Γιώργος Γερμενή για την άποψη του περί αλλοδαπών/μεταναστών απάντησε «Η ίδια με τη Νέα Δημοκρατία». Η Χρυσή Αυγή, συνειδητά, ως μια άλλη «προεκλογική εκστρατεία», εντός του δικαστηρίου καταφεύγει σε συγκλίσεις μεταξύ της οργάνωσης και της Νέας Δημοκρατίας.

Στη συγκεκριμένη ενότητα η έδρα επίσης έκανε λόγο περί κοινής ενδυμασίας και πειθαρχίας. Σε διάφορες εκδηλώσεις της Χρυσής Αυγής ή ευρύτερα σε δημόσιες παρουσίες της, τα μέλη της φαίνεται να ακολουθούν το ίδιο μοτίβο ενδυμασίας, μαύρο μπλουζάκι, είτε με τα διακριτικά του κόμματος είτε και χωρίς, στρατιωτικό παντελόνι και μαύρα άρβυλα. Οι απολογίες είχαν διάφορες τοποθετήσεις.

Χ. Αλεξόπουλος: «Η μαύρη ενδυμασία αναφερόταν συνολικά στον εθνικιστικό χώρο. Το σκούρο καφέ στους συλλόγους που ήμουν. Τιμούμε τους νεκρούς μας. Αυτό με τις παραλλαγές και μάλιστα ασπρόμαυρη παραλλαγή είναι αμερικάνικη.»

Συνήγορος κος. Πανταζή: «Είναι το πένθος για τις χαμένες πατρίδες.»

Η. Κασιδιάρης: «Ο καθένας ότι ήθελε, απλώς εγώ είχα πει είναι καλό να φοράτε το μπλουζάκι με τα διακριτικά του κόμματος, αλλά γι' αυτό δεν υπήρχε υποχρέωση, δεν υπήρχε εντολή. Για τίποτε δεν υπήρχε εντολή στο κόμμα.»³⁰

Σε αυτό το σημείο παρουσιάζεται και η κοινή πλευση με το Ε.ΛΑ.Μ. Ο ίδιος ο πρόεδρος του Ε.ΛΑ.Μ σε πολλές δημόσιες τοποθετήσεις του προσδιορίζει τα στελέχη του κόμματος του ως «τα παιδιά με τις μαύρες μπλούζες», ακόμη και σε τοποθετήσεις του εντός της Βουλής των Αντιπροσώπων. Γεγονός το οποίο αιτιολόγησε σε ζωντανή

³⁰ https://www.youtube.com/watch?v=k5NzFyZ1Mj4&ab_channel=omniatv, Η Δίκη της Χρυσής Αυγής | 161^η εβδομάδα. Δικάσιμος 392, απολογία: Ηλία Κασιδιάρη

εκπομπή στην τηλεόραση με το ότι το μαύρο χρώμα δηλώνει το πένθος για το Κυπριακό ζήτημα, για τη μισή χαμένη πατρίδα από την Τουρκική εισβολή και κατοχή.

Κεφάλαιο 2

Δολοφονία Παύλου Φύσσα – Υπόθεση Αιγύπτιων αλιεργατών – Υπόθεση ΠΑΜΕ

Η κοινή γραμμή των απολογιών της ηγεσίας για τις τρεις επιμέρους κατηγορίες περί συγκεκριμένων εγκληματικών πράξεων είναι η άγνοια για τα όποια γεγονότα συνέβησαν. Η ηγεσία ακολούθησε μια υπερασπιστική γραμμή η οποία στηριζόταν κυρίως στο γεγονός πως κανείς δεν ήξερε τον Γιώργο Ρουπακιά, στην περίπτωση της δολοφονίας του Παύλου Φύσσα. Ο Γ. Ρουπακιάς αποτελούσε έναν άγνωστο, έναν περαστικό από τη Χρυσή Αυγή. Για τις υπόλοιπες υποθέσεις ισχύει το ίδιο. Δηλαδή, μεμονωμένα περιστατικά τα οποία σε καμία περίπτωση δεν συσχετίζονταν με την ιδεολογία της Χρυσής Αυγής αλλά και ούτε με την ιεραρχική δομή της, την πίστη στον Αρχηγό, άρα και το γεγονός πως οι ηθικοί αυτουργοί ήταν στελέχη της οργάνωσης τα οποία πριν κινηθούν θα έπρεπε να είχαν έγκριση από την ηγεσία. Αναφορικά με τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα η υπερασπιστική γραμμή δημιούργησε μια υποτιθέμενη εκδήλωση/ομιλία η οποία επρόκειτο να γίνει στη Νίκαια από το Ν. Μιχαλολιάκο, μέσω της οποίας αιτιολογούσε η ηγεσία την ύπαρξη ορισμένων σημαντικών μελών της Χρυσής Αυγής στη συγκεκριμένη περιοχή. Τέλος, αξίζει να παρατεθεί η στάση που διατήρησε ο αρχηγός της Χρυσής Αυγής σχετικά με την εγκληματική πράξη η οποία αποτέλεσε ουσιαστικά, την αφορμή να συρθεί το κόμμα του στα σκαριά της δικαιοσύνης και από εκεί να ξεδιπλωθεί σωρεία αδικημάτων.

Πρόεδρος: «Τελικά αυτή είναι η θέση που έχετε ως τώρα; Ότι δεν έχει σχέση το κόμμα;»

Νίκος Μιχαλολιάκος: «Ναι βεβαίως δεν έχει σχέση το κόμμα.»

Πρόεδρος: «Άρα με τι έχει σχέση η ανθρωποκτονία;»

Νίκος Μιχαλολιάκος: «Με την ανθρωποκτονία ενός ανθρώπου που δολοφόνησε έναν άλλο.»³¹

³¹ <https://omniatv.com/853454383>, Η Δίκη της Χρυσής Αυγής | 164η Εβδομάδα. Δικάσιμοι 398- 399, Απολογία: Νίκος Μιχαλολιάκος.

Στην αρχή υπήρχε η δημόσια αντίληψη, σαφώς κατευθυνόμενη από τα μιντιακά μέσα, πως η δολοφονία αφορούσε διαφωνία μεταξύ των εμπλεκομένων για το ποδόσφαιρο. Μέσω αυτής της οδού αποδεικνύεται πως, όπως πολύ σωστά ανέλυσε η Φ. Κουντούρη (2015:73), «κάθε τύπος πολιτικής πλαισίωσης προσανατολίζει και τα μιντιακά και τα ατομικά πλαίσια σε ορισμένες ερμηνευτικές κατευθύνσεις». Εν συνεχεία, ο Νίκος Μιχαλολιάκος, καθώς απολογείται σε κάποιο σημείο συγκρίνει τη δολοφονία Λαμπράκη και Τεμπονέρα με τη δολοφονία του Π. Φύσσα. Ο αρχηγός εδώ, μάλλον δεν αντιλαμβάνεται πλήρως πως μια τέτοια νοηματοδότηση της δολοφονίας είναι και άμεση παραδοχή πως η δολοφονία Φύσσα ήταν μια πολιτική δολοφονία (Ψαρράς 2018). Ως εκ τούτου, αποδομείται η όποια πλαισίωση για «τσακωμός για το ποδόσφαιρο» από τη στιγμή που συγκρίνει τη δολοφονία Π. Φύσσα με τις συγκεκριμένες πολιτικές δολοφονίες.

Για τη μελέτη της ιεραρχίας της οργάνωσης, έχει σημασία να εστιάσουμε στο βράδυ της δολοφονίας του Π. Φύσσα και πως αντανακλάται η ιεραρχική δομή στις τηλεφωνικές επικοινωνίες. Με κριτήριο την ιδιότητα του κάθε μέλους, η επικοινωνία αναπτύχθηκε ως εξής, 1) μέλος της ομάδας ασφαλείας παίρνει τηλέφωνο τον υπεύθυνο πολιτικής δράσης και υπεύθυνο ασφαλείας, 2) ο υπεύθυνος πολιτικής ασφαλείας πήρε τηλέφωνο το Γραμματέα της Τ.Ο., 3) ο Γραμματέας της Τοπικής, πήρε τηλέφωνο τον Περιφερειάρχη και τέλος, έπειτα από την απαραίτητη έγκριση, αποστέλλεται το μήνυμα «Όλοι τώρα Τοπική», το οποίο και λειτούργησε ως κινητήριο μοχλός του Τάγματος Εφόδου (Παπαδοπούλου, 2020: 84). Ωστόσο, η πυραμίδα ολοκληρώνεται μετά το μαχαίρωμα, με σκοπό, προφανώς, την ενημέρωση του Αρχηγού.

Μέρος Δ

Συμπεράσματα

Το μórφωμα της Χρυσής Αυγής έχει πλέον εδραιωθεί ως μια περίπτωση η οποία όρισε, καθόρισε, διαμόρφωσε, διέψευσε και επιβεβαίωσε, σε διαφορετικά πλαίσια κάθε φορά, τη βιβλιογραφία για την οικογένεια της ακροδεξιάς, και δη, του εξτρεμιστικού χώρου. Η κινηματικότητα της οργάνωσης, η μαζικοποίηση της με τη πάροδο των χρόνων σε συνδυασμό με την παρουσία της στη Βουλή και με κινητήρια δύναμη την εθνικοσοσιαλιστική ιδεολογία της, αφαιρεί τον «πολιτικό μανδύα» της και παραμένει εγκληματική οργάνωση. Γιατί, αν θα μπορούσαμε να τοποθετηθούμε για κάτι με σιγουριά, είναι πως σε καμία περίπτωση, «κόμματα» – ή καλύτερα μορφώματα – όπως αυτό της Χρυσής Αυγής, δεν σχηματίζουν σοβαρούς πολιτικούς δρώντες οι οποίοι θα έπρεπε να είχαν χώρο σε δημοκρατίες, και πόσο μάλλον, να καθορίζουν και πολιτικές. Για να κατανοηθούν τέτοιες «πολιτικές», ή ακόμη και η πολιτική πορεία, τέθηκαν ενώπιον της έρευνας τρεις βασικοί πυλώνες. Πρώτο, η οργανωτική δομή, και κατ' επέκταση η ιεραρχία, πως δηλαδή λειτουργεί και αποφασίζει εντός της η Χρυσή Αυγή. Δεύτερο, η ιδεολογία, η οποία λειτουργεί ως κινητήριο μοχλός για τη δράση της οργάνωσης. Και τέλος, με τη χρήση της πλαισίωσης ολοκληρώθηκε η εικόνα της οργάνωσης, τόσο ως προς τη λειτουργικότητα και την επιχειρησιακή της δράση, όσο και ως προς τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της. Στόχος, να κατανοηθεί πλήρως το μórφωμα της Χρυσής Αυγής υπό το πρίσμα πλέον της δικής τους τοποθέτησης στα πλαίσια της Δίκης της οργάνωσης.

Η Δίκη της Χρυσής Αυγής ξεκίνησε στις 20.04.2015. Το προσωπείο των εθνικοσοσιαλιστών μελών της Χρυσής Αυγής δεν εξαντλήθηκε εντελώς λόγω της δικαστικής διαδικασίας. Αντιθέτως, δεν έλειψαν οι εκφοβισμοί, οι τραμπουκισμοί κι οι επιθέσεις καθ' όλη τη διάρκεια της Δίκης. Αυτό βέβαια, δικαιολογείται και από τη στάση που τηρήθηκε κατά τις απολογίες του ηγετικού πυρήνα, καθώς, μεταξύ άλλων, φαίνεται πως το περιεχόμενο ήταν τέτοιο που να κρατάει και τους υποστηρικτές της οργάνωσης σε «εγρήγορση» και «ιδεολογική μαχητικότητα». Η ιδιαιτερότητα της συγκεκριμένης μελέτης εντοπίζεται στο ότι εξετάζεται ένα ακροδεξιό μórφωμα εντός ενός διαφορετικού πλαισίου απ' τα συνηθισμένα. Η ύπαρξη τέτοιων μορφωμάτων έχει μελετηθεί ήδη σε κοινωνικό-οικονομικά πλαίσια. Το πρωτοποριακό σημείο της μελέτης είναι ότι η ανάλυση του οργανωτικού χαρακτήρα της Χρυσής Αυγής δεν εστιάζει στο γνωστό περιβάλλον που συνδυάζει τις επιπτώσεις της οικονομικής και πολιτικής κρίσης και κατ' επέκταση την αύξηση της ανεργίας ή την αύξηση των

μεταναστευτικών ροών. Κρίνεται η πειθαρχία και η πίστη στις εθνικοσοσιαλιστικές αξιώσεις στα πλαίσια οριακών καταστάσεων σε ένα περιβάλλον που επιφέρει ποινικές διώξεις και προσωπικές πλέον επιπτώσεις και συνέπειες.

Ας θέσουμε όμως, στο πλαίσιο της μελέτης αυτής, μια σειρά ευρημάτων που προέκυψαν από την ανάλυση των πλαισιώσεων. Η απολογητική διαδικασία της ηγεσίας σηματοδοτείται από ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα η στάση του αρχηγού. Από το σύνολο των 7 απολογιών προκύπτει πως η απολογία του αρχηγού είναι αυτή που έχει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Από την παρακολούθηση της απολογίας, τεκμαίρεται πως κατά τη διαδικασία, προέκυψαν τρεις κατηγορίες, αυτή των μελών, αυτή της ηγεσίας και ως μια ξεχωριστή διάκριση αυτή του αρχηγού. Ο Αρχηγός φαίνεται πως ακολούθησε μια ξεχωριστή υπερασπιστική γραμμή αποκομμένος από τους υπόλοιπους συναγωνιστές του. Ο Ν. Μιχαλολιάκος φρόντισε σε μεγάλο μέρος της απολογίας του να μεταφράσει πρακτικές και στοιχεία φασιστικής ρετσινιάς σε «μεμονωμένα περιστατικά». Η στάση του δημιούργησε μια συνθήκη «αιτιώδους απόδοσης», χαρακτηριστικό το οποίο αναλύεται στη βιβλιογραφία περί πλαισιώσεων και αφορά κυρίως τη συγκεκριμένη νοσηματοδότηση σημείων αναφοράς μιας καθορισμένης συνθήκης. Όπως για παράδειγμα η στάση του σχετικά με τη δολοφονία του Π. Φύσσα, η οποία για τον αρχηγό δεν ήταν μια πολιτική δολοφονία αλλά μια δολοφονία ενός ανθρώπου από έναν άλλο άνθρωπο. Επιπροσθέτως, προσπάθησε στους κόλπους της απολογίας του να ισορροπήσει τα «θέλω» του σκληρού ακροατηρίου υποστηρικτών της Χρυσής Αυγής, με τη ρητορική περί νομιμοποίησης, δρόμοι δηλαδή, παράλληλοι.

Ως εκ τούτου, σε συνδυασμό και με το σύνολο των απολογιών προέκυψαν ορισμένες κοινές πλαισιώσεις με επιμέρους τεχνάσματα αναφορικά με ζητήματα ιεραρχίας και ιδεολογίας. Η μια και κοινή πλαισίωση σε όλους είναι εκείνη της νομιμότητας χρησιμοποιώντας μια σειρά από κοινώς αποδεκτούς ορισμούς και θεσμούς οι οποίοι στα πλαίσια μιας κοινής και ευρύτερης λογικής αποδοχής είναι όροι άρρηκτα συνδεδεμένοι με νομιμοποιητικές αρχές. Παράδειγμα, αποτελεί η συχνή επίκληση στον «Άρειο Πάγο» με την όποια νομιμότητα εξυπακούεται πως ακολουθεί τη συγκεκριμένη προσέγγιση. Πρόσθετα, η σύγκριση με τη «Νέα Δημοκρατία» λειτουργεί ακριβώς με την ίδια λογική. Εκτός από ζητήματα που αφορούσαν τις ερωτήσεις σχετικά με το καταστατικό, η νομιμότητα που επέρχεται με την επίκληση εξωγενών δρώντων παρουσιάστηκε και σε θεματικές όπως εκείνη της ιδεολογίας και της αντιμετώπισης που τύγχαναν μετανάστες. Τέτοια πλαίσια, δημιουργήθηκαν από την ηγεσία ώστε να

δημιουργηθεί η εντύπωση μιας πραγματικότητας η οποία χαίρει πλήρους νομιμότητας. Η προσέγγιση αφορούσε μια «ηθική αξιολόγηση» (Baden 2015) εφόσον εκμεταλλεύτηκαν αξιώσεις που απολαμβάνουν πλήρη αποδοχή.

Η λογική εδώ ήταν η επίκληση της νομιμότητας των πράξεων των μελών, καθώς λειτουργούσαν ως μια άλλη «αστυνομία» της οποίας αντικαθιστούσαν τις ελλείψεις της. Η ιεραρχία επίσης, της εξτρεμιστικής νέο – ναζιστικής οργάνωσης «καλύφθηκε» υπό το πρίσμα που αποδίδουν τοποθετήσεις όπως εκείνες που στηρίζουν πως παντού πρέπει να υπάρχει πειθαρχία και ότι όλα τα – νόμιμα – κόμματα, ακολουθούν ιεραρχικές δομές. Τα τεχνάσματα γύρω από την πλαισίωση σχετικά με την επίκληση της νομιμότητας (φυσιολογικό επακόλουθο λόγω της διεξαγωγής της Δίκης), αφορούσαν δρώντες όπως την κοινή λογική αποδοχή των πολιτών, των θεσμών αλλά και άλλων πολιτικών κομμάτων.

Κάποια από τα αποτελέσματα της ανάλυσης των πλαισιώσεων αφορούν έμμεση παραδοχή στην πίστη της ιεραρχίας. Η αναφορά δεν γίνεται άμεσα αλλά έμμεσα μέσω της ανάλυσης του περιεχομένου, όπως αυτή παρουσιάστηκε και στο σχετικό κεφάλαιο. Η έμμεση παραδοχή προκύπτει σε όλες τις απολογίες. Τα οργανωτικά χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής, μιας οργάνωσης με στρατιωτικό τύπο συγκρότησης είναι τόσο συμπαγή που μπορούν να εντοπιστούν ακόμη και σε μια ποινική διαδικασία. Προέκυψαν διάφορα ρήγματα από αντιφάσεις τόσο στις απολογίες της ηγεσίας αλλά και στις απολογίες στελεχών που αποχώρησαν από την οργάνωση. Ωστόσο, συμπεραίνεται πως υπάρχουν αρκετά γερά ιδεολογικά θεμέλια που δεν ήταν καθόλου δύσκολο να μην εντοπιστούν ή να αποσιωπηθούν. Σε κάθε περίπτωση, η συζήτηση σχετικά με την ιδεολογία σε μια δικαστική αίθουσα ανάγκασε, έστω λεκτικά, τον ηγετικό πυρήνα να αρνηθεί βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ακροδεξιάς. Η ηγεσία, μέσω της απαλοιφής της πραγματικής ιδεολογίας της (δηλ. τον εθνικοσοσιαλισμό), όπως αυτή προκύπτει κι από τα τεκμήρια της δικογραφίας (βίντεο, φωτογραφίες, έγγραφα), αποποιείται των κατηγοριών της καθότι έχει πλήρη αντίληψη πως ο συσχετισμός της ιδεολογίας του εθνικοσοσιαλισμού και των εγκληματικών της δράσεων, είναι πέρα για πέρα πραγματικός. Η λεκτική αυταπάρνηση των εθνικοσοσιαλιστικών «αρετών» για τη Χρυσή Αυγή λειτουργεί ως ένα ιδεολογικό πλήγμα, καθώς, για το δικαστήριο η αυστηρή πίστη στην ιδεολογία θα προκύψει από τις επιχειρησιακές δράσεις της οργάνωσης για τις οποίες και κατηγορούνται.

Συμπληρωματικά, ακόμη ένα ερευνητικό ερώτημα που απασχόλησε την ανάλυση ήταν αναφορικά με τυχόν μοτίβα στις απολογίες της ηγεσίας. Συγκεκριμένα, προέκυψαν

σύνολο τρία μοτίβα που παρουσιάστηκαν και στις επτά απολογίες. Αρχικά, υπήρξαν σε όλες τις απολογίες «ατομικά πλαίσια», στην καθεμία με διαφορετικό περιεχόμενο ανάλογα τη θεματική τη δεδομένη στιγμή. Σε δεύτερο επίπεδο, επιχειρήθηκε να συγκροτηθεί μια κεντρική ιδέα πλαισίωσης (central organizing idea) των εγκληματικών πράξεων της οργάνωσης. Αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας ήταν η δημιουργία ενός πλαισίου «μεμονωμένων περιστατικών» που ουδεμία σχέση είχαν με τη δομή, την ιδεολογία και την ιεραρχία της Χρυσής Αυγής. Τέλος, η όλη καταδίωξη της οργάνωσης αιτιολογείται από συνωμοσιολογικά χαρακτηριστικά. Οι καταγγελίες και η «πολιτική δίωξη», ως ένας άλλος δούρειος ίππος, σκοπό είχαν να λειτουργήσουν κατασταλτικά, αφενός στη συνεχόμενη εκλογική άνοδο κι αφετέρου στη λαϊκή αποδοχή, που απολάμβανε η Χρυσή Αυγή. Τα στελέχη της Χρυσής Αυγής υποστηρίζοντας κάτι τέτοιο λειτουργούν στρατηγικά (strategy frames) σκοπεύοντας να μετατοπίσουν τη συζήτηση από τις ποινικές ευθύνες της οργάνωσης σε μια εμμονή ορισμένων κύκλων να παύσουν τη δράση της συγκεκριμένης οργάνωσης.

Καταλήγοντας, σε μια προσπάθεια να απαντηθεί αν επαληθεύεται η αναμενόμενη πίστη στον αρχηγό και στη Δίκη, προκύπτει πως αυτή καταρρίπτεται παταγωδώς. Σε καμία περίπτωση δεν φαίνεται η ηγεσία (συμπεριλαμβανομένου και του αρχηγού), να πορεύεται στην απολογητική διαδικασία με μια κοινή υπερασπιστική γραμμή. Η συντεταγμένη συγκρότηση της Χρυσής Αυγής όσον αφορά τις εγκληματικές δράσεις της αντικατοπτρίστηκε αντιστρόφως ανάλογα στην αίθουσα του δικαστηρίου. Βλέπουμε ακόμη και τον Ι. Λαγό να τολμάει να ζητάει να καταθέσει τελευταίος, ακόμη δηλαδή και μετά από τον αρχηγό. Η μόνη προσπάθεια να προστατευθεί ο αρχηγός και μέσω αυτού και η υπόλοιπη ηγεσία, γίνεται από τον ίδιο, κάτι το οποίο προκύπτει από το όλο αφήγημα που πλαισιώνει την απολογία του Ν. Μιχαλολιάκου, σχετικά με το καθοριστικό ρόλο που διαδραμάτιζε ο Ι. Λαγός. Στην προκειμένη μελέτη, δεν αποδεικνύει απολύτως τίποτα η προσπάθεια του ίδιου του αρχηγού να δημιουργήσει «ατομικό σωσίβιο» καθότι σημασία στη δεδομένη ανάλυση είχε η σημαντικότητα της ιεραρχίας και της τυφλής πίστης σε αυτή. Η αξιοπιστία στο ότι δεν τεκμαίρεται η αναμενόμενη πίστη στον αρχηγό από την απολογητική διαδικασία επαληθεύεται επίσης από τη συζήτηση σχετικά με την ιδεολογία της οργάνωσης και συγκεκριμένα από το γεγονός της άρνησης αυτής από τους κατηγορουμένους, εφόσον η ιδεολογία είναι εκείνη που δεσμεύει στελέχη τέτοιων μορφωμάτων στην αδιαμφισβήτητη πίστη και υπακοή στον αρχηγό τους.

Τα 5μνη χρόνια δικαστικής διαδικασίας, καθώς και ο μεγάλος όγκος της δικογραφίας και των τεκμηρίων φανερώνουν την πολύ επίπεδη δράση της Χρυσής Αυγής. Μορφώματα όπως αυτά της συγκεκριμένης οργάνωσης αποτελούν καθοριστικό σημείο για ακαδημαϊκές μελέτες καθώς λειτουργούν ως παραδείγματα για πρόβλεψη αντίστοιχων οργανώσεων. Η συγκεκριμένη έρευνα εκτός από τα ερωτήματα που τέθηκαν ενώπιον της και απαντήθηκαν μέσω της ανάλυσης, εντόπισε και προβληματισμούς οι οποίοι θα μπορούσαν να αποτελέσουν σημεία διερεύνησης για μετέπειτα έρευνες. Εκ των οποίων θα μπορούσε να ήταν, για παράδειγμα, ο συσχετισμός των αρχικών απολογιών της ηγεσίας, του 2013 με τις τελικές απολογίες τους, το 2020. Ένα δεύτερο σημείο που θα μπορούσε να διερευνηθεί είναι η στάση που κράτησαν απλά στελέχη της οργάνωσης κατά τις απολογίες τους αναλογιζόμενοι το ιδεολογικό υπόβαθρο πίστης στον Αρχηγό και στην οργάνωση. Επίσης, θα μπορούσε να διερευνηθεί η στάση που είχαν στελέχη που αποχώρησαν από τη Χρυσή Αυγή. Μια τέτοια έρευνα θα ήταν αρκετά ενδιαφέρουσα εφόσον, θεωρητικά, σε τέτοιες περιπτώσεις στελεχών παύουν να υφίστανται περιορισμοί ή εκφοβισμοί στις τοποθετήσεις τους.

Η Χρυσή Αυγή σήμερα, συνεχίζει να απασχολεί την επικαιρότητα. Ηγετικά στελέχη της οργάνωσης συνεχίζουν να κάνουν δηλώσεις από τη φυλακή σαφώς εμπλουτισμένες με το ιδεολογικό τους στίγμα. Με το πέρας της δίκης παρατηρήθηκε επίσης και παρουσία του μετώπου νεολαίας σε διάφορες κινητοποιήσεις σχετικά με τις εξελίξεις στο χώρο της παιδείας αλλά και παρουσία ακροδεξιών ομάδων σε εκδηλώσεις οι οποίες χρωματίστηκαν με χαρακτηριστικά και σύμβολα που παρέπεμπαν σε ηγετικά στελέχη της Χρυσής Αυγής.

Παραρτήματα

Πίνακας Α1 Βάση Δεδομένων – Οπτικό Υλικό

1	Η Δίκη της Χρυσής Αυγής 160η εβδομάδα	https://fi.uy/18qc
2	Η Δίκη της Χρυσής Αυγής 161η εβδομάδα	https://fi.uy/175t
3	Η Δίκη της Χρυσής Αυγής 162η εβδομάδα	https://fi.uy/qy7k
4	Η Δίκη της Χρυσής Αυγής 163η εβδομάδα	https://fi.uy/z7ru
5	Η Δίκη της Χρυσής Αυγής 164η εβδομάδα	https://fi.uy/pft3

Πίνακας Α2 Θεματική κατηγορία: Μέλη

Πλαίσιο	Δόκιμα μέλη, Υποστηρικτές, Μέλη
Απολογητική Διαδικασία	Χ. Αλεξόπουλος «Στη Λάρισα και στη Θεσσαλία δεν υπήρχαν μέλη, στην Αθήνα υπήρχαν να», «Γράφτηκα υποστηρικτής», Π: Είχαν διαγραφεί μέλη; «Σε εμάς υπήρχαν μόνο υποστηρικτές πως να διαγραφούν;» Γ. Γερμενή Π: Μέλος πότε γίνετε; «Μέλος... τότε ήταν μια κλειστή ομάδα ανθρώπων που ανοίγανε τα γραφεία, 10 – 15 άτομα. Αυτοί που είχαν τακτική παρουσία τους λέγαμε μέλη». Π: Εσείς είστε μέλος; «Δεν υπήρχαν μέλη. Είπαμε να ξεκινάμε να έχουμε αλλά δεν προχώρησε.» Π: Δόκιμα μέλη υπήρχαν; «Βεβαίως» Π: Ποια ήταν αυτά; «Αυτοί που είχαν παρουσία με σκοπό να γίνουν μέλη. Ήταν τρόπος έκφρασης.» Π: Το 'δόκιμα μέλη' ήταν τρόπος έκφρασης ή πραγματικότητας; Ε: Δηλαδή οποιοσδήποτε μπορούσε να εγγραφεί; «Να εγγραφεί;» Ε: Στην Τοπική. «Με μια συνδρομή» Α. Γρέγος Ε: Γίνεται λόγος για μέλη, υπήρχαν μέλη στη ΧΑ; «Ναι, υπήρχαν μέλη.» Ε: Πώς γινόταν κάποιος μέλος; «Κάποιοι που ήταν δραστήριοι στις εκδηλώσεις και ήταν συνεπείς στις εισφορές τους θεωρούνταν μέλη. Κάποιοι νεοεισερχόμενοι είχαν άλλο καθεστώς, σαν δόκιμου μέλους. Δεν υπήρχαν όμως εκπαιδευσεις. Για να προβληθούν κάποιοι έλεγαν ότι είναι μέλη ενώ δεν ήταν.» Ε: Ποια η διαφορά δόκιμου μέλους και υποστηρικτή; «Ο υποστηρικτής είναι κάποιος που μπορεί να επισκεφθεί οποιαδήποτε οργάνωση στη ΧΑ, να πάει τροφές σε σωματείο για αδέσποτα είτε να δώσει οικονομική ενίσχυση» Ε: και ένα δόκιμο μέλος; «Σαν ενδιάμεσο στάδιο αλλά μπορεί να μη γίνει μέλος. Θα ξεκινούσε μια διαδικασία καταγραφής μελών γιατί αυτό ήταν βασικό, να ξέρουμε ποιοι είναι μέλη και ποιοι όχι. Συνήθως οι πιο αναγνωρίσιμοι ήταν και μέλη.» Π. Ηλιόπουλος «Δεν υπήρχαν μέλη.»

Η. Κασιδιάρης

Π: Ποια ήταν τα κριτήρια για να γίνει κάποιος μέλος; «Επί της ουσίας να έχει μια τακτική παρουσία στο κόμμα, για ένα εύλογο χρονικό διάστημα.» Π: Υπήρχε κάποιος κατάλογος; «Ναι, υπήρχε στην Τοπική Αθηνών, με τα τηλέφωνα και τους υποστηρικτές.» Π: Πώς γινόταν κάποιος μέλος; «Μπορούσε να θεωρηθεί κάποιος μέλος όταν υπήρχε ένα εύλογο χρονικό διάστημα ενασχόλησης, αυτοί θεωρούνταν υποστηρικτές, έπρεπε να περάσει αρκετός χρόνος.» «Μετά το 2006 προέκυψε μια ανάγκη, επειδή εισέρρεαν μαζικά και έλεγαν θέλω να γραφτώ. Εμείς δεν ήμασταν έτοιμοι για αυτό και δημιουργήσαμε ένα σύστημα με τις κάρτες υποστηρικτών και την εφάπαξ εισφορά. Μετά το κόμμα σκέφτηκε ότι πρέπει να αποδοθεί και η ιδιότητα του μέλους, αυτό αποτυπώθηκε και σε εγκυκλίους όπου λένε ότι πρέπει να είναι ενεργός το 2009, αυτή όμως η διαδικασία απόδοσης ταυτότητας μέλους έπαυσε βιαίως με τις διώξεις. Σταμάτησε, ως εκ τούτου, δεν έγινε κανείς μέλος.» Π: Δόκιμα μέλη; «Δόκιμα μέλη μόνο κάποιος που έκανε ιδεολογικά μαθήματα» Ε: Και για να γίνει μετά μέλος έπρεπε να περάσει εξετάσεις; «Έπρεπε να έχεις μια διαρκή παρουσία.» Ε: Εδώ είδαμε βίντεο ότι δόκιμα μέλη ορκίστηκαν. «Έχω δει τα βίντεο, δεν ήταν μια τυποποιημένη διαδικασία, εγώ δε συμμετείχα, δεν υπήρχε ορκωμοσία.»

Ν. Μίχος

«Υπήρχαν κατάλογοι μελών και οι κατάλογοι ήταν γνωστοί στην ηγεσία της ΧΑ, στην κεντρική.» «Φυσικά υπήρχαν μέλη από κάθε τοπική. Γι' αυτό και είπα ότι η κάθε τοπική λειτουργούσε ημιαυτόνομα αλλά έπρεπε να δίνει λογαριασμό στα κεντρικά.» Ε: Είστε ο πρώτος που μας το λέει αυτό οι άλλοι λένε δεν υπήρχαν μέλη. «Δεν ξέρω τι λένε οι άλλοι. Αυτοί που ήταν ενεργοί, εμείς τους είχαμε για μέλη.» Ε: Ενεργό ποιόν θεωρούσατε; «Αυτόν που έβγαине αφισκοκόλληση διανομή.» Ε: Ο Κασιδιάρης μας είπε προ του 2009 μέλος και ενεργός. Πχ Ο Πανταζής, ο Πατέλης, θα μπορούσαν να διαγραφούν; Θεωρούνταν μέλη; «Εγώ από την τοπική μου στέλναμε αναφορές ότι «αυτά ήταν τα μέλη, αυτοί είναι οι υποστηρικτές». Ε: Γιατί οι μάρτυρες σας προσκόμισαν έγγραφα που είχαν καταστάσεις μελών και μάλιστα ο μάρτυρας Κωνσταντίνου είχε πει ότι ούτε αυτός ήταν μέλος. «Ο Κωνσταντίνου; Φυσικά και ήταν μέλος. Όσο εγώ ήμουν στον κατ' οίκων περιορισμό προέδρευε της τοπικής.»

Η. Παναγιώταρος

Π: Δεν υπήρχαν κάποιες κάρτες; «Υπήρχαν κάποιες κάρτες που έγιναν το 2012, που ήμασταν εκατοντάδες χιλιάδες και το πράγμα είχε φύγει, έπρεπε να υπάρξει μια τάξη.» Π: Μέλη είπαμε δεν υπήρχαν; «Μετά το 2012.»

Στ. Μπούκουρας

«Στα μέσα του 2011 έκανα μια αίτηση και έλαβα την κάρτα του υποστηρικτή» Π: Την αίτηση που λέτε που την απευθύνετε; «Στην Τοπική της Νεμέας, υπεύθυνη ήταν ο

Παναγιώτης Μανάβης, ο Γιώργος Μούσχουρας και ο Μόσχος.» Π: Σε αυτούς στην τριμελή κάνατε την αίτηση αυτή; «Ναι πλήρως το αντίτιμο.»

I. Λαγός

Π: Μέλη η ΧΑ είχε; «Μέλη, με την έννοια που λέτε, όχι. Βρέθηκαν μετά αιτήματα να ανοίξουν τοπικές παντού. Μας αντιμετώπιζαν σαν εξωγήινους τα άλλα κόμματα και δεν θέλαμε να δώσουμε δικαιώματα. Θέλαμε να ξέρουμε όσους έρχονται, για να μην έχουμε προβλήματα.» Π: Τα μέλη με την τεχνική έννοια είχατε πει πως ήταν πολύ λίγα σε σχέση με τους υποστηρικτές. «Ναι ακριβώς τα μέλη στα όργανα της ΧΑ ήταν πολύ λίγα. Μέλος λέγαμε όποιο άτομο ήταν ενεργό στη ΧΑ. Αυτό λέγαμε ότι ήταν άτυπο στην ουσία μέλος.»

N. Μιχαλολιάκος

«Ναι μέλος ήταν κάποιος που είχε μια συνέπεια στην παρουσία του στα γραφεία, στη συμμετοχή σε ότι διαδικασίες είχαμε.» Π: Η ερώτηση ήταν αν είχατε μέλη. Αν υπήρχαν άτομα που γράφτηκαν από το 1992. «Ναι, υπήρχαν.» (...) «Δεν προλάβαμε να ολοκληρώσουμε το μητρώο.» Ε: Δηλαδή δεν ισχύει το μητρώο; «Έχει πάρα πολλά ονόματα.»

Σημείωση: Όπου Π: Πρόεδρος και Ε: Εισαγγελία (Ισχύει για Πίνακα Α3, Πίνακα Α4, Πίνακα Α5)

Πίνακας Α3 Θεματική κατηγορία: Ιεραρχία - Δομή

Πλαίσιο	Πειθαρχικό Συμβούλιο, Στρατιωτική Δομή/Οργάνωση, Τάγματα Εφόδου, Κεντρική Επιτροπή, Πολιτικό Συμβούλιο, Τοπικές Οργανώσεις, Διαγραφές Ομάδες Κρούσης, Γραφείο Αναφορών
Απολογητική Διαδικασία	X. Αλεξόπουλος Π: Μετά τις επιθέσεις και τη δολοφονία γιατί δεν έκλεισαν τα γραφεία; «Γιατί υπήρχε μια αντίληψη στην ηγεσία ότι θα φανούμε αδύναμοι» Ε: Πειθαρχικό συμβούλιο υπήρχε; «Φαντάζομαι το πολιτικό γραφείο» Γ. Γερμενή Π: Ποιος είπε ότι το συγκεκριμένο άτομο μπορεί να είναι βουλευτής και θα βοηθήσει; «Εντάξει ήμουν χρόνια, περισσεύανε θέσεις, κυνηγούσαμε συγγενείς, ιδίως γυναίκες.» Π: Ωραία, ποιος σας είπε; «Κανένα. Τα λέγαμε μεταξύ μας. Μετά φτιάξαμε εκλογική επιτροπή.» Π: Πότε; «Μετά το 2012.» Π: Ο αρχηγός είχε λόγο; «Όταν είσαι ένα μικρό κόμμα, δεν μπορείς να γνωρίζεις τους πάντες, όταν από το 0,3 μεγαλώνεις. Αλλά τα

βασικά τα πρόσωπα τα γνώριζε φυσικά. Όταν είσαι κάθε μέρα και λες «γεια σου Γιώργο».

Π: Για τα τάγματα εφόδου; «Δεν το έχω ακούσει.» Π: Το ακούτε από εμάς σήμερα; «Όχι από το mega, ant1 κλπ.»

A. Γρέγος

Π: Πως οριζόταν ο περιφερειάρχης; «Με απόφαση της κεντρικής διοίκησης κυρίως.»

Π: Ο τομεάρχης; «Τομεάρχης είναι αυτός που αναλαμβάνει να διεκπεραιώσει το κοινοβουλευτικό έργο της περιοχής τους.»

Ε: Υπήρχαν τάγματα εφόδου; «Δεν γνωρίζω για τάγματα εφόδου.»

Π. Ηλιόπουλος

«Πυρήνες ήταν 2 – 3 άτομα εκεί που δεν υπήρχαν τοπικές, μια μικρότερη οργανωτική δομή από την τοπική οργάνωση.» Τάγματα εφόδου: «Δεν έχω ακούσει το έχω ακούσει από τα κανάλια.» Π: Τυφλή υπακοή στην ηγεσία την έχετε ακούσει; «Δεν την έβλεπα στην πράξη.»

Ηλίας Κασιδιάρης

Π: Πειθαρχικό συμβούλιο υπήρχε; «Υπήρχε αλλά εγώ δεν ήμουν μέλος.» Π: Για τάγματα εφόδου; «Ο όρος τάγματα εφόδου έχει χρησιμοποιηθεί πολύ από την αριστερά και έγινε χρήση αυτού του όρου με πρωτοβουλία του Δένδια. Του είχα απαντήσει και τότε, το επαναλαμβάνω και τώρα, δεν υπάρχουν τάγματα εφόδου στη ΧΑ είναι μια αισχρή συκοφαντία.»

A. Ματθαίopoulos

Π: Μέχρι σήμερα είστε και στην ΚΕ και στο ΠΣ; «Ναι το πολιτικό συμβούλιο είναι 7 – 10 άτομα όχι σταθερή σύνθεση, δεν ήταν και πάντα όλοι παρόντες ούτε εγώ ήμουν σε όλες. Π: Ο μικρός αριθμός των μελών του ΠΣ έναντι άλλων οργάνων έχει την έννοια ατόμων μόνο της απολύτου εμπιστοσύνης; «Δε θα έλεγα τα απόλυτα έμπιστα, ευέλικτο σχήμα, τώρα το θέμα της εμπιστοσύνης είναι σχετικό.» Π: Με τι κριτήρια είχατε επιλεγεί εσείς; «Ήμουν συνεπής στα καθήκοντα μου και η μακράιωνη προσφορά μου.»

N. Κούζηλος

Π: Στρατιωτική Δομή; «Όχι αυτό είναι μια εικόνα, όπως είπε και ο Κασιδιάρης, ότι προσπάθησαν να πάνε συντεταγμένα.» Π: Αυτά που έχουμε δει σε βίντεο κλπ; Δεν

έχουν όλοι ίδια ενδυμασία; Το έχετε δει το βίντεο; «Ναι ναι παίζει παντού.» Π: Αυτό δεν έχει ξαναγίνει; «Μόνο τότε, το είχε πει ο Ηλ. Κασιδιάρης ότι ήταν μια βλακεία για να τους πάει συντεταγμένα, να υπάρχει μια ωραία εικόνα, αυτό.»

Π: Υπάρχει αρχή υπακοής ως προς την ιεραρχία; «Όχι ιεραρχία υπάρχει στα πάντα σε όλα τα πολιτικά κόμματα. Όπως το έχουν αφήσει να εννοηθεί δεν υπάρχει κάτι τέτοιο, ότι ο Μιχαλολιάκος μας διέταξε για τα πάντα, δεν ισχύει. Μας έλεγε ‘κάντε αυτό που νομίζετε σωστό να είστε κύριοι’. Δεν υπήρχε αυτό που προσπαθούν να παρουσιάσουν.» Π: Τάγματα εφόδου υπήρχαν; «Όχι, όσο ήμουν εγώ δεν υπήρχαν. Μια ιστορία ήταν αυτά. Δεν υπήρχαν τάγματα εφόδου, ούτε κατά διάνοια.» Π: Οργάνωση στρατιωτικού τύπου; Που να θυμίζει στρατό; «Όχι, καθαρά πολιτική.» Π: Αυτές οι εικόνες που έχουμε δει; «Ήταν μεμονωμένες, μόνες τους οι τοπικές το κανονίζανε.» Π: Ποια τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των εγγεγραμμένων μελών; «Να υπάρχει ιεραρχία, να υπάρχει σεβασμός στον αρχηγό, να προσέχουμε, οι μπλούζες φοριόντουσαν μόνο στα γραφεία και πουθενά αλλού, να μη δίνουμε δικαιώματα.» Π: Η ΚΕ είχε αποφασιστική αρμοδιότητα ή απλώς επικύρωνε αποφάσεις του πολιτικού συμβουλίου; «Συνήθως επικύρωνε, οι αποφάσεις ήταν πχ ανοίγουμε μια τοπική στα Τρίκαλα είσαι οκ Μίχο να πας εκεί; Γραφόταν στα πρακτικά και μιλάμε να βοηθήσουμε εκεί την τοπική. Τώρα κάποια πράγματα που συζητούσαν το Πολιτικό Συμβούλιο, δεν μπορώ να ξέρω, δεν ήμουν εκεί.»

Νίκος Μίχος

«Η ιεραρχία ήταν ως εξής: ο αρχηγός, το κεντρικό συμβούλιο και τα μέλη της κεντρικής επιτροπής. Μετά πειθαρχικό, οι υπεύθυνοι για τα συνδικαλιστικά. (...) Ήξερα τον Πατέλη, τον Αλεξανδράκη υπεύθυνο της ΤΟ Βορείων Προαστίων, αυτό είπα ότι ήταν ημιαυτόνομες οι ΤΟ. Έδιναν μόνο αναφορά στα κεντρικά, αναφορές τις έπαιρνε ο Λαγός, εγώ δεν έστελνα αναφορά, δεν είχα καμία θέση ή ευθύνη.»

«Ιεραρχικά πάντα τον πρώτο λόγο τον είχαν οι του πολιτικού συμβουλίου. Υπήρχε ιεραρχία» Π: Αυτό τι σημαίνει δεν μπορούσε να διατυπώσει κανείς τη διαφωνία του; «Όχι.»

Π: Ένας βουλευτής μπορούσε να λειτουργήσει διαφορετικά από τα μέλη του πολ. Συμβουλίου; « Βεβαίως, αλλά ο τελευταίος και ο πρώτος ομιλητής θα ήταν το μέλος του ΠΣ.» (..) «Τα μέλη του ΠΣ ήταν ανώτεροι όχι κλειστή ομάδα αλλά πιο κοντά στο Μιχαολιάκο.»

Κ. Μπαρμπαρούσης

Στρατιωτική δομή: «Κοιτάξε και εγώ στο χωριό μου στρατιωτικά φοράω αν πηγαίνω για τις δουλειές κάποιος φοράγανε αλλά δεν ήταν όλοι το ίδιο και αν του αρέσει τι θα του πεις;»

Ε: Στη ΧΑ υπάρχει πειθαρχία, υπακοή στον αρχηγό; «Φυσικά. Αν πει κάτι ο αρχηγός θα το σεβαστούμε. Όπως πιστεύω και στη ΝΔ αν κάποιος πάει κόντρα στην πειθαρχία του κόμματος θα διαγραφεί.»

Η. Παναγιώταρος

Π: Κάπως εκλέγονται όμως τα μέλη της ΚΕ. «Οι ενεργοί μετείχαν, γνωριζόμασταν πάνω κάτω.»

Στρατιωτική δομή: «Κάθε άλλο παρά στρατιωτική δομή ήταν. Μακάρι να ήταν, γιατί ο μόνος θεσμός που λειτουργεί σήμερα είναι ο στρατός.»

Π: Το λέτε 'γουστάρουμε στρατιωτικά. Αν υπήρχε αυτό που χαρακτήριζε το Κόμμα είναι η πειθαρχία και η υπακοή. Απόλυτη υπακοή.' «Για να λειτουργήσει σωστά οτιδήποτε, είτε επιχείρηση, είτε κόμμα πρέπει να υπάρχει πειθαρχία και υπακοή.»

«Υπήρχε πειθαρχικό, υπήρχαν διαγραφές.»

Τάγματα ασφαλείας: «Όχι.»

Ε: Ομάδες ασφαλείας με συγκεκριμένη ενδυμασία; «Όχι δεν υπήρχε ομάδα ασφαλείας αλλά είχαμε ανθρώπους (..) «παιδιά αν γίνει κάτι να είστε εδώ, κανένας τρελός κανένας μεθυσμένος.»

Πρακτικά πειθαρχικού συμβουλίου υπάρχουν; «Μπορεί αλλά δεν τηρούνταν και κατά γράμμα.» Π: Ένας αλλοδαπός που δεν έχει άδεια διανομής είναι απόβρασμα; «Είναι παράνομος. Είπατε για το καταστατικό μυθεύματα; «Κατηγορηματικά.» Π: Το διαβάσατε; «Ε μετά το διάβασα.»

Π: Ομάδες κρούσης; «Ούτε ομάδες κρούσης ούτε τίποτα.»

Χ. Παππάς

Π: Στρατιωτική δομή υπήρχε; «Όχι καμία.»

Π: Κάποιο βίντεο με εικόνες με στρατιωτική

παρουσία; «Δεν είναι στρατιωτική μόδα είναι.»

Π: Τάγματα εφόδου; «Από τον κ. Δένδια, αρχίζει να αποκαλεί τη ΧΑ «τάγμα εφόδου.»

I. Λαγός

Π: Πειθαρχικό συμβούλιο υπήρχε; «Ναι αλλά εγώ δεν ήμουν μέλος. Πριν το 2012 υπήρχε.»

Π: Λάβατε κάποια μέτρα για την τοπική μετρά τη δολοφονία; (..) «Θεώρησα ότι έπρεπε να κλείσουν τα γραφεία για κάποιες μέρες μέχρι να εξομαλυνθεί η κατάσταση.»

Π: Στρατιωτική οργάνωση; «Αν είναι δυνατόν.»

Π: Τάγματα εφόδου; «Από ακροαριστερούς ναι. Από τη ΧΑ ποτέ. Από πλευρά ηγεσίας. Αν κάποιος χαζό - υποστηρικτής έκανε κάποια κουβέντα, είναι άλλο.»

N. Μιχαλολιάκος

E: Η επιτροπή αυτή η πειθαρχική ήταν μόνο στα κεντρικά; «Όχι, κάθε ΤΟ είχε το δικό της πειθαρχικό.» E: Αυτοί που ήταν και μέλη του πολιτικού συμβουλίου; «Ανώτατο όργανο είναι η ΚΕ.»

E: Στρατιωτική οργάνωση; Δομή και εκπαίδευση; Ο Κασιδιάρης δίνει παράγγελμα... «Ο Κασιδιάρης το δίνει το παράγγελμα αλλά αυτοί δεν πάνε συντεταγμένοι, αυτό είναι που έχει σημασία.»

Πίνακας Α4 Θεματική κατηγορία: Καταστατικό

Πλαίσιο	Ζήτημα ύπαρξης
Απολογητική Διαδικασία	Γ. Γερμενή «Αυτό που λέω είναι ότι θα ήταν παραπλήσιο αλλά εγώ έχω δει μόνο αυτό του 2012.» Α. Γρέγος «Γνωρίζω αυτό που κατατέθηκε στον Άρειο Πάγο και αυτό θεωρώ καταστατικό της ΧΑ.» Π. Ηλιόπουλος «Δεν υπήρχε προηγούμενο καταστατικό, δεν το είδα.» Η. Κασιδιάρης Π: Το καταστατικό της ΧΑ το είχατε δει; Το είχατε διαβάσει; Είχατε ενημερωθεί; «Όταν πήγα στα γραφεία, υπήρχε ένα υποτυπώδες κείμενο με βασικές κατευθύνσεις για τον τρόπο λειτουργίας. Το επίσημο καταστατικό βεβαίως ήταν αυτό που κατετέθη το 2012 στον Άρειο Πάγο, ένα πλήρες κείμενο 30 σελίδων που αποτύπωνε βασικές αρχές.» Ν. Κούζηλος Π: Για το καταστατικό ενημερωθήκατε; «Όχι από τη στιγμή που υπήρχε στον Άρειο Πάγο δε σε ενδιαφέρει το πως είναι ένα καταστατικό αφού ξέρεις τις γενικές αρχές. Κάτι οργανόγραμμα του κόμματος, πως λειτουργούσε η ΚΟ, για διευκρινίσεις ήταν τα συνέδρια.» Κ. Μπαρμπαρούσης «Δεν το έχω δει ποτέ δεν με ενδιέφερε.» Η. Παναγιώταρος Π: Υπάρχει κάποιο κείμενο που να ορίζει όλα αυτά; «Δεν υπήρχε κάτι ιδιαίτερο, κάποια χαρτιά μόνο, δισέλιδα, ανάλογα την περίπτωση σε συνέδριο. Κοιτάζτε, μέχρι το 2012 όχι αλλά όταν έχεις τόσους ψηφοφόρους πρέπει να εφαρμόσεις τις σωστές εγκυκλίου. Μέχρι τότε δεν ετέθη.» Π: Το καταστατικό αυτό που κατατέθηκε; «Είχε περάσει από το ΠΣ και πριν από αυτό είχαμε καταθέσει στον ΑΠ έγγραφη δήλωση ότι σεβόμαστε το Σύνταγμα και το κράτος, είμαστε νομοταγείς, σε αντίθεση με άλλους.» Π: Ένα άλλο καταστατικό το οποίο είδαμε διαβάσαμε από τη δικογραφία. Ξέρετε για τι μιλάμε; «Μύθευμα, προϊόν και

προσπάθεια του κ. Ψαρρά και άλλων που έχουν όνειρο ζωής να πάνσουν τη ΧΑ.»

Χ. Παππάς

Π: Σχετικά με το καταστατικό είπατε ότι υπήρχε έντυπο 2 σελίδων που αναφέρεται στην οργάνωση, κλπ. Εκτός απ' αυτό υπάρχει και ένα άλλο καταστατικό, ένα άλλο έγγραφο, ιδεολογικό, «Πρωτεσίλαος», και ένα τρίτο για την «Αρχή του αρχηγού». Για τα έντυπα αυτά τι ξέρετε; «Καταρχήν το καταστατικό δεν έχει καμία σχέση, δεν το γνωρίζω εγώ το μόνο που ξέρω είναι αυτά που προσπαθήσαμε να φτιάξουμε, αυτή η ομάδα ανθρώπων ήταν λίγο πριν το 2^ο συνέδριο, το 1992. Μόνο αυτό γνωρίζω. Μετά υπάρχει ένα που κατετέθη στον ΑΠ, το καλοκαίρι του 2012 2013, το οποίο είναι το ίδιο με το 1992.» Π: Είναι το ίδιο; «Το σκεπτικό ότι το κόμμα λειτουργεί με όργανα, με το συνέδριο.»

Ι. Λαγός

Π: Καταστατικό υπάρχει; «Ναι του 2012. Καταλαβαίνω τι εννοείται. Αν δεν είχε κατατεθεί στο Πρωτοδικείο πως θα λειτουργούσε το κόμμα;» Π: Ναι ναι πως λειτουργούσε πριν το 2012; Δεν υπήρχε κείμενο να συντονίζει τη δομή κλπ; «Όχι δεν υπήρχε.»

Ν. Μιχαολιάκος

«Με το περίφημο καταστατικό είναι ένα έγγραφο κατασκευασμένο.»

«Είχαμε ένα καταστατικό αλλά όταν μπήκαμε στη βουλή θα παίρναμε κρατική χρηματοδότηση. Έπρεπε να φτιάξουμε ένα καταστατικό διότι το άλλο ήταν ένα λιτό κείμενο που δεν προέβλεπε κάποια πράγματα.» Π: Τελικά το πρώτο έγγραφο έχει γίνει πιο έτος ; «Το 1992 που ήταν για την ιδεολογία και την πολιτική.»

Πίνακας Α5 Θεματική κατηγορία: Ιδεολογία

Πλαίσιο	Εθνικοσοσιαλισμός, Σύμβολα, Αρχή υπακοής στον αρχηγό, αλλοδαποί/μετανάστες, Ρομά, ενδυμασία, ορκωμοσία, πειθαρχία
Απολογητική Διαδικασία	Χ. Αλεξόπουλος «Ίσως είχε κρυφή ατζέντα» «Η μαύρη ενδυμασία αναφερόταν συνολικά στον εθνικιστικό χώρο. Και το σκούρο καφέ στους συλλόγους που ήμουν.» Συνήγορος υπεράσπισης: Είναι το πένθος για τις χαμένες πατρίδες. Εξήγησέ το. «Τιμούμε τους νεκρούς μας. Αυτό με τις παραλλαγές και μάλιστα ασπρόμαυρη παραλλαγή είναι αμερικάνικη.» Γ. Γερμενή Π: Θυμόσαστε να είστε παρών σε ορκωμοσία δοκίμων μελών τον 7/2011; «Δεν ήταν ορκωμοσία. Τελείωσαν οι ομιλίες και μεταξύ μας ήταν αυτοί που είχαν παρακολουθήσει αυτό τον κύκλο μαθημάτων, αν θέλετε, και κάναμε μια παρουσίαση αυτών που λέγαμε.» Π: Δεν ήταν δηλαδή ότι αυτά τα άτομα προχώραγαν σε κάτι περισσότερο; «Εμείς το λέγαμε πυρήνες υποδοχής.» Π: Δινόντουσαν συμβουλές, προτροπές περί πειθαρχίας στα νέα αυτά άτομα; «Εγώ δεν έχω πει τίποτε για πειθαρχία και δεν θέλω να σας πω ψέματα, δεν θυμάμαι.» Θέση για μετανάστες: «Η ίδια με τη ΝΔ.» Α. Γρέγος Θέση για αλλοδαπούς: «Όσοι μπαίνουν παράνομα στη χώρα να εφαρμόζεται ο νόμος. Και νομίζω αυτό λέει και όλος ο κόσμος.» Π. Ηλιόπουλος Θέση για αλλοδαπούς: «Η ίδια με κάθε Έλληνα.» Η. Κασιδιάρης «Τα ζητήματα των χαιρετισμών και των συμβόλων δε θα πω τίποτα άλλο πάνω σε αυτά όλα.» «Ο πολιτικός μας λόγος, ο δημόσιος λόγος, είναι απολύτως προσαρμοσμένος στα πλαίσια της νομιμότητας» «Η ΧΑ είναι λαϊκό εθνικιστικό κόμμα, η ιδεολογία μας είναι ο κοινωνικός εθνικισμός.»

Εκπαίδευση στελεχών: «Αφορούσε το δημόσιο λόγο χωρίς όπλα ή πολεμικές τέχνες κτλ.»

Ενδυμασία: «Ο καθένας ότι ήθελε, απλώς εγώ είχα πει είναι καλό να φοράτε το μπλουζάκι με τα διακριτικά του κόμματος αλλά γι' αυτό δεν υπήρχε υποχρέωση, δεν υπήρχε εντολή. Για τίποτε δεν υπήρχε εντολή στο κόμμα»

Θέση για Ρομά: «Να εφαρμοστεί η νομιμότητα»

Θέση για Μετανάστες: «Όποιος εισέρχεται παράνομα στην Ελλάδα πρέπει να απελαύνεται. Πρέπει να γίνει αυστηρή η νομοθεσία. Δεν μπορεί να μπαίνει μέσα όποιος θέλει. Έχω διαχωρίσει τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά. Πρέπει να διανεμηθούν σε όλη τη ΕΕ. Από εκεί και πέρα οι παρανόμως εισερχόμενοι πρέπει να απελαύνονται χωρίς αστερίσκο.»

Α. Ματθαίοπουλος

Θέση για Μετανάστες: «Συμμετέχω σ' ένα κόμμα που έχω τις ίδιες απόψεις μαζί του, όσοι είναι παράνομοι να απελαθούν.»

Κ. Μπαρμπαρούσης

Θέση για Αλλοδαπούς: «Αν με ρωτάτε για λαθρομετανάστευση είναι ότι είναι μια εισβολή στην πατρίδα, είναι κατευθυνόμενη και ως τέτοια πρέπει να αντιμετωπιστεί και πρέπει οι πάντες να το εκλάβουν έτσι.»

«Η ΧΑ είναι ένας πολιτικός χώρος που δεν είχαμε όλοι τις ίδιες απόψεις.» (..) «Κατατάσσω τον εαυτό μου εθνικιστή.»

Η. Παναγιώταρος

Ιδεολογία: «Όχι λαϊκός εθνικισμός. Έλληνες Χριστιανοί Ορθόδοξοι.»

Σ. Μπούκουρας

Π: Υπήρχε κοινή ενδυμασία; «Το μαύρο ήταν ένα κοινό χρώμα. Σε τελετές μνήμης θα ήταν άκομψο κάτι άλλο.»

Χ. Παππάς

Π: Η ΧΑ έχει σχέση με εθνικοσοσιαλισμό; «Όχι η ιδεολογία μας είναι λαϊκός εθνικισμός αυτό ξεκαθαρίστηκε πολύ πριν είναι απόφαση του συνεδρίου του 1992 και με αυτήν την απόφαση.»

Ι. Λαγός

Για τον εθνικοσοσιαλισμό: «Θα απαντήσω αν λεχθεί ότι διωκόμαστε για πολιτικές απόψεις.»

Ναζιστικά σύμβολα; «Είμαι διατεθειμένος να απαντήσω για όλα αυτά, όπως είπα πριν.»
Αρχή υπακοής στον αρχηγό; «Ο αυτονόητος σεβασμός σε κάθε αρχηγό κόμματος. Είχαμε ΚΕ, πειθαρχικό συμβούλιο. Π: Το πειθαρχικό συμβούλιο λειτουργούσε; «Δεν προλάβαμε, μπήκαμε φυλακή.»

Ν. Μιχαλολιάκος

Θέση για μετανάστες: «Πρέπει να πάνε στην πατρίδα τους, δεν μπορεί η Ελλάδα άλλους μετανάστες. Είχαμε καταθέσει και νόμο και μου δίνετε την ευκαιρία να απαντήσω και στην κα. πρόεδρο στην ερώτηση πριν, συναντήσαμε ένα απολύτως αρνητικό κλίμα μπαίνοντας στη Βουλή. Εχθρικό κλίμα. Ήμασταν το 3^ο κόμμα και δε μας έδωσε το δικαίωμα να εκλέξουμε αντιπρόεδρο της Βουλής. (..)»

Πηγές – Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Klapsis, A. (2014). Ήρθε για να μείνει; Η Χρυσή Αυγή από το περιθώριο στο πολιτικό προσκήνιο. School of Economic Sciences and Business, Neapolis University.
- Mustafa, A. H. (2007). Η έννοια της εγκληματικής οργάνωσης σε κείμενα διεθνούς ποινικού δικαίου (No. GRI-2008-1480). Aristotle University of Thessaloniki.
- Pierre, M. (2004). Οι Μελανοχίτωνες της Ευρώπης: Η ευρωπαϊκή ακροδεξιά από το 1945 ως σήμερα. Αθήνα: Scripta.
- Taguieff, P. A. (2010). Θεωρίες Συνωμοσίας. Εσωτερισμός, Εξτρεμισμός. Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ
- Tsiakalos, G. (2015). Για τη Ναζιστική Ακροδεξιά και την Πολιτική Καθημερινότητα στην Εποχή της Κρίσης [For the Nazi Extreme-Right and the Political Routine in Times of Crisis]. Εκδόσεις ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ
- Γεωργιάδου, Β., 2012: Η εκλογική άνοδος της Χρυσής Αυγής. Ψήφος-ρεβάνς των επισφαλών και νέες πολιτικές ευκαιρίες». Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, pp. 185-219.
- Καμπαγιάννης, Θ., 2020. Με τις Μέλισσες ή με τους Λύκους. Εκδόσεις Αντίποδες
- Κόλλιας, Α., Ανάλυση Περιεχομένου. Πάντειο Πανεπιστήμιο
- Κομνηνός, Γ. (2018). Ο λαϊκίστικος λόγος ως λόγος που διαμορφώνει τα ακροδεξιά κόμματα, η περίπτωση του γερμανικού AfD.
- Κορκοβήλου, Μ. (2014). Το κόμμα – εγκληματική οργάνωση και το Σύνταγμα. Η περίπτωση της Χρυσής Αυγής στην Ελλάδα.
- Κουντούρη, Φ. (2015). Η διαμόρφωση των ερμηνευτικών πλαισίων.
- Κουντούρη, Φ. (2015). Τα δημόσια προβλήματα στην πολιτική ατζέντα.
- Κύκλος Πολιτικής Ανάλυσης ΕΝΑ. (2020). Καταδίκη της Χρυσής Αυγής: Το Ε.ΛΑ.Μ. και οι πολιτικές & κοινωνικές προεκτάσεις για την Κύπρο. Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών
- Παζαρακιώτη Γκαρβέλου, Ζ. (2014). Εκφάνσεις του νέου- ναζισμού στη σύγχρονη Ευρώπη: παραδείγματα από τη Γερμανία και την Ελλάδα.
- Παπαδημητρίου, Δ. (2001). Εθνικισμός και ρατσισμός στην άκρα δεξιά: η περίπτωση του γαλλικού «Εθνικού Μετώπου». Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, 5, 127-152.

- Παπαδοπούλου, Χ., 2020. Όρθιος σε δημόσια θέα. Η αγόρευση στη Δίκη της Χρυσής Αυγής. Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ
- Πουλακιδάκος, Σ. (2014). Όψεις της ελληνικής αμυντικής κοινωνίας στον τηλεοπτικό ενημερωτικό λόγο τον καιρό της οικονομικής κρίσης. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 31, 121-152.
- Σταυρακάκης, Ι., Σιώμος, Θ., Κατσαμπέκης, Γ., Κιουπκιολής, Α., & Νικήσιανης, Ν. (2015). Λαϊκιστικός λόγος και δημοκρατία (No. IKEEART-2016-980, pp. 49-80). Aristotle University of Thessaloniki.
- Τσιώλης, Γ., Σερντεδάκης, Ν., & Κάλλας, Γ. (2011). Ερευνητικές υποδομές και δεδομένα στην εμπειρική κοινωνική έρευνα. *Ζητήματα Καταγραφής, Τεκμηρίωσης και Ανάλυσης Κοινωνικών Δεδομένων*. Αθήνα: Εκδόσεις Νήσος.
- Φίγγου, Ε., Μπιρμπίλη-Καραλέκα, Α., & Ψυχολογίας, Τ. (2013). Κατασκευές της ιδεολογικής ακρότητας και «μειονοτικοποίηση» στην προεκλογική ρητορική του ακροδεξιού κόμματος «Χρυσή Αυγή» (No. IKEEART-2014-801). Aristotle University of Thessaloniki.
- Φραγκουδάκη, Α. (2013). Πολυπολιτισμός, εθνικισμός και ακροδεξιά. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 30, 105-150.
- Ψαρράς, Δ., 2014. Η Χρυσή Αυγή μπροστά στη δικαιοσύνη. Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ. Αθήνα.
- Ψαρράς, Δ., 2018. Ο αρχηγός. Το αίνιγμα του Ν. Μιχαλολιάκου. Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

Ξενόγλωσση

- Baden, C., 2015. INFOCORE Definitions: “Interpretative Frame”. Jerusalem: The Hebrew University of Jerusalem. Online available at <http://www.infocore.eu/results/definitions/>
- Bar-On, T. (2018). The radical right and nationalism. *The Oxford handbook of the radical right*, 1, 17-41.
- Benford, R. D., & Snow, D. A. (2000). Framing processes and social movements: An overview and assessment. *Annual review of sociology*, 26(1), 611-639.
- Bryman, A. (2016). *Social research methods*. Oxford university press.
- Budge, I. (2015). Issue emphases, saliency theory and issue ownership: a historical and conceptual analysis. *West European Politics*, 38(4), 761-777.
- Carter, E. (2018). Right-wing extremism/radicalism: Reconstructing the concept. *Journal of Political Ideologies*, 23(2), 157-182.

- Chilton, P. (2004). *Analysing political discourse: Theory and practice*. routledge.
- Cohen, D. (2020). Between strategy and protest: how policy demand, political dissatisfaction and strategic incentives matter for far-right voting. *Political Science Research and Methods*, 8(4), 662-676.
- David M., & Mayr A., (2012). *How to do critical discourse analysis. A multimodal Introduction*. SAGE Publications Ltd.
- Della Porta, D. (Ed.). (2014). *Methodological practices in social movement research*. OUP Oxford.
- Dinas, E., Georgiadou, V., Konstantinidis, I., & Rori, L. (2016). From dusk to dawn: Local party organization and party success of right-wing extremism. *Party Politics*, 22(1), 80-92.
- Donatella D. P., & Diani M., (1999/2006). *Social Movements an Introduction*. BLACKWELL PUBLISHING.
- Ellinas, A. A. (2013). The rise of Golden Dawn: The new face of the far right in Greece. *South European Society and Politics*, 18(4), 543-565.
- Ellinas, A. A., & Lamprianou, I. (2017). How far right local party organizations develop: The organizational buildup of the Greek Golden Dawn. *Party Politics*, 23(6), 804-820.
- Georgiadou, V. (2020). The Far Right. *The Oxford Handbook of Modern Greek Politics*, 241.
- Georgiadou, V., & Kafe, A. (2019). 'It's Not the Austerity, Stupid': Interpreting the Frames of the Far-Right Wing Radicalization 1. In *Public Discourses and Attitudes in Greece during the Crisis* (pp. 17-39). Routledge.
- Green, J., & Hobolt, S. B. (2008). Owning the issue agenda: Party strategies and vote choices in British elections. *Electoral Studies*, 27(3), 460-476.
- Ignazi, P., 2003. *Extreme right parties in Western Europe*. Oxford University Press on Demand.
- Kaufmann, E. (2018). *Whiteshift: Populism, immigration and the future of white majorities*. Penguin UK.
- Kitschelt, H. (2018). Party systems and radical right-wing parties. *The Oxford handbook of the radical right*, 166.
- Kohn, H., & Calhoun, C. (2017). *The idea of nationalism: A study in its origins and background*. Routledge.
- Lahusen, C., Kousis, M., Kiess, J., & Paschou, M. (2016). Political claims and discourse formations: A comparative account on Germany and Greece in the Eurozone crisis. *Politics & Policy*, 44(3), 525-552.
- Mudde, C. (1996). The war of words defining the extreme right party family. *West European Politics*, 19(2), 225-248.
- Mudde, C. (2002). *The ideology of the extreme right*. Manchester University Press.

- Mudde, C. (2018). The extreme right party family. In *The ideology of the extreme right*. Manchester University Press.
- Novotný, L. (2009). Right-wing Extremism and No-go-areas in Germany. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 45(03), 591-609.
- Pauley, B. F. (1979). Fascism and the Führerprinzip: The Austrian Example. *Central European History*, 272-296.
- Pedahzur, A., & Brichta, A. (2002). The institutionalization of extreme right-wing charismatic parties: a paradox?. *Party Politics*, 8(1), 31-49.
- Pirro, A. L., & Gattinara, P. C. (2018). Movement parties of the far right: The organization and strategies of nativist collective actors. *Mobilization: An International Quarterly*, 23(3), 367-383.
- Rydgren, J. (Ed.). (2018). *The Oxford handbook of the radical right*. Oxford University Press.
- Scheufele, D. A., & Tewksbury, D. (2007). Framing, agenda setting, and priming: The evolution of three media effects models. *Journal of communication*, 57(1), 9-20.
- Vasilopoulou, S., & Halikiopoulou, D. (2015). the Golden dawn's 'nationalist solution': explaining the rise of the far right in Greece. Springer.
- Veugelers, J., & Menard, G. (2018). The non-party sector of the radical right (pp. 285-304). Oxford: Oxford University Press.

Πηγές

- «Πρωτοβουλία για την παρακολούθηση της δίκης της Χρυσής Αυγής που συγκροτήθηκε από την Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, το Παρατηρητήριο για τον Φασιστικό και Ρατσιστικό λόγο στα ΜΜΕ που λειτουργεί υπό το Μορφωτικό Ίδρυμα της ΕΣΗΕΑ, τον Αντιφασιστικό Συντονισμό Αθήνας-Πειραιά και το Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών του Δήμου Αθηναίων»: <https://goldendawnwatch.org/>
- Ηλεκτρονικός ιστότοπος “iefimerida”: <https://www.iefimerida.gr/>
- Ηλεκτρονικός ιστότοπος «Εφημερίδα Συντακτών»: <https://www.efsyn.gr/>
- Καταστατικό «Χρυσή Αυγή»
- Πληροφορίες, μαρτυρίες από παρατηρητές, δημοσιογράφους και δικηγόρους της πολιτικής αγωγής που παρακολούθησαν τη δίκη: <https://omniatv.com/gdtrial>
- Πρωτοβουλία για την Πολιτική Αγωγή του Αντιφασιστικού Κινήματος: <https://jailgoldendawn.com/>